berbang

Kovara Federayona Komelên Kurdistanê li Swêdê

2000 kurd li kampên Swêdê li benda girtina mafê rûniştinê ne !

64

www.....org

berbang

Adresên komelên endam yên Federasyonê:

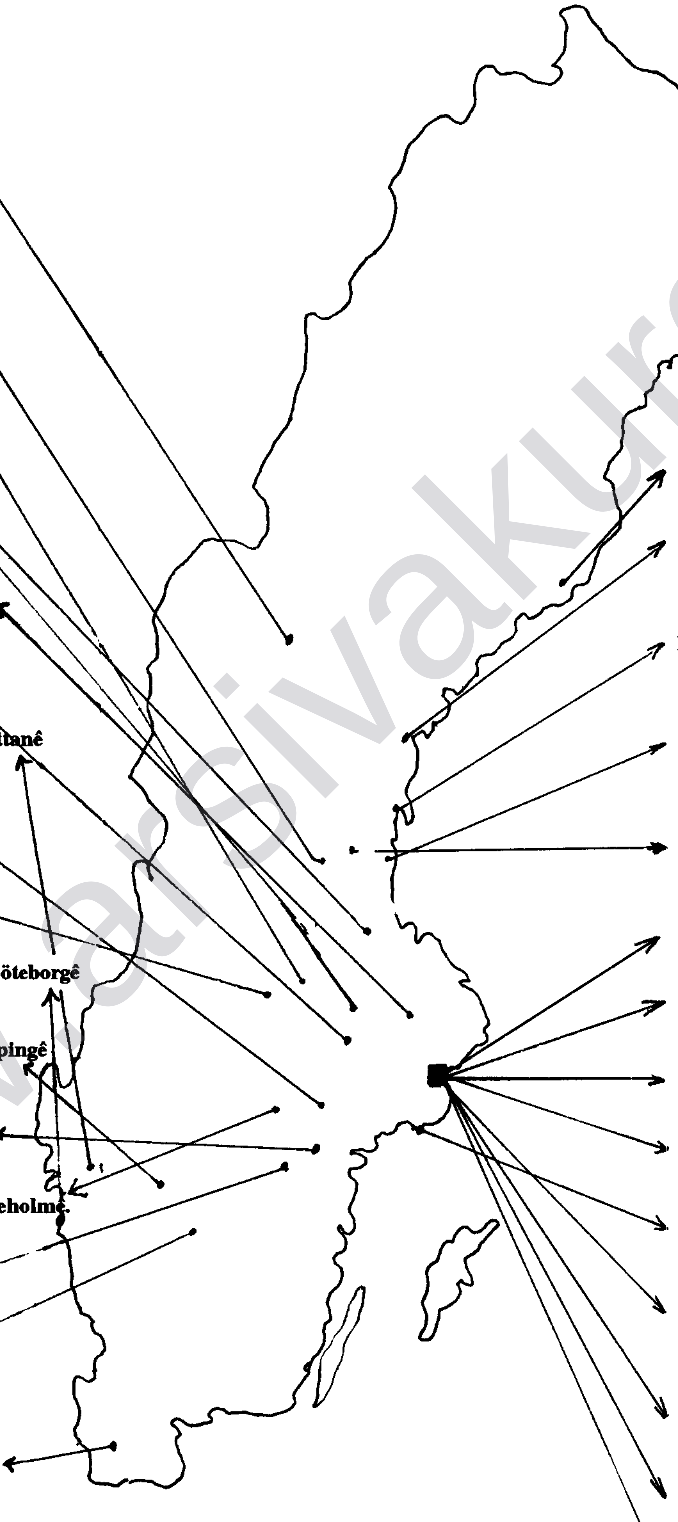

1- Komela Kurd li Östersundê.
Box:7059
831 07 Östersund

2- Komela Kurd li Alftayê.
c/o N. Haco
Parersv. 15 A
564 01 Alfta

3- Komela Kurd li Lindesberg:
Köpmang.10
711 00 Lindesberg

4-Komela Kurd li Salayê.
c/0 Amed Serdan
Johannesbersg. 1, 2tr.

5-Komela Kurd li Sandvikenê.
c/o B. Batte
Konsulg. 14 K
811 33 Sandviken

6- Komela Kurdistan li Uppsalayê.
Box: 250 28
750 25 Uppsala

7- Komela kurd li Västeråsê.
Box: 1369
720 13 Västerås

8- Komela Kulturî Kurd li Trolhättanê
Box: 6043
461 06 Trollhättan

9-Komela Kurd li Eskilstunayê.
Box: 595
633 53 Eskilstuna

10-Komela kulturî li Örebroyê.
Box: 537
701 50 Örebro

11- Komela Kulturî Kurdistan li Göteborgê
Box: 2263
403 14 Göteborg

12- Komela Kultura Kurd li Falköpingê
Box: 227
512 02 Falköping

13- Komela Kurd li Norrköpingê:
Torsg. 19
603 63 Norrköping

14-Komela Kulturî Kurd li Katrineholmê.
Nyhemsgatan 40
640 51 Katrineholm.

15- Komela Kurd li Linköpingê:
Hospitalgr. 3
584 27 Linköping

16-Komela Kurd li Jönköpingê.
c/o Bibani Juma
Tornfalksg. 12
552 69 Jönköping

17- Komela Kurd li Bašûra Swêdê
Box: 2114
220 02 Lund

18- Komela Kurd li Umeåyê.
Box: 2116
900 02 Umeå

19- Komela Kurd li Sundsvallê.
c/o F. Nozhadzade
Söndagsv. 198
86300 Sundsbruk

20- Komela kulturî kurdistan li Hudiksvalê.
Stormyrav.13
824 00 Hudiksvall

21- Komela Kurd li Söderhamnê.
c/o Tayfor Patai
Tallv. 24 C
826 00 Söderhamn

22- Komela Kurd li Bollnasê.
Box: 320
821 01 Bollnäs

23- Komela Kurdistan li Spångayê.
Box: 4118
163 04 Spånga

24- Komela Demokrat a Jinên Kurd.
Box: 4033
163 04 Spånga

25- Komela Huddingeyê.
Box: 4088
141 04 Huddinge

26-Komela Kurdî li Upplandsväsby.
Box: 129
194 22 Upplansväsby

27-Komela Kulturî Kurd li Nynäshamn.
c/o A. Kakamani
Odinsv. 5B
149 33 Nyneshamn

28- Komela Kulturî Kurd li Järfällayê.
Box: 2016
175 02 Järfälla

29- Komela Stockholmê.
Box: 45 205
104 30 Stockholm

30- Komela Botkyrkayê.
Box: 3038
145 03 Norsborg

Yekîtîya Ciwanên Kurd Li Swêdê
Box: 45 205
104 30 Stockholm

www.arsivakurdi.org

XELATA BERBANGÊ

Ji bo çîrok û helbestên kurdî

Berbang, kovara Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, pêşbirkeke ji bo çîrok û helbestên kurdî (ji hemû zaravan) li dar dixe û wê ji îsal pêve ji bo çîrok û helbestên kurdî xelat belav bike.

* **Navê xelatê, XELATA BERBANGÊ ye.**
* **Hemû kurd, ên li welêt û li dervayî welêt, dikarin beşdarî vê pêşbirkê bikin.**
* **Ji bo Xelata Berbangê, ji hemû zaravên kurdî, çîrok û helbestên yekem wê bên hilbijartin. Qîmeta xelatê ji bo çîrok û helbestên yekem 5000 kronê swêdî ye.**
* **Hemû çîrok û helbestên heja wê wekî pirtûkekê bên weşandin.**
* **Hevalên ku dixwazin di vê pêşbirkê de beşdar bibin, divê berhemên xwe heta roja 31.10.1990'î bigihînin adresa Berbangê. Berhemên ku dereng bigihê adresa Berbangê, beşdarî pêşbirkê nabin. (Ji bo tesbîtkirina tarîxa hatinê, mora postê muteber e).**

Şertên (mercên) Beşdarbûnê:

1- Endamên jurîyê nikarin beşdarî pêşbirkê (musabaqê) bibin.
2- Berhemên beşdar divê li tu derî nehatibin weşandin.
3- Şaîr an nivîskar divê di binê berhema xwe de navê xwe î rastîn nenivîsîne, li şûnê divê NASNAVEK binivîsîne. Bo nimûne: Şûna Mehmet Uzun, divê nasnavek wekî "Rûgeş" bête nivîsandin. Navê rastî tevî navnîşana nivîskar di zerfeke devgirtî de û li ser zerfê tenê NASNAV nivîsandî be. Ev zerfa devgirtî û Berhema nivîskar di nav zerfeke din de, divê li ser navnîşana jêrîn bête şandin.

Navnîşana Şandinê:
Xelata Berbangê
Box: 45 205
104 30 Stockholm/Sweden

4- Berhem li xwedî nayên vegerandin.
5- Berhemên şandî, divê bi daqtîlo an jî bi destxeteke wisa be ku herkes di xwendina wê de bikaribe têbighê. Berhemên şandî yên ku neyête xwendin, beşdarî musabaqê nabin.
6- Çîrok divê zêdetirîn 30 rûpelê daqtîloyê (A4) bigre.
7- Herkes dikare hem ji bo beşê çîrok û hem jî ji bo beşê helbestan berhemeêî bişîne.
8- Xelata Musabaqê wê di roja 26.01.1991'ê de, bi şahî bê belavkirin.

Navên endamên Jurîya Musabaqê:

1-Şerko Bêkes
2-Hema Said Hesen
3-Cemşîd Heyderî
4-Rojen Barnas
5-Mehmet Uzun
6-Mahfûz Mayî
7-Mustafa Duzgun
8-Malmîsanij

www.arsivakurdi.org

BERBANG

Organ för Kurdiska Riksförbundet
Organa Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê

Ansvarigutgivare/Berpirsiyar:
N. Kirîv

Redaktion/Redaksiyon:
A. Tîgrîs, Aso Germîyanî, Cemşîd Heyderî, L.Cengîn, Hesenê Metê, Mahfûz Mayî, M. Alî K., Rohat, Temo Zêrîn

Amadekarê Beşa Zazakî:
H. Diljen

Sättning och Layout:
Bavê Rojbîn, C. Heyderî, N. Kirîv

Adress:
Box 45 205
104 30 Stockholm/Sweden

Telefon: 08/668 60 60

Postgiro: 64 38 80-8

Prenumeration/ Abonetî:
Kes/Enskilda: 100 Skr/sal/år
Meqam/Myndigheter:200 Skr/år

Annons/Îlan:
Rûpelên navîn/Insidor:1000 Skr

Redaksiyon ne berpirsiyara nivîsarên bi îmze an nivîs û gotinên Federasyonê ye. Nivîsarên ku ji Berbangê re tên şandin, heke çap jî nebin, li xwedî nayên vegerandin.

ISSN - 0281-5699
Sal: 9, Hejmar 3/90 (64)
Maj 1990

Shilans tryckeri-Jönköping

NAVEROK

Beşa Kurmanciya jorû .... **Rûpel**

Berbangeke Çawa, N.Kirîv 5
Kîn û nefret ji nuha de li ba zaroyan şîn dibe 6
Me Zekî Adsiz jî wenda kir 7
H. Mizgîn: Hukumeta Swêdê êdî guh nade me 8
Prensîbên Xebatê yên Komîta Penaberan 10
Li kampên Tirkîyê çi dibe? 11
Çima tegereke serbixwe ya jinan pêwist e? Şermîn Hêvîdar 12
Sabiha Arjen: Her ku diçe Leylayên me pirtir dibin 14
Kongra duyem ya Yekîtiya Nivîskarên Kurd li Swêdê 15
Şêxê Kurdnasîyê Haciyê Cindî çu heqiya xwe 16
Nado Mahmudov jî ji vê dunyê koç kir 17
Pirsa Yekîtiya Nivîskarên Kurd li seranserî Ewrûpê, Rohat 18
Rola kurdan di dîroka şaristanîyetê de, Dr. Kemal Mezher 19
Di bîranîna rojnamegeriya kurdî de, Bavê Pirşeng 20
Çend gotin li ser Lîcê û devoka wê, Amed Tîgrîs 21
Li kebabxanê (çîrok), Tosinê Reşît 24
Franz Kafka, M. Alî K 26
Zekîya (helbest), Mahfûz Mayî 28

Beşa Zazakî (Dimilî)

Qandê hîkaye û şiîrandê Kurdî XELATA BERBANGI 29
Oxil bi Zazakî zî yazi esto, H. Diljen 30
Kutik goştê kutikî nêweno, Mihem Hilbêlij 31

Beşa Kurmancîya xwarû

Rexney edebî kurdî, Aso Germîyanî 34
Govarî hawar, Cemîd Heyderî 39
Dilzar... Dilekî nasik, M. Seîd Hesen 45
Xinkandin (çîrok), Sîyamend 49
Honraweyek bo daykim (helbest), Refîq Sabir 51
Çîroka gundê min, (helbest), F. Mayî 50
Tengenefesî(Quncika Tenduristî), Dr. Berzan Bêkes 53
Bo cewrî zemane, Kakabas 54
Silaw le gelî raperîman, M. Mayî 57
Kocî duwayî têkoşer Zekî Adsiz 59

www.arsivakurdi.org

BERBANGEKE ÇAWA?

«Ji îşaretên nivîsê (ma pêwist e ku ez bibêjim?) pirtirîn ji îşareta pirsê hez dikim» Ferid Edgü, Ders Notlari

Ez jî wekî nivîskarê tirk ê hêja Ferid Edgü, roleke mezin didim gotinên ku bi îşareta pirsê diqedin û ji bersivên pirsan zêdetir, pirsa bersîvan giringtir dîbinim. Loma min îşareta pirsê danî serê vê qunciкê.

Pirs, em wê bibînin nebînin, di derheqê her meselî de, ji dervayî îrada me heye û yek e. Lê bersîv gelek in. Ji bo pirsekê, her mantiq, her awayê nerînê, her îdeolojî, bi kurtî her ramanwer bersîvek xwe heye. Ji ber vê, kesê ku baldarê meselan e, divê pêşî rê bide pirsê. Dûre pirs bi xwe wê rê bide bersîvên xwe.

* * *

Berbang di wextê xwe de û mehê carê dernakeve. Carna çîrok, helbest, lêkolîn an nivîsarên edebî û çandî, bi hev re di hejmarekê de cî digrin û ji nûçe û agahdariya xebatên Federasyonê û komelên endam re cih namîne. Li welêt bûyerên girîng diqewimin, lê Berbang nikare xwe nêzî wan bûyerên civakî bike. Carna jî agahdarî û nûçeyên xebatên Federasyon û komelên endam bi giranî cih digrin... Ev rewşa Berbangê ji her alîyê xwe ve dibe sebebê rexneyên cuda cuda. Ne tenê rexne, pêşniyazên cuda cuda jî li ser vê bingehê xwe didin xuyakirin. Bo nimûne; hin heval pêşnîyaz tînin û dibêjin «ji ber ku îmkanên federasyonê hene, bira Berbang wekî rojnamekî hefteyî» derbiçe an jî «bira Berbang kovareke informatîf be, kêm cî bide çîrok û nivîsarên çandî» Hin heval jî dixwazin ku di Berbangê de nivîsarên çandî û edebî bi giranî cî bigire.

Hemû rexne û pêşniyaz her yek bi serê xwe bersivek e. Hemû jî bersîvên pirsekê veşartî, bersîvên pirsa «Berbangeke Çawa» ne.

Min dîtinên xwe yên li ser Berbangê di civîna duyemîn de pêşkêşî komîta giştî kiribû û xwestibû ku ji bo çerçewa Berbangê biryar bête girtin. Li vir dixwazim beşekî ji dîtinên xwe bidim xuyakirin:

«Karê Berbangê bi ya min, yek ji dijwartirîn karên Federasyonê ye. Ji ber ku, li alîyekî îmkanên baş hene û li alîyê din Berbang ji van îmkanên baş bê par e. Li derveyî welat, pirtirîn nivîskarên kurd, zimannas, kadroyên rojnameger û weşangerîyê li Swêdê ne. Her weha îmkanên maddî û teknîkî yên pêşketî jî li Swêdê li ber desta ne. Lê ev çend salên dawî dibînim ku redaksîyona Berbangê bi dijwarî pêktê. Redaksîyon jî bi gelek zehmetî 8-9 hejmarên Berbangê digihîne çapê.

Îro, li ber Federasyonê, an jî hîn bi gotinek rast, li ber platforma kurdên li Swêdê îmkan hene ku rojnameyek bi qalîte û hefteyî, derxîne. Lê dîsa, îro rîsk heye ku Federasyon nikaribe Berbangê, ne mehê carê, du mehan carê bi zehmetî derbixe. Çima ev risk heye? Sê faktorên bingehîn di hebûna vê yekê de rol dilîzin.

Faktora yekem, astengek mirovî ye, ji ber ku têgihîştina me ya îdeolojîk û sîyasî, îmkanên weşangerîyê belav kiriye.

Faktora duyem, astenga sosyal e ku piranîya kadroyên weşangêrîyê û nivîskarên kurd, rojê 8 saetan kar dikin û wextên xwe yên mayî jî didin kovarên "**xwe**".

Faktora sêyem, Çerçewa Berbangê bi xwe ye. Ev çerçewe di destpêkê de, li gor îmkan û rewşa wê rojê (sala 1982)... wekî kovarek kulturî û civakî hatiye avakirin, lê bi navê "Organa Federasyonê". Çerçewa kovarek civakî-çandî û çerçewa kovareke wekî organa rêxistineke ji hev pir cihê ye. Lewra car carna ku hejmarên Berbangê wekî "Organa Federasyonê" derdikeve, rexne lê tê girtin û tê gotin "naverok vala ye, tiştek tê de tune ye", her weha komelên endam û organên Fedasyonê jî gazina dikin çima deng û behsên xebatên wan kêm cî digrin... û hwd. Bi ya min, çerçewa Berbangê alîkarîyê vê yekê dike. Redaksîyon jî li gor vê çerçewa nezelal pêk tê ku ev jî gelek astengan derdixe pîşîya xebatê. Wexta redaksîyonek ji 6-7 kesî pêk were û pirî caran şertên endamên redaksîyonê ji bo kar dest nede jî, problem "çareserbûyî" tê qebûlkirin. Hin endamên redaksîyonê, karê Berbangê wekî "deynê namûsê" be, dimeşîne, lê heta dawîya salê...

Piştî vê analîzê, dikarim pêşnîyazên xwe bêjim:

...Berî her tiştî divê Komîta Karger û Komîta Giştî, li ser çerçewa Berbangê biryar bide. Berbangeke çawa?

Du alternatîf hene:

- Berbang, wekî kovareke civakî û kulturî

- Berbang, wekî organa Federasyonê.

Ev her du alternatîv, bi her awayî ji hev cihê ne. Gerçî di vê kaosa weşangerîya kurdî de, ev cihêbûna dîtin dijwar e...

Berbang, wekî kovareke civakî û kulturî, kesên nivîskar, lêkolînêr, ramanwer, pispor, hîndekar, civaknas û zimannas divê. Wê çaxê divê Berbang xwe ji kar û barên Federasyonê yên rojane dûr bixe, bi rêk û pêk, bi kalîte, bi mustewa bilind derbiçe.

Berbang, wekî organa Federasyonê, kadroyên rojnamekar, muxabîr, resimkêş divê. Wê çaxê redaksîyon an xebatkarên Berbangê, divê xwe bigihînîn kar û barên rojane, divê li dû pirsgirêk û bûyerên li Swêdê diqewimin, bigerin...»

Di civînê de komîta giştî biryar da ku Berbang weke berê derbiçe. Çi heye ku pirs li benda bersîvên xwe, pirsgirêk jî li benda çareya xwe ye.

N. Kirîv

www.arsivakurd.org

Günter Wallraff li Tirkîyê zilm û zordestiya li ser kurdan bi çavê xwe dît û got:

- Kîn û nefret ji nuha de li ba zaroyan şîn dibe

Günter Wallraff, rojnamevan û nivîskarê alman, bi pirtûka xwe ya bi navê "Yên Jêrdest" ku li ser karkerên tirk li Almanya Roava nivisandiye, bi nav û deng e. Pirtûka wî tenê li Almanya Roava nêzî sê milyon hejmar derçûye. Zimanê tirkî jî tê de vergerandine ser gelek zimanên din yên biyanî. Kêm pirtûkên ku rexne li civakê digrin bi qandî vê pirtûka han tesîr û denvedaneke welê tund bi xwe re anîye. Li Tirkiyê jî ev pirtûk bi hezaran çap bûye, bi balkêşî û meraqdariyeke bêpîvan her diçe xwendevanên wê zêde dibin. Tirk buhayeke giran didin pirtûka Günter û Günter wek dost û hevalbendekî tirk dibînin.

Ji ber vê munasebetê, Günter meha çûyî bi desturek fermî bi dest xist û hukumeta karbidest rêda ku ew biçe bi çavê xwe zordestiya li ser minoritet û muxalîfê li Tirkiyê bibîne. Yekîtiya Nivîskarên Tirk û Rêxistina Mafên Mirovî, Günter vexwendi bûn Tirkiyê. Ji ber rewşa Günter ya taybetî ku me li jor goti bû, keys û firsendek ket dest wî ku bi çavekî din li rewşa civakî ya Tirkiyê hûr bibe û rastiya ku hukumetê dixwest veşêre, raxîne ber çavan.

Tiştên ku ber bi çavê Günter diket tiştine dûrî aqilan bûn, ew bêhitî dihişt. Tiştên hikumeta tirkî dikir ne kêmî zilma Pinoşetê Chilê bû. Lêdan û zordestiya li ser girtiyên siyasî perçek ji jiyana wan a rojane bû. Tada li hember minoritetan ne kêm, her zêde dibû. Günter serîkî dide navçeyên kurdan jî.

Êrîşa dewletê ya ku ji berdestê buharê dest pê kiri bû, dibîne û dijî.

Tesîra ku vê seredanê li ser Günter hiştibû, gilî û gazinên xwe Günter ji rojnamevanekî Almanî Simone Sitte re dibêje. Simone ji Günter pirsiye ku berê here tirkiyê bi çavekî çawa didî û aniha piştî seredana xwe çawa dibîne. Günter bersîvê dide:

- Ez pirî caran bêhitî dimam. Tirkiye welatekî tevlihev û bê îstiqrar e. Meriv li derdora xwe rastî hêmanine matrialkal tê, bermayinyên heyama kevnare ber bi çavên meriv dikevin ku hin jî li ser civakê xwedî tesîreke giran in. Tirkiye, ji sedsalan pê de ye, bûye navenda pirî kulturên cure-cur û ev kulturên qandî hev xurt, li hev pêçane û gihandine hevdu. Lê kurd ne tê de. Kurd li Tirkiyê majoriteta herî mezin e û hejmara wan bi milyona ye. Ew di bin çavdêrî, zilm û zordestiyê de ne, ji ber ziman û kultura xwe tade, işkence û çavsoriyeke bêhempa dibînin.

Simone ji Günter dipirse: "Tu çûbû bajarê Diyarbekirê, meztirîn bajarê rojhilata başûr ya Anadolê û piraniya xelkê vî bajarî kurd in. Wekî din jî te serek dabû hin gundên xewle û durî bajêr jî ku ji wan deran deng û bahsin dihatin guhê me. Li gor bîr û raya te rewşa kurdan li wan navçeyan bi çi awayî ye?

-Cihderk û sedema aloziyên navçeyê, hêzên leşkerî yên li Nisêbînê bi xwe bûn. Wan rê ne dan ku gelê Nisêbînê goriyê xwe bi merasîm bibin goristanê û binax bikin. Ev yeka bû sedema meş û xwepêşandanên piştgiriyê li bajarê Cizîra Botan. Hêzên leşkerî bi awayekî hov êrîş birin ser xelkê Cizîrê û gule-baran kirin.

Paşê karbidestên resmî îddîa dikirin ku xelqê kevir avêtine leşkeran, lê serokê belediya Cizîrê ku yek ji endamên Partiya Îslamî ye û nêzî hukumetê ye, îtîraf dikir û digot ku hêzên leşkerî berpirsiyarê vê rewşa ha ne.

Di pey vê re şêniyên Cizîrê bi şêweyekî pasîv li dij leşkeran radiwestin, hemû dikanên xwe digrin bona ku tiştên xwe nefroşin wan.

Lê hukumetê ev tevgera han wekî raperîneke gelêrî dît û hêzên xwe yên leşkerî li navçê hîn zêdetir kir.

Gava em destê êvarî dereng gihan Cizîrê, hêzên leşkerî yekser girtibûn ser bajêr. Li her derê hêzên panzeran û leşkerên dewrîyê hazir û amade bûn boy agir bireşînin ser xelkê. Bi vî awayî dixwazin xelk tew nikaribe bilive. Ku çareyeke siyasî ji vê nakokiya han re neyête dîtin, îhtimala di nav du-sê salan de pêkhatina şerekî navxweyî ne dûr e.

Hêzeke taybetî heye bi navê "Özel Tim" ku şerê hêzên gerîla dike. Ev "Özel Tim"a han çi bixwaze dikane bike û li hember tu kesî berpirsiyariya wê tuneye. "Özel Tim" û hêzên gerîla kêm caran raserî hev tên, ji ber ku hêzên gerîla êrîşên xwe ji aliyê Suriyê an jî ji çiyayên Kurdistanê dibin ser hêzên leşkerî yên Tirkiyê. Xelkê belengaz bi hovî ji malên wan derdixin û li hin herêman bo ewlekariya leşkerî hemî xelkê didin ber îşkencê. Dengkirina kurdî bi xwe tadê digihîne merivan.

Simone pirsê tîne ser pêwendîdanîna yekî biyanî û kurdan û dipirse: Di rewşeke welê de bêguman gerek pir zor be ku meriv têkilî digel xelkê deyne. Xelkê seredana te çawa didît?

- Her çiqas talûka girtinê li ber wan bû jî, bêtirs û xof û gelekî vekirî bûn. Hemiyan hewce didît ku qala tade û kirinên ku leşkaran li gor dilê xwe dikir, bînin ser zimên. Mesela, peyayên gundekî ji min re serpêhatina xwe ya berî çend mehan gotin û bi darê zorê çawa destava mezin bi wan dane xwarin û bi şûn de berdidin.

www.arsivakurd.org

Di bûyereke din de jî jinên gund nîvtazî mecbûr dikin ku mêrên xwe yên îşkencekirî hilgirin û di nav gund re derbas bibin.

Bi van tade û çavsorîyên han, dewlet dixwaze tevgera kurd ya azadîxwaz hilweşîne. Ev yeka ji nuha de pêdebûna hoyên kîn û nefretê li ba zarokan çêdike û wan ber bi PKK de dikşîne...

Sîmone ji Günter Wallraf dipirse: Te digot sebebê çûyina min, seredana girtîxanên Turkiyê bû. Qasî ez dizanim, piştî greva birçîbûnê ya tebaxa 1989'an destur nedidan tu rojnamevanî ku herin girtîxanan.

- Rast e, ev yeka ne hêsanî bû. Lê dawiya dawîn min wezîrê dadmendîyê qanî kir û heta ji min hat min pê da xuyanîkirin ku merama min tik û tenê însanî ye. Lê wezîr piştî bi kul bû. Kîjan girtiyê ku me xwesti bû em pê re bipeyivin, fersend dan me ku em wan bibînin. Lê heta em nehatin ber girtîxanan, me navê tu girtiyan ne da. Li girtixanan, girtiyan bê tirs û bi şêweyekî vekirî, dîtinên xwe yên siyasî digotin. Ji xeberdanên kesên girtî dixuya ku lêdan û zordariya li ser wan ne nuha, lê çaxa hêzên taybetî îfada wan digirt, an jî gava polîsan ew dikşandin îşkencexanê li vir dest pê dikir.

Li girtîxana Diyarbekirê em rastî dikandarekî hatin. Ji binî de, ji siyasetê dûr bû; qasî ku ji PKK'ê ditirsiya ewqasî jî ji "Özel Tim"ê. Ji ber greva giştî ya dikandaran, ew nîvê şevê tevî hin kesên din girti bûn û pênc şev û rojan dabûn ber lêdanê. Çav û rû lê reş û mor kiri bûn. Bi tirs û xof bû. Çavê wî û hevalên wî girti bûn ji bona ku îşkencecî neyêne nasîn.

Li ser pirsa ku Günter bi vê seredana xwe tiştekî berbiçav pêkanî bû jî, Günter weha digot:

-Di çend meselan de me hin rehetî pêkanîn. Me ji girtiya pirsî bê ka kî bi taybetî tadê dibîne. Tiştekî balkêş e ku girtiyên siyasî navê tu hevalên xwe nedan, bes navê yekî dan ku ew ji destpêka salên 1970'î û pê de di hucreyekê bi tenê de û her di bin îşkencê de yekcar ji taqetê ketiye û ne mumkun e ku cezayê xwe hemî teva bike. Me ev rewşa ji wezîrê dadmendiyê re berpêş kir û soz jê wergirt ku di wextekî kurt de bête berdan.

Wergêr: Temo Zêrîn

Me Zekî Adsiz jî wenda kir

Tevgera Rizgariya Kurdistan (TKS)-Rêxistina Swêd ji bo bîranîna heval Zekî Adsiz, di roja 5.5.1990'î de, li Akallatràffê civîna bîranînê li dar xist.

Sekreterê TSK (Tevgera Sosyalîst a Kurdistanê) Zekî Adsiz bi navê nependî Kaka Saleh, di roja 17'ê Nîsanê de li Elmanya Rojava ji ber nexweşiya kanserê çû ser heqiya xwe. Berê dewleta Tirkiyê ne dixwest ku cenazeyê wî biçe welêt. Paşî mecbûr ma û di roja 24'ê Nîsanê de cenazê heval Zekî Adsiz çû Kurdistanê. Dema cenaze çû, li Dîyarbekirê û Cebexçûrê (Bîngolê) gelek kes beşdarî meşa cenazê bûn û meş bû wek mîtîngê.

Heval Zekî Adsiz hê di dema kemala xwe de ji nav me çû. Dema ku hê dê bêtir berhem û kara wî bigeheşta tevgera netewiya rizgarixwaza Kurdistanê. Ew di sala 1948-an de li bajarê Cebexçûrê ji dayik bû bû; di xortaniya xwe de ket nav tevgera şoreşgerî û bi aktîv kar kir. Ew piştî xwendina xwe ya lîseyê çû zanîngeha rojnamegeriyê. Di 12'ê Adara 1972-an de ji ber xebata xwe ya politîk hat girtin. Piştî derketina ji girtîgehê, xwendina xwe ya li zanîngeha rojnamegeriyê domand û xwendina xwe teva kir. Vê carê wî dest bi rojnamevaniyê kir. Ji ber nivîsarên xwe yên polîtîk hat girtin. Qasî salekê di zîndanê de ma û piştî derketinê vê carê ew sirgûnî Dîyarbekrê kirin.

Zekî Adsiz, li Kurdistanê di nav karkeran de dest bi xebatê kir. Di nav sendîqan de xebitî. Li Dîyarbekrê bû serokê sendiqa Genel Îşê û berpirsiyarê DISKê yê herêma 10-an. Ji bo xebata sendîqayî gelek caran hat girtin. Di sala 1979-an de careke din hat girtin û gelek êşkence pê kirin. Ji wê rojê pê ve nesax ma.

K.Saleh her çiqas beşdarî xebata demokratîk û ronakbîrî dibû û hewqas jî di xebata polîtîk a rêxistinî de jî bê westan dixebitîa. Ew di sala 1974-an de kete nav Patiya Sosyalîsta Kurdistana Tirkîyê. Û demek şûn de bû endamê komîta merkezî. Ew, heta 1982-an di nav PSKT de xebitî. Di sala 1982-an de bi hinek hevalên xwe re ji PSKT'yê cihê bû. Vê carê bi navê TKSP-Roja Welat dest bi kar kirin. Di Gulana 1986-an de TKSP û KIP-GB yekîtîyekê polîtîk pêk anîn û navê xwe kirin Tevgera Sosyalîst a Kurdistanê. Zekî Adsiz bû sekreterê Tevgera Sosyalîst a Kurdistanê.

Koçkirina Zekî Adsiz a dawî li welat û li derê welat xemgînîyekê mezin xist nav Kurdan. Bila serê malbat, hevalên wî û neteweyê Kurd sax be!

www.arsivakurdi.org

Berpirsiyarê Komîta Penaberan ya Federasyonê, H. Mizgîn:

Hukumeta Swêdê, êdî guh nade me

Berbang: *Ev demek e ku di nav kar û barê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê de xebatek ji bo penaber û penaxwazên kurda çêdibe. Gelo ev komîta penaberan ji bo çi û kengê hat damezrandin?*

H. Mizgîn: Wek hûn jî dizanin, sîstema hukûmeta Swêdê di sala 1986'an de dest bi guhertinê kir û di sala 1988'an de dest bi guhertinê kir û di sala 1988'an de sîstem bi temamî hat guhertin.

Li gor sîstema berê kesên ku dihatin Swêdê, berê xwe didan mirovên xwe, an jî heval û hemşerîyên xwe. Penaber/penaxwaz alîkarî raste rast ji mirov, heval û hemşerîyên xwe distendin. Lê belê piştî guhertina sîstema qebûlkirina penaber/penaxwazan ev îmkan ji holê rabûn. Karbidestên Swêdî penaxwazan li kampan bi cih kirin. Kampên ku kurd lê hatine bicihkirin ji bajaran dûr, di nav daristanek an jî otelek di derê bajêr de ne. Ji civakê dûr in û tu danistandina penaberan bi civaka Swêdê re tuneye. Ev yek problemeke sosyal peyda kir. Ji alîyê din, ji ber ku karbidestên van kampan di derheqa milletên cûda cûda de, ne xwedî agehdarîyê bûn di kar û bar û muameleyên xwe de şaşitîyên mezin dikirin.

Problemên adetî wek ziman û tercumanî, tendurustî û h.w.d di jiyana penaberên Kurda de roj bi roj zêde bûn. Di derheqa prosese serîhildana penaberî û alîkarîya huquqî de, penaberên kurd ne xwedî agahdarîyê bûn. Ji ber vê yekê jî roj tunebû ku ne kêmî 10-15 penaber berê xwe bidin Federasyona me û doza alîkarîyê bikin.

Belê ji ber van sebebên ku min li jor anîn zimên, komîta kargêr a Federasyonê biryara damezrandina Komîta Penaberan da. Komîta penaberan di payîza 1989'an de hat damezrandin.

Ji ber ku li ber Komîta Penaberan demek kurt hebû, negihişt ku xebatek bi rêk û pêk bike. Lê dema mirov li tiştên ku hatine kirin binêre, bi rastî divê mirov Komîta berê pîroz bike. Bi projeyek, li avahîya Federasyonê di heftê de rojek abûqetek amade kirin û gelek penaber alîkarî stendin. Heval bi taybetî li navça Swêdê kampan ziyaret kirin û hem ji karbidestên Swêdî re hem jî ji penaberên kurd re agehdarî dan.

Komîta Penaberan a nû, piştî kongra 10'mîn, hat hilbijartin û ji meha adarê ve kar û barê xwe dimeşîne.

Berbang: *Ji meha adarê ve, em dizanin ku hûn kar û barê komîtê dimesînin. Gelo hûn pirsa penaberên kurda çawa dibînin û di programa we ya xebatê de çi hene?*

H. Mizgîn: Berê ku ez bersîva pirrsa we bidim, ez dixwazim li ser gotina "penaber" rawestim. Bi rastî em kurd ji zarokan bigre heya kal û pîran tev de penaber in. Li gor tarîfa NY (Netewên Yekbûyî), kesên ku di bin tadeyî ya siyasî, netewî û dînî (olî) bin û şerek eşkere li dij wan hebe û ji ber vê yekê ji welatê xwe dûr bikeve, penaber in. Îcar ku em li gor vê tarîfê hereket bikin, kurd hem li welatê xwe û hem jî li dervayî welatê xwe divê wek penaber bêtin qebûlkirin. Bi vê yekê mebesta min ne ew e ku bila hemû kurd terka cî û warên xwe bikin û berê xwe bidin welatên din. Naxêr, divê em di vê pirsê de objektif bin. Tiştê ku hatiye serê Asûrî û Suryanîyan, divê neyê serê kurdan.

Divê ez li vir tiştekî din jî dîyar bikim. Xuya ye kurdên ku vê dawîyê -bi taybetî ji Kurdistana Bakûr û ji navça Anadolîyê tên Swêdê, ji alî şebekeyên tîcarî ve tên xapandin. Kurd tonek pere didin kesên van şebekan û berê xwe didin derveyî welêt, bêyî ku rastîyê bizanibin. Dema ku kurd dikevin rê, bi hêvîya gihaştina jiyanek nû û xweştir tije ne. Lê belê dema rastîyê dibînin ev hêvî û xeyal winda dibin û ciyê xwe dihêlin bo nexweşîyên psîkolojîk.

Lê belê îro kurd li kampa ne û li hêvîya alîkarîya me ne. Divê em li gor erk û qeweta xwe xizmetek însanî bibin wan û alîkarîya wan bikin. Ji bo vê yekê jî wek Komîte me hin prensîp tesbît kirin û pêşkeşî Komîta Kargêr û Komîta Giştî kirin. Me ev prensîban ji bo hemû komelên endamê federasyonê re şandin.

Em li civînên xwe yên bi karbidestên Swêdî re, eşkere dîyar dikin ku kurd divê wek penaber bêtin qebûlkirin û rojek zûtir biryarek ji bo vê yekê bête stendin. Lê pir mixabin heya îro me netîceyek pozîtîf nestendin.

Di programa me de zîyeretkirina hemû kampên ku kurd lê hene, agehdarîdayina karbidestên swêdî yên li kampan, amadekirina civînên bi wezareta Biyanîyan, amedekirina panelek li ser penaberên kurdan hene. Daxwaz heye ku em hin aksiyonên din jî têxin programa xwe. Ji kampan pêşniyar û daxwaz tim û tim tên.

Berbang: *Siyaseta hukumeta Swêdê li ser qebûlkirina penaberan îro çawa ye?*

H. Mizgîn: Bi rastî siyaseta hukumeta îro li ser penaberan/penaxwazan -bi taybetî ji bo kurdan ne baş e. Wek tê zanîn em kurd di stendina mafê rûniştin û kar de heya sala 1986'an zehmetîyek giran nedidîtin. Lê belê ev çend salên dawî jî bo penaxwazên kurd gelek dijwar bûye. Hukumeta Swêdê her sal di sîstema qebûlkirina penaberan de guhertinek kir û her guhertin bi xwe re dijwarîyek nû anî. Bi taybetî jî di dema hatina tirkên Bulgaristanê de zû bi zû biryarên nû hatin girtin daku tirkan paşde bişînin. Lê belê pir mixabin ku kurd ji van biryaran zirarek mezin dîtin.

Di tevliheviya "paşdeşandina tirkên Bulgaristanê" de, destpêkirin kurdan jî paşde şandin Tirkiyê. Her çiqas em wek Federasyon xwestin ku bala hukumeta Swêdê bikşînin ser bûyer û qanû-

Li Swêdê, îro nêzî 2000 kurdên penaber, li benda girtina mafê rûniştinê ne. Hin ji wan, li kampaRämsyttanê, bi hêvî agirê Newrozê pêxistine.
Foto: J. Azad Ararat

nên nû li Tirkiyê jî, ew guhên xwe li me ker kirin û paşdeşandina kurda domandin û didomînin.

Komîsyona Parlementerên Swêdî ku du caran Kurdistanê ziyeret kirin, raporek fireh pêşkeşî hukumeta Swêdê kir û li ser xeteriya paşdeşandina penaberên kurda rawestiyan. Lê belê pir mixabin ku ev yek ji tesîr nekir.

Ez wisa bawer dikim ku hukumeta Swêdê di bin tesîra hêzên paşverû û nîjadperestan e. Dema îstatîskên ku tên kirin, hewcedariya karkeran nîşan dide û hukumet jî berê penaberan dide der, tu maneyek din jê dernakeve. Ji aliyê din hukumeta Swêdê haziriya qebûlkirina "penazwazên ji welatên sosyalîst" dike. Ji bo wan rê vekirî ye, lê ji bo me kurda nevekirî ye! Ma ne seyre!. Li welatên sosyalîst tevgera demokrasî roj bi roj fireh dibe, lê li Kurdistanê tadeyî û zulm roj bi roj kultur û rewş dijwartir dibe. Di rewşek wiha de deriyê xwe ji dewletên Baltîk re vekirin û ji kurda re girtin neînsanî ye.

Xuya ye ku wê ev siyaseta neînsanî ya hukumeta Swêdê wê roj bi roj xirabtir bibe. Plana wan a tasarrufa aborî wê di rojên pêş de tesîrên xwe nîşan bide.

Berbang: *Di kongra 10'emîn ya Federasyonê de, hevalekî ku ji kampê hatibû, li ser rewşa kampan axaft û gazinên xwe anî zimên. Gelo we tu xebatek ji bo vê yekê kirine?*

H. Mizgîn: bi rastî, hevalên li kampan di gazinên xwe de pir bi heq in. Mafê wan e û gelek normal e ku penaberên kurd ji Federasyonê hin tişt hêvî bikin û doza xebatê bikin. Ji ber ku Federasyon ne tenê ya kurdên endamên komelan e. Na xêr, Federasyon ya hemû kurdên li Swêdê ye. Ji ber ku qada karûbarên Federasyona me Swêd e. Lê belê ne tenê penaberên li Swêdê, lê penaberên li derê swêdê - wek li Yunanîstanê, Tirkîyê, Afganîstanê, Pakîstanê û welatên din ên Ewrûpê- jî, hêvîyên xwe ji me hene û doza hin tiştan dikin. Her çiqas destê me bi rehetî nagihîje wan deran jî bi vê yekê em gelek kêfxweş û şa dibin. Ev yek şexsiyeta Federasyonê me qewîtir û bilindtir dike.

Me heya niha şeş kamp ziyaret kirine û li van kampan komîte ava kirine. Di van ziyeretên me de em li ser Federasyonê agehdarî didin penaberan û gazin ê problemên wan guhdarî dikin. Di programa me de ziyaretkirina hemû kampan heye. Hedefa me bi kêmasî 2 caran ziyarekirina kampan e. Ez hêvîdar im ku emê bigihîjin hedefa xwe.

Piştî ziyareta kampan me bi nameyek ji Daîra Karûbarê Biyanîyan, doza civîneke kir. Emê di vê civînê de, bi raporek rewşa penaberên kurd û ya welêt pêşkeşî wan bikin.

Di 11'ê nîsana 1990'î de, li bajarê Uppsalayê panelek li ser siyaseta penaberî ya hukumeta Swêdê hat amadekirin. Di vê panelê de Wezîra Biyanîyan Maj-Lis Lööw, şexsiyetên wek Peter Nobel, Kjell Jönsson û nûnerên partîyên siyasî hebûn. Em jî di vê panelê de beşdar bûn. Bi rastî me panelê kir panela penaberên kurd. Ev panel hem di radyoyê de hem jî di rojnaman de hatin belavkirin.

Di programa me de amadekirina panelek din li Stockholmê jî heye. Heval li ser vê yekê xebatên xwe didomînin. Di esasê xwe de panelên wiha divê ji alî hemû komelên endamê Federasyonê bêtin amadekirin. Me du civîn bi Daîra Karûbarên Biyanîyan re çêkirine û li ser problemên biyaniyan bi tevayî û bi taybetî jî li ser penaberên kurd gotubêj kirine. Bi rastî problem û astengên ku li pêş me hene, di nav rojek, mehek an jî salekê de hal nabe.

Berbang: *Heya niha we çend kamp zîyaret kirine? Rewşa jiyana penaberên kurda çawa ye?*

H. Mizgîn: Wek min li jor jî gotibû; me heya niha şeş kamp zîyaret kirine. Lê belê di programa me de ziyaretkirina hemû kampan heye. Me niyet heye ku berê ku karker bikevin pişûdanê (tatîlê) hemû kampan ziyaret bikin.

Bi rastî rewşa kurdên li kampan qet ne baş e. Carek wek penaberê ji civakê hatine îzolekirin. Bi vî halê xwe weke ku di "hefsê" de bin, tu danûstendina wan bi civakê re tune ye. Ji ber ku nikarin xwe konsantre bikin, di fêrbûna zimanê swêdî de zehmetî dikşînin, an jî ji ber endîşeyên xwe yên pêşerojê naxwazin ziman hîn bibin.

Alîkariya aborî pir kêm e. Ji ber vê yekê jî penaber bi rehetî nikarin heval û dostên xwe ziyaret bikin.

Di pirsa tendurustîyê de jî ji alîyê

www.arsivakurdi.org

Prensîbên Xebatê yên Komîta Penaberan

Ji Penaber û Penaxwazên Kurd re,

Li Swêdê hejmara kurda gihiştiye 12-13 hezaran. Xuya ye ku ev hejmar wê sal bi sal zêde bibe. Kurdên ku hatine Swêdê ji alî sedeman ve cûr be cûr in. Hinek ji wan siyasî ne û hinek ji wan jî wek karker hatine Swêdê.

Ev çend salên dawî bi taybetî jî dema di şerê di navbera Îran û Iraqê de hejmara kurdên ku ji Kurdîstana Başûr hatin Swêdê zêde bû. Êrîşên ordiya Tirkiye li ser gundên ser sînora Sûriye û Iraqê bû sedema valakirina gundên kurda. Hin ji wan kurda jî berê xwe dane, hatine Swêdê.

Berê sala 1983 an kesên ku dihatin û mafê penaberiyê ji hukumeta Swêdê dixwestin, li kampan nedihatin bicîhkirinê. Kurd li cem dost û mirovên xwe bi cîh dibûn yan jî ji wan di vî warî de alikarî digirtin. Ev yek jî ji bo wan ewlekariyek civakî û kulturî bû. Lê belê piştî guhertina sîstema qebulkirina penaber û penaxwazên hukumeta Swêdê dest pê kir penaber û penaxwazan li kampan bi cîh kir.

Li gor sîstema nû, kesên ku tên Swêdê û doza penaberî-penaxwazî dike, heya musada wî/wê derkeve li kampê dimîne. Piştî ku musada wî/wê derket divê li hêviya rêdayina belediyeke bisekine da ku here li wê derê bi cîh bibe. Em wisan bawer in ku penaber-penaxwazên kurd li kampên ku lê dimînin agahdariyek di vî warî de standine.

Di programa me ya xebata sala 1990 an de ziyaratkirina kampên ku kurd lê ne, heye. Dema ziyaretê em dê agahdariyek fireh bidin penaber û penaxwazan. Em baş dizanin ku problemên penaber/penaxwazên kurd gelek in. Problem hem civakî û siyasî, hem jî kulturî û aborî ne. Lê belê di demek kurt de hêviya helkirina pirs û pirsgirêkan xeyal e. Bi taybetî jî Federasyon di vê babetê de nikare soza helkirina pirs û pirsgirêkên penaber û penaxwazan bide. Ev bar ne tenê yê Federasyonê lê yê hemû komelên endamê Federasyonê, hêzên siyasî û kesên demokrat e.

Bivê nevê hêviya penaber û penaxwazên kurdên li Swêdê ji Federasyonê pir mezin e.Ji ber vê yekê jî pir tabîî ye ku ji Federasyonê gazinan bikin. Îcar ku Federasyon bersiva van hêvî û gazinan nede - û eşkere ye ku nikare bersîv bide - dê bibe hedefê rexneyên giran. Ev yek dibe ku bibe sebeba kêmbûn û qelsbûna şexsiyeta Federasyonê. Ji ber vê yekê em wek Komîta Penaberan li ser navê Komîta Karger û Komîta Giştî diyar dikin ku; FEDERASYON NE KATÊ STENDINA MAFÊ RÛNIŞTIN Û KARKIRINÊ ye.

Federasyon ji bo helkirina pirs û pirsgirêkên penaber û penaxwazan dikare bibe alîkar. Federasyon divê bibe serkaniya agahdarî ya li ser pirsên penaber û penaxwazan û bi awayek peryodîk agahdarî bigihîne cîh û warên wan û her wisa li ser rewşa welatê me û penaberên kurd sazgehên Swêdiya agahdar bike. Li vir em dixwazin bala komelên endam bikşînin ku divê ew di vê kar û barê de rolek aktîf bilîzin.

Gelek caran penaber û penaxwaz serî li Federasyonê didin û dixwazin ku Federasyon ji wan re belge amade bike da ku daxwaza wan a penaberî bête qebûlkirin. Di vê babetê de jî divê Federasyon xwedî prensîbekî bibe.

Heya îroj Federasyon di hin rewşên taybetî de alîkariya hin penaberan kiriye. Dema ev alîkarî tê kirin jî, derheqa alîkarîxwaz de lêkolînek baş tê kirin û eger pêwîstî bête dîtin jê re alîkarî tê kirin û ji niha pê ve jî di rewşên wiha taybetî de em dê alîkariya xwe li gor şert û qeweta xwe bidomînin.

Eger penaber/penaxwaz li belediyeke ku lê komela Kurdîstanî ya endamê Federasyonê heye bi cîh bûbe, divê berê xwe bide Komîta Karger a vê komeleyê. Federasyon beyî referensa Komîta Karger a komela herêmî tu alîkarî nake.

Eger penaber li ser navê rêxistinek siyasî doza penaberiyê kiribe divê berê herkesî alîkarî ji vê hêzê bixwaze. Federasyon tu caran ciyê van rêxistinên siyasî nikare bigire. Ji ber ku belgeyên ji alî Federasyonê an jî komelên endamê Federasyonê tên nivîsandin bi naverokek xurt bin pêwîstiya zanîna îfadeyên penaberan ji alî komelên endam an jî Federasyonê ve bête zanîn.

Federasyon bi kar û barek tekûz û dûrûdirêj bûye otorîteyek. Lê belê ku em bixwazin rola ku îroj Federasyon dileyize biguherînin û wê bikin avahiyeke siyasî an jî ji herkesê ku serî lê bixe belgeyek binivisînin, wê demê ew giraniya Federasyonê, ew otorîta Federasyonê dê kêm bibe. Ji ber vê yekê divê em di rexne û gazinên xwe de bi diqqet bibin. Bala xwe bidin da ku Federasyon ew bîr û baweriya ku li gel hêzên siyasî û daîreyên dewleta Swêdê de peyda kiriye, kêm nebe.

Eger hûn bixwazin telefonê Komîta Penaberan bikin, dikarin telefonê li jêr nivîsandî bikin.

Hesen Mizgîn: Tel: 018-12 85 59
Roja Çarşembê seet: 14.00 - 15.00
Roja Înê eet: 14.00 - 15.00

Şoreş Zîrek: Tel: 018-16 21 88
Roja Duşembê seet: 9.00 - 14.00
Roja Çarşembê seet: 9.00 - 14.00
Roja Pêncşembê seet: 9.00 - 14.00

Ahmed Karamus: Tel: 08-668 60 60
Roja Pêncşembê seet: 16.00 - 19.00
Roja Şembî seet: 14.00 - 17.00

Komîta Penaberan a Federasyona Komelên Kurdîstanê li Swêdê.

karmendên swêdî ve sistiyek heye. Penaber dema nexweş dikevin kes bala xwe nade wan, di hin kampan de berê notirvanê şevê hem ji bo tercumanî hem jî ji bo tenduristiyê hebûn. Lê îro ji ber tasarrûfê ji holê hatine rakirin.

Penaberên ku mafê rûniştin û karkirinê distînin, bi mehan û carna jî bi salan li hêvîya derketina ciyekî dimînin.

Abûqatên ku ji bo penaberan tên girtin, kesên bê tecrube ne û di pirsa penaberiyê de nezan in. Ji ber vê yekê jî Daîra Biyaniyan bi rehetî biryarên xwe bi cih tîne.

Berbang: Bi hêviya ku hûn di vê karûbarê giran de bi ser kevin. Sipas ji bo bersîvên we.

www.arsivakurd.org

Li kampên Tirkiyê çi dibe?

Ev nêzî du salan ne ku bi hezaran kurdên me ji Kurdistana başûr, di nava kampên tirkan de, jiyaneke dijwar derbas dikin. Bi hezaran xort, keç, zaro û kalên me, di nav kampên bi têlên ristî dorgirtî de rojên tarî û xemgîn derbas dikin. Ew ji ber bayê revine ber baranê! Ji ber bombên jehrîn revyane ber nanên jehrîn!

Dewleta Tirkiyê naxwaze mafên penaberîyê bide wan û naxwaze çi alîkarî ji cih û kesên xêrxwaz bigihîje destê wan. Roj bi roj, dewleta Tirkiyê bi Seddam re pîlan çêdikin ji bo ku penaberên kurd bizivirin ber destê Seddam. Tirk gefan li penaberan dikin û Seddam jî nûnerên xwe dişîne nav wan ku ji bo vegerê propaganda bikin. Di meha gulana îsal de, hinek xwefiroş ji nûnerên Seddam, hatine nav kampa Mêrdînê ji bo xapandina xelkê. Lê penaberên xweragir hêrîş birine ser wan û li wan xistine. Lê yek ji wan xwefiroşan revîye û ketiye nav îdara kampê ku wê demê walîyê Mêrdînê jî li wir ye. Dema walî Ehmed Newroz derdikeve ber derî, penaberan hêriş birene ser wî û li wî jî xistine. Piştî vê bûyerê rewşa kampê dijwartir bûye. Hatin û çûna ji kampê kedexe kirina û nahêlin kesek têkiliyê bi wan re çêke.

Dujminên Kurdistanê wekî sond xwaribin, bi her metodî li dijê hebûna gelê kurd lîstikan digerînin. Ew tehamûlî jiyana nemirovî ya li kampan jî nakin.

"Efûya Seddam xapandin e!"

Şînî û tazîya şehîdan
Dê vekin tola nehingan
Em ji bîr nakin çi car
Wextekê zêrîn bijar"
Taha Mayî

Ji roja ku Seddam Huseyn li Îraqê ku hukum bi dest xwe xistiye û heta îro, wî bi rijandina xwîna kurdan roja xwe derbas kiriye. Ne her bi tenê kurd, lê her wisa ew ji ereban û hevalên xwe jî dikuje.

Îro bi giştî seranserî Îraqê û bi tybetî Kurdistan, di bin darê zulma Seddam de dinale. Wî Kurdistan kavil û wêran kir, gundek jî di holê ne hişt. Tevaya xelkê kurditanê, li kampan di bin kontrola wî de ne û ro bi ro, fermana kuştina wan dide.

Bi sedhezaran kurd ji ber zilm û qirkirina rejîmê faşîst ji welatê xwe dûr ketine û li çar alîyê cihanê bûne penaber. Lê, Seddamê faşîst hin jî dev ji zilm û kuşdarîya xwe bernade. Gelek lîstik û plana digerîne ji bo berdewama zordestiya xwe.

Îcar jî bi navê "efû" planek din anî rojevê. Lê kesên ku bi vê lîstikê dixapin û diçin xwe teslîmî Îraqê dikin, berze dibin.

Di roja 16'ê adara 1990'î de, 14 xortên kurd li zindana Mûsilê, bi dar ve kirin. Ew hemû ji bajarê Rewandizê bûn û di roja 1.6.1988'an de hatibûn girtin. Ji wê rojê û vir de ye, ev 14 xort wenda ne. Her weha piştî Newroza isal 50 xwendekar ji Dihokê û 30 jî ji Zaxoyê hatin bi dar ve kirin.

Em jî beşdariya xwe bi binemalên şehîdan re diyar dikin û bi vê kovanê banga hemû kurdan dikin ku ew bi efûyên derewîn ên Seddamê kurdkuj xwe nexapînin.

www.arsivakurdi.org

Çima Tevgereke Serbixwe ya Jinan Pêwîst e?

Şermîn Hêvîdar

"Di dîrokê de, zixta yekem ya çînî, serdestîya zilam, li ser jinê ye."

Min bi gotineke Engels dest bi peyva xwe kir. Lê di vê axaftina xwe de ez, bi dûr û dirêjî li ser pêwîstîya tevgereke serbixwe ya jinan, nasekinim. Mixabin, ev mesele bi serê xwe babeta karekî teorîk û akademîk e.

Ez dê bixebitim ku, pêwîstîya tevgereke serbixwe ya jinan, bi pratîka jîyanê û ji encamên wê pratîkê, bidim xuyakirin. Ez dê nimûnên berbi çav bidim. Bi vî awayî jî ez hêvî dikim ku, ez dê meselê rontir bikim û piçek jî be, ez dê bîr û bawerîya çewt ya ku dibêje "Tevgera jinan li pêş tevgera çînî asteng e" hilweşînim.

Li ser rewş û jîyana demên pir kevin ên jinan îro jî babeta munaqeşan e. Munaqeşe tê kirin ka qonaxa -Matriarkat- (ku jin, dayîk serdest bû) hatîye jiyîn, yan na. Lê delîl û belgeyên îro hene bêtir hebûna demeke weha bi hêz dixin. Bi kurtî qonaxa Matriarkat weha bû: Ferqa biyolojîk ya di navbera jin û zilam de demên kevin, demên ku mirov bêtir girêdayî tebîetê bû, giringtir bû. Ji ber ku kontrola zarok çêkirinê nebû, hîn zarokek bi pîya neketî jinik car din hemîle dima. Dayîkan her tim şîrê pêsîra xwe didan zarokan ji ber ku tiştekî din tunebû. Bi gotineke din, jinbûn, şîrdan û ducanî bû. Anku dayîkbûn bû. Yekem parkirina kar ya civakî; parkirina kar li gor cinsîyeta hingê dest pê kir. Şîrdana zarokan heta cîkî jin mecbûr kirin ku ji cihê xwe dûr ne kevin. Vê yekê jî welê kir ku jin bêtir li dorûbera ku lê dijîn bi çandin û zîreete meşgûl bibin. Zelam jî biçin nêçîrê. Berhemanîna bi serûber ya çandinê, jin li hember berhemanîna bê serûber ya nêçîrê, bi hêz xist. Jinên bi çandinê meşgûl dibin, di vê demê de altên nû û awayên çandinê yên nû keşîf kirin. Îdara civakê ket bin destê jinê. Neku xusûsîyetê bîyolojîya jinê, lê karê ku wê dikir bû sedema vê yekê. Belê lêkolînên hinek antropologan jî xuya dike ku li civakên cihê, parkirênin cihê jî çêbûne. Bo nimûne lêkolînên li ser "Gîna Nû" diyar kirine ku di hinek qebîlan de jin çûne derveyî malê, mêr li malê li benda wan mane. Hetta ji bona ku bi dilê jinên xwe bin, xwe semilandine jî. Piştî demekê çandin û heywan xwedîkirin pêş ketîye, berhem zêde bûye û bi awayî ji girîngîya rola jinê kêmtir bûye, jinê êdî bere-bere ji zevîyê berê xwe daye malê. Rola zilaman pêşde çûye. Ev rola han jî bûye sebeb ku zilam di civakê de serdest bibin û jinan têxin bin destên xwe. Cinsîyeta jinê ket bin cinsîyeta mêr. Di civaka koletîyê de jin girêdayî mêrên xwe û bavên xwe bûn. Dema xwedîyên kola, jin difirotin, yan dikirîn, li gor karê ku wê kirîye bihayê wê zêde, yan kêm dibû. Ev yek ji bo koleyên zelam jî weha bû. Lê di wê demê de ji ber cinsîyetê jî zilim li jinan dihat kirin; xwediyê erd, yan xwedîyê kola, yan arîstokratan maf hebû ku bi jinên kole re rakevin. Bi kurtî serdestîya zelam li ser jinê, bi peydabûna sinif û çînan, tevlî serdestîya çinî bû û heta roja me ajot. Pêwîstîya tevgereke serbixwe ya jinan li vir xwe xuya dikir. Mesela jinan bi tenê bi têkoşîna çînan nayê îzah kirin, derveyî wê, xusûsîyeta mesela jinan heye. Dîroka civakan her çiqas dîroka têkoşîna çînan be, dîroka zilim û zora li ser jinê ye jî. Her qonaxeke civakî bi zîhnîyetên ekonomîst nayê îzah kirin. Divê ev zîhnîyet rabe. Me li jor gotibû ku zordestîya li ser jinê, berî zordestîya çînî dest pê kiriye. Lê divê mirov, cinsîyet û çînan jî neke alternatîvên hev. Her du jî cihêbûnên civakî ne. Her weha tev cihêbûn ne çînîne. Cihêbûnên irqî û netewî ne cihêbûnên çînî ne. Cihêbûna jî weha ye. Ma reşbûn, yan spîbûn cihêbûneke çînî ye? Na, lê em dikarin zilma irqê spî ya li ser irqê reş înkar bikin? Ma netewên bindest ne di bin zordestîya netewên serdest de ne? Çawa netewa bindest ji bilî têkoşîna çînî, xwedîyê xusûsîyetên têkoşîna netewî û xwedîyê mafê tenzîmekê be, jinan jî li rex têkoşîna çînî ji ber zilma li ser cinsîyeta wan xusûsîyetên têkoşîna rizgarbûna xwe hene. Û ji ber vê zilma cinsîtê jî divê jinan mafê tenzîma serbixwe hebe. Em nikarin li dijî awayekî zilmê bitêkoşîn û çavên xwe li awayekî din yê zilmê bigrin. Berê di nav tevgera çep de dîtineke weha hebû: "Bi xebata çînî wê mesela jinan jî bigihe çareyekê. Tev problem wê çareser bibin eger şoreşger bên ser hukum. Lewra ne pêwîste jin xwe cihê tenzîm bikin û tevgera çînî zeyîf bikin." Lê jîyanê xuya kirîye ku li welatên ku şoreş jî çêbûne, li welatên sosyalîst jî mesela jinan çareser nebû ye. Dihat gotin ku bi rabûna mulkîyeta xas wê zilma li ser jinê ji bi dawî bê, lê ev dîtina newekhevîya di navbera cinsîyetan de bûye asteng. Li wan welatan jin kar dikin, wan serbixweyîya ekonomk heye û gelek maf jî bi dest xistine, lê hîn jî dawîya probelem û meselên wan nehatîye. Bi kurtî têkoşîna ji bo dermandîtina meselên jinan wî piştî şoreşê jî bidome ta ku di navbera cinsîyetan de wekhevîyek rast bi cî bê. Di sîstema kapîtalist de zordestîya çînî li ser zelam û jinê jî heye. Lê di kapîptalizmê de jî, ji polîtîkayê ta hunerê, ji sporê ta sîstema perwerdekirinê, ji sîstema malbatî ta din û dewletê newekhevîya cinsîyetan tê dîtin. Bê guman li vir sedema zordestîya çînî û cinsî sîstema kapiltalist e, lê her du awayên bindestîyê xusîsîyên xwe yên taybetî hene. Zilam hem li malê, hem li cîyê kar dest deyne ser ked û huwîyet û laşê jinê. Karê nav malê di bingehê xwe de berhemanîn e. Karên wek, firaxşûştin, balav, paqijî, xwarin, lênêrîna zarokan ji der ve bi pera tên kirin. Ji bilî van karan jin, ji tev problemên endamên malbatê jî berpirsîyar e. Jina ku zarokên wê, mêrê ne kêfxweş bin, yan ne xweş bin, xwe gunehkar dibîne, ji xwe dipîrse: Ma min nekarî ez ji mêrê xwe re bibim jinek baş, yan ji zarokên xwe re bibim dayîkek baş. Bê guman civak jî weha difikire. Dîsan bi piranî jin wek sebeba problemên nav malê tê ditîn. Jina ku kar jî dike, tevî ku serbixweyya ekonomîk bi dest xistîye, lê dîsan ji tev karên nav malê ew dike.

www.arsivakurd.org

Bi giştî gava zilam û jin, ji kar tên malê, jin yekser diçe mutbexê, xwarinê çêdike, firaxa dişo, zarokan dinivîne, xwarin kar sibe bibib cîyê kar amade dike. Jineke weha wê çawa wextê xwendin û pêşketinê bibîne, wê çawa beşdarî jiyana polîtîk bibe? Di civakê de gelek tiştên jin û zilaman ji hev, hatine cihê kirin. Bo nimûne kinc û cil, cîyên keyfê. Hetta lîstikên zarokan ji li gor cinsîyeta, hatine cihêkirin. Zarokek keç, divê pêşî bi "beybîyan- bebekan- bilîze, çûnkî ew bixwe wê, bibe dayîk. Piçekî mezin bibe divê hînî karê nav malê; xwarin, dirûtin, neqşê bibe. An kes tuneye ku cihêza wê çêbike. Li mala mêrê xwe jî, van tişta nişanê keçên xwe didin. Zilam, hetta li welatê me jin jî, dixwazin ku kurên wan çêbibin. Gava qîz çêbibe xemgîn dibin. Li gunda dema jinekê kur nanîn, zelam ji bo ku kurên wî çêbin careke din dizewice. Bi piranî keçan nadin xwendin; guneh e. Keç nikare mêrê xwe hilbijêre, babê wê, birayên wê qerar didin. Heta niha jî malbata keçê û ya mêr ji bo next bazara dikin. Eger jin zewicî û zarok çênebûn, mêr jî, malbata wî jî û cîvak sûcê vê yekê dixin stoyê jinê û ji mêr dixwazin ku jineke din bîne, bêyî ku biçin doktoran. Di nav civakê de terbîya keç û kuran ji hev cihê ne. Gelek gotinên pêşîyan hebne ku jinê dikin esîra mêran. Dîn û adetên kevin bi serê xwe jinê dikin kole. Li gor şerîetê divê jin bi tenê di xizmeta mêrande be, bêyî wî tiştekî neke.

Ev nimûnên ku min dan, eger sivik jî bin, rast in. Jîyana me jina ye. Em di nav civakê de weke jin dijîn. Û bindestîya me, ji roja ku em ji wek keç tên dinê, hatîye nivîsandin. Ev problema me ya taybetî ye. Zelam wek van problemên wan tuneye. Divê em vê yekê fam bikin. Û bi tenê ji vî alîyê Femînîzmî hîn bibin. Ne em û ne jî zelam nikarin li dijî zordestîyekê xebatê bikin û zordestîyek din nebînin. Ji ber xusûsetîya zordestîya li ser jinê, divê jinan cihê, bi serê xwe tenzîmek hebin. Li welatên kapîtlaist xebata çînatî û xebata li dijî jêrdestîya jinê divê bi hev re bimeşin. Lê divê ev xebat pir baş bê formule kirin.

Tevgera serbixwe ya jinan ne li dijî menfeatên tebeqê bidest e, lê xebata wan temam dike. Eger grubeke civakî ji bo nivîsandina huwîyeta xwe, ji bo nemana zilma li ser xwe bitêkoşe, ev têkoşîn zerar nade xebata çînî. Gava pêşî ya rizgarîya jinan sosyalîzm e. Lê di sosyalîzmê de xebata rizgarîya jinan dom dike.

Ez nabêjim, divê jinên hemû çîn û tebeqan di rêxistinekê de bên ba hev. Pir normal e ku rêxistinên cihê, yên jinan hebin. Ji bilî jinên sermayedar, yan jinên ku cîhê wan ê civakî girêdayî rutbeya mêrên wan bin, jinên din dikarin bi rêxistina xwe ya serbixwe beşdarî xebata rizgarîya civakê bibin.

Wê jin piştî xebatine dijwar bigihin rizgarîya xwe.

Ji ber sedemên li jor min gotin, tevgereke serbixwe ya jinan pêwîst e.

DI TEVGERA RIZGARÎYA KURDISTANÊ DE CÎYÊ JINÊ

Roj çawa mecbûrî ronîkirinê, çem çawa mecbûrî herikînê, çiwîk çawa mecbûrî xwendinê be, ez jî mecbûrî têkoşînê me. (Clara Zetkin)

Di vê axaftinê de ez dê bi kurtî qala cîyê jinê di tevgera rizgarîxwaz a Kurdistanê de bikim. Lê, mixabin dema mirov li dîroka têkoşîna Kurdistanê dinêre, mirov zêde rastî xebateke rêxistî ya jinan nayê. Eger hebe jî em bilgeyên vê yekê peyda nakin. Lê, tiştê em dizanin, yekem tevgera rêxistî ya jinên kurd di salên 1919-1920'an de dest pê dike. Li Stenbolê "Cemîyeta Tealî ya Jinên Kurd tê damezirandin. Berî vê çend jinên kurd wek dîroknivîs, yan helbestvan yan serokeşîr rola xwe di civaka kurd de lîstine. Dîroknivîs û helbestvan "Mahşeref Xanim" ji wan e, ku di sala 1805, yan 1806 de hatîye dinê. Ji Bajarê Kurdistana Îranê, Senendecê ye. Di wê sedsalê de li Rojhilata Navîn yekem dîroknivîsa jin e. Di sala 1847'an de mirîye. Li Kurdistana Îraqê çi li bajaran, çi li serê çîyan jina kurd her tim piştgira tevgera rizgarîxwaz a kurd û pêşmerge bûye. Leyla Qasim û Margareta bi tenê du nav in. Dîsan li perçên din, yên Kurdistanê bi hezaran jin, beşdarî xebata têkoşîna Kurdistanê bûne. Lê bi giştî cîyê jinikê di tevgera azadîxwaz de li paş cepheyê bûye û jina kurd bi fedakarîyên mezin ev wezîfa xwe bi cî anîye. Belê ta îro jî jina kurd bi giranî beşdarî xebatê nebûye. Eger em nimûnên berbiçav bidin, bo nimûne li Nikaraguayê ji %30 jin beşdarî xebata rizgarîya welatê xwe bûne. Li Salvador, an Guetamala yê ev reqem hîn meztir e. Welatê me Kolonîyeke 4 perçe ye. Her perçeyek li gor sistema welatê ku pê ve girêdayî bişekil bûye. Zor û zilim, qirkirin, asimîlasyon, îşkence kuştin û surgunkirinan nekaribûne hêvîya milletê kurd bişkênin û meyla Kurdistaneke yekgirtî û serbixwe, her mayê. Îro jî ev yek weha ye. Sînorên ku Kolonyalîst û emperyalîstan danîne di hedefan de rabûne. Kurdistaneke serbixwe, yekgirtî û demokrat êdî bûye armanc. Divê jinên kurd beşdarî vê xebatê bibin û bi 3 sedemên jêrîn jina kurd pal dide xebatê.

1. Jina kurd bi tenê ji ber ku jin e, bindesta sistema bîrkirina zelaman e ku ev sîstem alîkara kolonyalîzmê ye.

2. Li welatê xwe yê perçe kirî, jina kurd li jêr zilma netewî ye. Ji bo ku zimanê xwe, kultura xwe ji bîr bike, polîtîkayên cûrbecûr li ser wê tên gerandin.

3. Li her çar perçan jî jina kurd di nav sîstema xwînmêjîya kapîtalizm-Feodalizm û dînê îslamê, tê perçiqandin. Divê jin kurd wek jin û wek endama milletekî bindest bigihe serxwebûna xwe. Li Kurdistanê jin bi piranî jina malê ye. Xwarin, kincşûştin û zarok, karên rojane ên jinê ne. Li gunda jî li zevîya karkirin, ji çolê daranîn îşê wê ye. Li gelek alîyên Kurdistanê li malan aletên teknîkî yên ku karê nav malê hêsan dikin tunene. Bo nimûne mekîna kinc şûştinê, mekîna malîştinê, yan firaxşûştinê tune ne. Gelek caran jin avê yan dermanê kinca jî peyda nake ku kincan bişo. Dîsan jin li welatê me esîra danûstendinên feodalîyê û adetên kevn e. Dînê îslamê sedemek mezin ya vê esîrîyê ye. Ku ev adet, dîn yan sîstema feodal ji alîyê kolonyalîstan ve tên parastin. Dîsan welatên dagirker gelek caran bi qanûnên resmî bindestîya jinê qayîm dikin. Bo nimûne li Tirkîyê mehên bûrî qanûnek nû derket. Li gor wê qanûnê cezayê tecawuza jineke "fahîşe" kêmtir e ji cezaye tecawuza jineke nefahîşe. Sistema kolonyalîst bi çavê madde li jinan dinêre. Wek hûn diza-

www.arsivakurd.org

Jinên kurdên şehîd hatin bibîranîn!

"Her ku diçe Leyla'yên me pirtir dibin"

Komîta Jinan a Komela Kurd li Uppsalayê, jinên şehîdên kurd bi şevekê bibîranîn.

Seroka Komîtê Sabîha, li ser armanca vê rojê û jinên kurdên şehîd, axaftinek kir. Bi kurtî Sabîha li ser roja *jinên kurdên şehîd weha digot:*

"Weke tê zanîn çi li welêt û çi jî li derveyî welêt hersal keça kurd a şehîd Layla Qasim tê bibîranîn. Bêşik, Leyla Qasim di nav gelê kurd de wek sembola jinên kurd, a welatperweriyê tête nasîn. Di riya azadîya gelê kurd de, îdambûyina Leyla Qasim, tesîreke mezin li ser tevgera jinên kurd kir. Bi tesîra Leyla Qasim, di tevgera sîyasî de jinên kurd bêtir bi cesaret kirin û ew teşwîkî fedkariyê kirin. ji bo vê yekê Leyla Qasim di dîroka tevgera jinên kurd a siyasî de, cihekî payeberz digire.

Îro em dibînin ku her diçe Leyla'yên me pirtir dibin. Ku rewşa welatê me weha be; gelê kurd, jinên kurd di bin wehşeta Enqere, Bexda, Tehran û Şamê de binalin, wê Leyla'yên me her pirtir bibin. Ji bo vê yekê, me naveroka "roja bîranîna Leyla Qasim", bi navê "Roja bîranîna jinên kurdên şehîd" ve firehtir kir.

Di roja 13.5.1974'an de Layla Qasim di ber sêpêya dijmin de weha digot: "Ji bo ku azadî were welatê min, ez xwe fîda dikim."

Di meha dawî ya sala 1980'î de, li Qamişloyê, dîsa jineke kurd Necla Baksî ku bi ducan bû, şehîd ket.

Di roja 21.3.1990'î de, li ser bircên Diyabekirê agirek pêket. Ev agirê Newrozê bû. Lê ne wek her caran qirşik û êzing dişewitîn. Îcar canek dişewitî, canek fîda, canekî ciwan û 24 salî bû. Ji bo ku barbarîya li ser gelê kurd rabe, Zekîye Alkan benzîn bi ser xwe de kiribû. Zekîye bi canê xwe yê ciwan, li dijî dagirkeran îsyana keça kurd anî ziman...

Ev jin û keçên şehîd, bes çend şehîdên me ne ku navê wan tê zanîn.. lê jinên me yên şehînên bênav, bi hezaran in. Dêrsîm, Qoçgirî, Zîlan, Agirî, Mihabat, Barzan, Helebce, Pîran û serenserî Kurdîstan di paşila xwe de bi hezaran jinên kurd yên şehîd vedişêrin......

Iro, em van hemû şehîdên xwe, çi yên binav û çi yên bênav bi payeke berz, bi rûmeteke mezin bi bîr tînin. Layiqbûna wan, jiyandina wan bi domandina doza wan ve girêdayî ye.

Em hêvîdar in ku her sal roja 13 gulanê wekî "Roja Jinên Kurdên Şehîd" bête qebûlkirin û di vê rojê de hemû şehîdên me bên bibîranîn....."

Seroka Komîta Jinan ya Komela Kurdistanê li Uppsalayê, di axaftina xwe de behsa tadeyîya mêran jî kir û bi kurtî weha got:

"Ku welatek xwedi bi dehezaran jinên şehîd be, divê mêrên wî welatî jî êdî ji xwe şerm bikin û tadeyiyê negihînin jinên xwe. Ji bo vê yekê ez bi xwe êdî şerm dikim ke behsa tadeyiya mêran li ser jinan, bikim."

Di şeva bîranîna jinên şehîd de, dengbêjên hêja Gulîstan, Kerem Dêrsimî û Hêlîn jî bi stranên xwe yên kurdî, beşdarên şevê birin warê şehîdan, Kurdistanê.

Zekîye Alkan, canfêdaya NEWROZA 90'î

nin li Tirkîye kerxane bi riya resmî tên damezrandin û jinên li wir wergî, bac didin.

Li girtîxane û işkencexanan rewşa jina kurd hîn xirabtir e. Zilma li ser jina kurd li girtîxanan pir mezin e; kincên wê jêkirin, ji memik û organên cinsî elektîk dan, li se laşê wê, rûyê we cigare vemirandin û tecawuz kirin li girtîxanê karên rojane ne.

Divê jina kurd ji bo nemana zilma netewî, zilma, çînî û zilma li ser cinsîyeta xwe xebatêî bike, riyên xebatê bibîne, rêxistinên xebatê ava bike.

Tevgera jina kurd wek carna tê gotin ne li dijî zelaman e, lê li dijî sîstema li hember cinsîyeta wê ye. Tevgera jina kurd, divê hevkarîyê bi tevgera jinên cihanê, tevgerên rizgarîxwaz ên cihanê, tevgera karker û bindestên cihanê re bike

- Jina kurd hevkarîya Tirkîye û Îraqê û jehirdana 3000 multecîyên kurd protesto dike.
- Jina kurd qanûna resmî ya li dijî "fahîşan" protesto dike.
- Jina kurd kuştina 69 karkerên li "Yenî Çeltek"ê protesto dike.
- Jina kurd zilma netewî ya li ser mnilletê kurd protesto dike.

Divê em bi huwîyeta xwe beşdarî xebatê bibin Rejîmên kolonyalîst li Tirkîye-Îran-Îraq û Sûriye dijminên me ne.

Bijî xebata rizgarîya jina kurd a bindest.

Bijî xebata rizgarîya netewî û sosyalîzm

Bijî Kurdistana serbixwe, yekgirtî û demokrat.

Kongra 2'em ya Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê

Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê kongra xwe ya duwemîn di roja 5.5.1990'an de li bajarê Stockholmê pêk anî. Di kongrê de nêzîkaya 30 nivîskarên kurd badar bûn. Pitî hilbijartina dîwanê, di kongrê de angorî xalên rojevê li ser kar û çalakîyên sala bihurî raporên xebatê û aborîyê hatin xwendin, endaman rexne, bîr û bawerîyên xwe dor bi dor dîyarkirin. Di dawîya kongrê de ev kesana ji bo komîta kargêr sala nû hatin hilbijartin. Şêrko Bekes, Cemîd Heyderî, Rohat, Heme Saîd Hasen, Mehmet Uzun, Xebat Arif û Refîq Sabir

Di dawîya kongrê de çend biryar jî hatin girtin. Ji van biryaran yek ew bû ku, wekî Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê bibe endamê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê. Bi du biryarên din ve jî, zordestîyên li ser nivîskarê ereb, Hadî Alelewî û nivîskarê tirk Îsmaîl Beîkçî hatin protestokirin. Ev biryarana ji serokwezîr û ji serokkoamrên Tirkîyê re hatin andin.

Di kongra duemîn de, ji bo pêkanîna yekîtîya hemû nivskarên kurd li Seranserî Ewrûpayê jî hat peyivîn û hemû endaman ji bo pêkanîna vê yekîtîyê hêvî û daxwazên xwe dîyarkirin.

Dîsa di kongrê de biryar hat girtin ku di destpêka meha îlonê de li ser navê Yekîtîya Nivîskarên Kurd, kovareke bi du zaravan (kurmancî û soranî) bê weandin. Ji bo amadekirina vê kovarê redaksîyonek jî hate hilbijartin.

Yekîtiya Ciwanên Kurd li Swêdê ji bo Sosyologê Tirkê Hêja Îsmaîl Çeşîkçî Kampanya Azadiyê Vekir.

Ciwanên kurd li meydana Sergelê sê rojan belavok belav kirin û îmzayê piştgirîyê ber hev kirin.

Yekîtîya Ciwanên Kurd Li swêdê ji bo piştgirîya zana û civaknasê tirk, dostê dilsoz yê gelê kurd Dr. Îsmaîl Beşîkçî di rojên 18, 19, 20'ên gulanê li meydana Sergelê, pankart û afîşên xwe li dîwêr xistin. Sê rojan înformasyon li ser gelê kurd, xebatên Îsmaîl Beşîkçî, rewş û qanûnên Tirkîyê înformasiyon dan kesên ku nêzî meydanê dibûn. Her weha belavok hat belavkirin û îmzayên piştgirîyê hat berhevkirin. Îmzayên ku hatine berhevkirin, wê ji serokomar û serokwezîrên Tirkiyê re bêtin şandin da ku Îsmaîl Beşîkçî bê şert û qeyd azad bihêlin.

Wekî tê zanîn Îsmaîl Beşîkçî doktorê civaknasîyê ye û ji sala 1967'an vir de li ser civaka kurd û sîyaset dewleta Tirkiyê lêdikole û dinivîsîne û her ji ber vê xebata xwe, Îsmaîl Beşîkçî jiyana xwe li zindanên Tirkiyê derbas dike. Nuha dîsa Îsmaîl Beşîkçî di zindanê de ye, ji ber ku di sê mehên dawî de, sê kitêbên wî yê nu li ser pirsa kurd û sîyaseta dewlet û ronakbîrên tirk hatin weşandin. Her sê kitêb jî bi biryara resmî hatin qedexe kirin.

Şeva çanda Kurdî li Botkyrkayê

Komela Kurd li Botkyrkayê, roja 5'ê gulanê şeveke çanda kurdî li dar xist. Gelek kurdên li herêma Norsborg û Stockholmê di vê şahîyê de amade bûn. Di navbera saet 17.00-12.00'an de, stran û dîlanên kurdî, tiyatro, axaftin û helbest hate pêşkeş kirin. Her weha xwarin û şerbet jî di şevê de ji bo mêvanan hatibû amadekirin.

Şev ji alîyê endamên komelê, bi rêk û pêk hate meşandin û programa şevê jî bi sê zaravayên kurdî, tirkî û swêdî hete pêşkeş kirin.

Nunerên daîra biyanîyan ya beledîya Botkyrkayê û rêxistina "Hevalên Kurdan", axaftinên pitgiriyê kirin. Stranbêjên kurd Brirîndar, Nêrgiz, Berîvan û dengbêjê mêvan, Armanc ku ji Almanyayê hatibû, stranên kurdî pêşkêş kirin. Di programa şevê de, du kurtepîyes jî cî girtibûn. Şaîrê kurd Mahfuz Mayî bi xwendina çend helbestên xwe bû mêvanê programê. Gruba govendê ya zarokên kurd li Bollnesê jî yek ji wan grubên dîlanê bû ku şevê geş dikirin.

www.arsivakurdi.org

Şêxê Kurdnasîyê HACÎYÊ CINDÎ çû heqiya xwe

Di roja 1.5.1990'de, zana û nivîskarê kurd yê bi nav û deng HACÎYÊ CINDÎ li Yerîvanê, piştî nexweşîyeke giran, xatir ji gelê xwe girt û ji nav me bar kir û li goristana Yêrîvanê, teslîmî axê bû. Hacîyê Cindî 82 sal jiya û profesorê edebîyata kurdî bû.

Profesor Hacî Cewarê Cindî, di 18.3.1908'an li gundê Yeman Cayirê ser bi bajarê Qersê li Kurdistana Bakûr ji dîya xwe bûbû. Wî di dema qirkirina Ermenîyan de, dev ji cî û warê xve berda û li Ermenîstanê bi cî bû. Ew ji dilovanîya dê û bav bê par bû û loma zarotîya wî bi jiyaneke pir nexweş derbas bibû.

Zanayê hêja Hacî Cindî, di sala 1930'î de beşa edebiyat û ziman ya Universîta Yerîvanê temam kir. Ew yek ji wan kesan bû, yên ku di sala 1934'an de beşdarî yekem Kongra Sovyetîya Kurdnasîyê bûbû. Her di van salan de, li gor biryara vê kongrê, Hacî Cindî bi çend hevalên xwe yên din re, bi karê berhevkirina berhemên folklora kurdî rabû. Wî di sala 1940'î de, li ser destana Silêmanê Silivî ya bi navê "Kar û Kulîka", doktorîya xwe wergirt. Seyda Hacîyê Cindî ji bo amadekirina pirtûkên xwendinê yên bi zimanê kurdî li Ermenistanê, pir xebitiye.

Wî heta nivesalên 50'î, bi dehan lêkolîn li ser kultura kurdî amade kiriye û her ji ber van berhemên wî, di roja 26.10.1955 de dereceya (pile) edebiyata bilind û pêşketî jê re hate dan. Herweha ew di navbera salên 1940-1959'an de, wekî alîkarê profesor di Enstîtuya Edebî de kar kir. Dema beşa Kurdnasîyê ya Enstituya Rohilatnasîyê li Ermenîstanê hat vekirin, mamosta Hacî Cindî bû berpirsiyarê vê beşê. Di vê demê de, profesor Hecîyê Cindî gelek pirtûkên zanistî li ser edebiyata kurdî nivîsî.

Li Enstituya Rohilatnasîya Ermanîstanê, xebatên mamoste Hecîyê Cindî tê nirxandin û di roja 21.4.1966'an dereca Profesoriyê digre.

Di destpêka salên heftîyan, dema kora zanîna Kurdî li Baxdayê hate danîn, seyda Hecîyê Cindî wekî endamê alîkar hat hilbijartin. Her weha dema rejîma Îraqê, di sla 1978'an de ev kor ji nav bir û beşa kurdî di nava zanyarîya Îraqê de vekir, Profesor Heciyê Cindî dîsa wekî endamê alîkar hat hilbijartin.

Heciyê Cindî

Hecîyê Cindî, di salên şêstî de, li Sovyetîstanê di warê şiyarkirina kurdan û di warê nasandina edebiyata kurdî ji gelên din re, roleke sereke lîstiye. Wî gelek pirtûk û nivîsarên li ser folklara kurdî wergerandine ser zimanên biyanî. Bêguman xebatên Hacîyê Cindî, ji bo wan kesên ku dixwazin gelê kurd binasin û rola gelê kurd di dewlemendkirina şaristaniyeta mirovatîyê de bibînin, xezîneke dewlemend e.

Xebatên profesorê hêja, neynika dîrok, edeb, etnografî û jiyana gelê me ye. Ji bo lêkolîn û nivîsandina ramanên civakî li Kurdistanê û ji bo geşkirina lêkolîn û komkirina berhemên kulturî yên netewî, Hacîyê Cindî rêxweşkerekî bû. Wî ne tenê berhemên folklorî kom kirine, her weha ew vekolane û şirove kirine. Wî bi karê şirovekirinên zanistî li ser folklora kurdî, bingeha zanistî ji bo lêkolîna dîroka giyanî ya ruh û ramanên kurdî, dariştiye (ava kiriye). Haciyê Cindî, çend caran jî hin berhemên folklora kurdî û yên biyanîyan dane ber hev, berhemên nêzî hev, dane berçavan û bi vî awayî resenîya berhemên kurdî jî dane xuya kirin.

Dîroka destpêkirin û pêşdeçûna edebiyata kurdî li Sovyetitanê, bi qele-

www.arsivakurd.org

ma nivîskarê hêja Hacîyê Cindî dest pê kiriye. Ji ber ev xebatên wî yên zanistî, di dîroka kurdolojîya Sovyetîstanê de, ciyek taybetî heye.

Haciyê Cindî, bi zanatî gelek berhemên folklora kurdî wergerandine ser zimanê ermenî û vê çendê rêyeke baş vekir ji bo ermeniyan daku bikaribin kultura gelê kurd nas bikin û bibin şarezayê gelê kurd. Dîsa seydayê Cindî, berhemên ermenî yên ku têkilî bi çarenivîsa herdu gelan hene, ji ermenî wergerandine bo zimanê kurdî. Di vî warî de jî xebatên wî bûne sedemek baş ji bo nêzîhevkirina her du gelan.

Hacîyê Cindî bi xebatên xwe yên zanistî û çandî, ji aliyê gelê kurd bi nasnava "**Şêxê Kurdnasîyê**" hatiye bi nav kirin.

Hin berhemên Profesor Haciyê Cindî yên ku wekî pirtûk û nivîsar hatine weşandin:

* Folklora kurmancî, 1936-Yerîvan.
* Kar û Kulîka -Silêmanê Selfî, destaneke kurdî ye, bi zimanê ermenî, 1941-Yerîvan.
* Folklora kurdî, bi kurdî, 1947-Yerîvan
* Akademîger Mar û Kurdnasî, ji kovara Unîversîta Yerîvanê, hj. 3/1948, bi ermenî.
* Kurd Oxlu, pirtuka çîrok û destana kurdî, bi zimanê ermenî,
* Edebê li Ermenîstana Sovyetê, 1954-Yerîvan
* Pêşekî û pêrawêz ji bo Mem û Zîn, bi zimanê ermenî, 1956.
* Bi kurtî dîroka edebiyata kurdî li Ermenîstanê, 1970-Yerîvan
* Efsana gelêrî ya kurdî, bi kurmancî, 1965-Yêrîvan
* Rustemê Zal, digel pêşekî û berhevdana çend nimûnan, bi zimanê rûsî, 1978-Yerîvan.
* Bihar hat, roman bi zimanê rûsî, 1978.

Nado Mahmudov jî ji vê dunyê koç kir

10'ê meha adarê sala 1990'î nivîskar û xebatkarê siyasî Nadoyê Xudo Mahmudov li bajarê Erêvanê, Li Yekîtîya Sovyetê çû ser heqîya xwe.

Nadoyê xudo sala 1907'an li gundê Qerenbîxê (niha Martunê) qeza Noz Beyazidê, mentiqa Erêvanê li mala fekîrekî kurd tê dinê. Wana li malê dewlemendan xulamtî dikir.

Piştî Şoreşa Oktoberê, çawa ji bona hemû mazûn û belengeza, wusan jî ji bona Nado Mahmudov jiyaneke nû dest pê dike.

Ew di sala 1925'a dikeve dibistana Partiya Komunist, du salan li wir dixwîne. Pişt re ew Ûniversîta Kommunîstîyê li Tiblîsê û dibistana bilind ya partiyê li Moskavayê dixwine. Sala 1950'î di fakulta dîrokîyê ya Universita Erîvanê temam dike.

Nadoyê Xido Mahmudov salên dirêj li navçêan Ermenîstanê yên bi navê Hecî Xelîl, Apazan, Elegez û Hoktêmbêryanê wekî sekreterê yekem yê Komîta Navçeyî ya Partîyê kar dikir.

Di sala 1930'î de, ew di karê sanayiya sivik -tekstîl û transportê- de dixebite berpirsiyariya cîgiriya şefê febrîkê digre ser milên xwe.

Ew carekê ji bo Partiya Yekîtîya Sovyetê û du caran jî ji bo parlamentoya Komara Ermenistanê hatiye hilbijartin.

Nadoyê Xudo Mahmudov tevî karên siyasî û civakî, karê nivîskarîyê û zanyarîyê jî kiriye. Ew endamê Yekîtîya Nivîskarên Sovyetê bû.

Sala 1959'an li erîvanê, bi zimanê ermenî kitêba N. Mahmudov bi navê "Gelê Kurd" çap dibe. Ev kitêba ji dema kevn heta destpêka sala 1950'î dîroka gelê kurd behs dike. Cara yekemîn xwendevanê kurd û ermenî bi vê kitêbê haydarî dîroka kurd dibin.

Çawa ku nivîskar Nadoyê Xudo di destpêka salêd 60'î de bi zimanê ermenî dinivîsî, wusan jî gelek nivîsarên wî bi zimanê kurdî û rûsî çap bûne.

Sala 1963'an de kitêba wî ya "Dilê Kewê" çap dibe. Dûre kitêbên wî "Dûajoyê Biçêk", "Ocaxêd vêsyayî dîsa dû kirin", "Ji wezêd hizkirî", "Rasthatinên nayin jibîrkirnê", "Nîşcyêd rêwîtiyê" pey hev çap dibin.

Çîrok û kurteçîrokê Nadoyê Xudo di hafiza her xwendavanekî de cih girtîye.

Nadoyê Xudo, dilşewitiyê gelê xwe bû, her dixwest kêrî milletê xwe bê. Ew, kalemêrekî heyştê salî dost û şîretkarê xortan bû, deriyê wî herdem li ber xort û keçên kurd vekirî bû. Di karên xwe yên sîyasî û civakî de, bi wîjdanekî paqij û bi mêranî piştevanîya rastî û heqiyê dikir. Ew li civaka kurdê Yekîtiya Sovyetê de pir bi nav û deng bû, xwediyê qedir û rûmeteke bilin bû.

Nav û karê Nado Xudo Mahmudav wê heta heta di dilê xwendevan, dost û hevalên wî de bimîne.

Em hemû xebatkarên Berbangê û Federasyona Komelên Kurdisanê li Swêdê, ji ber wefata zana û nivîskarên hêja Hacîyê Cindî û Nadoyê Xido Mahmudov, sersaxîya Malbat û gelê wan dixwazin..

www.arsivakurdi.org

Pirsa Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Seranserî Ewrûpê

ROHAT

Îro li Ewrûpê bi sedan nivîskarên kurd dijîn. Kesên ku destê wan pênûs digre, roj bi roj zêdetir dibin. Angorî herçar beşên Kurdistanê, li Ewrûpê ji bo pêşdebirina edebîyata kurdî merc û hoyên gelek azad û îmkanên xwe pêşdabirinê hene. Zordestî, qedexekirin, sansur û lêdanên ku li Kurdistanê li ser nivîskarên Kurd pêktên, li Ewrûpê kêm in an jî em dikarin bêjin qet tunene. Her çiqas edebîyata Kurdî li dervayî welat ji kok û bingehên xwe dûr maye jî, lê dîsa ev "edebîyata ji der sînoran" beşeke edebîyata me ya netewî pêk tîne. Wek her beşên jîyîna civakî, divê edebîyata Kurdî an jî nivîskarên kurd jî bibin xwedîyê rêxistinekê û hêzên xwe bikin yek. Lê belê tiştê ku mirova binteng dike, bêhêvî dihêle bê bersîv mayîna van pirsên jêrîn e: Kê pêşengîyê li vê yekîtîyê bike, çawa û li kîderê ev xebatê dest pê bikin? Çawa em îro dibînin bersîvê van pirsan kes û tu hêzek nikare bide û tu kes, tu hêzek jî serê xwe bi van pirsan ve zêde naêşîne. Gelo ev yekîtîyên piçûk pêk neyên, em ê yekîtîyê mezin, fireh çawa pêk bînin?

Di sala 1989'an de li Swêdê di vî warî de gaveke piçûk hat avêtin û Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê hat sazkirin. Ev gava piçûk destpêkek e, mirov dikare vê gavê, gaveke mezin jî, bi nav bike. Ji ber ku nexweşî û birînê re teşhîsek hatîye dayin, êdî êş, êşeke nenas nîne.

Di nav salekê de kêm-hindik be jî, Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê xebatek bi dar xist, navê xwe da bihîstin û bawerîya yekîtîyê di nav mirovan de, di nav nivîskaran de xurttir kir. Di kongra yekemîn de nêzî 40 kesî beşdar bûn. Beşeke nivîskarên kurd ku li Swêdê dijîn, di vê kongra yekemîn de amade nebûn, di kongra duyemîn de jî beşdar nebûn. Ji alîyê din de hin kesên ku di kongra yekemîn de cih girtin, di kongra duyemîn de cih negirtin û di cihê xwe de rûniştin, ev karana piçûk dîtin, bi karên xwe yên "girîng" ve mijul bûn. Gotinek heye, dibêje: "Du cihu bên bal hev, rêxistinekê saz dikin". Ev gotina li dijî belavbûyinê, li dijî xwepereslîyê û mirovên ku li dijî xebatên rêxistinên ne mîsalekî gelek rênîşandar e. Ew camêrên ku bi serê xwe bi navê gelê kurd li Ewrûpê dixwazin bibin "Rustemê Zal", çawa em dibînin hejmara wan zêde dibe. Gelê kurd pêwist e rê nede van "rêxistinên ku ji yek mirovî" pêk tê.

Pêşîgirtina van hemû şaşî û çewtiyan tenê bi rêxistinên demokratîk dikare pêk were. Di van platforman de mirov tenê dikare ji hev hesaban bixwaze û rexne li hev bigre. Wekî din rêke xelasîyê tuneye.

Îro li her welatekî Ewrûpayê komeke nivîskarên kurd dijîn. Li her welatî, dema nivîskarên kurd di nav xwe de pêwendî û pevgirêdanên nêzîk û germ pêk bînin, wê çaxê li hemû Ewrûpê pêkanîna yekîtîya nivîskarên kurd gelek hêsantir dibe. Bi taybetî nivîskarên ku li Elmanya Federal, Fransê, Swêd û Îngilterê dijîn, wek komên mezin divê ji vê yekîtîyê re pêşengîyê bikin, heta ku konferansek û piştre jî kongra yekîtîyekê pêk bê.

Pêkhatina yekîtîya nivîskarên kurd li Ewrûpê, ji her alî ve karekî kêrhatî, sudmend e.

- Ev yekîtî wek dengekî gelek xurt dikare piştgirîya têkoşîna rizgarîya netewê kurd bike, zordestîyên li ser gelê kurd protesto bike û di platformên nav-netewî de doza gelê kurd bi aktîfî bide nasîn.

- Yekîtîya nivîskarên kurd li hemû Ewrûpê dikare pêwendîyên nivîskarên cîhanê û kurd xurttir bike.

- Nivîskarên ku li Kurdistanê di nav merc û hoyên dijwar de kar dikin hewcedarîya alîkarî û piştgirtiyeke mezin in.

- Yekîtîya ku li Ewrûpê pêk bê, dikare pêkanîna yekîtîya hemû nivîskarên kurd hêsantir bike, pêwendî û hevkarîya di navbera wan de xurttir bike. Nivîskarên ku li Kurdistanê ne, li Ewrûpê, li Yekîtîya Sovyet, li Emerika, li Avusturalya û li welatên din, dimînin bi vî awayî dikarin di nav xwe de hêzeke potansîyel pêk bînin, tecrubeyên xwe raberî hev bidin, danûstandineke informasyonê bi dar xin.

- Weşandina berhem û efrandinên kurd, tercumeyên wan bi zimanên biyanî, danasîn û belavkirina wan di bin baskê yekîtîyê de baştir û çêtir dibe.

Hemû niviskarên kurd li Ewrûpê divê hewl bidin, bicedînin wekî rêxistina xwe, navenda xwe li Ewrûpayê saz bikin û bibin yek-beden. Di pêşerojê de hingavtin û çarelêkirina problem û serêşîya bi vî tehrî wê hêsantir bibe. Ji alîyê din ve, pêkanîna yekîtîya nivîskarên kurd li Ewrûpê, li ser pêşketin, gulvedan û bejndayîna çanda kurdî wek çandeke netewî wê bandor û tesîreke bingehî (otantîk) bihêle.

www.arsivakurdi.org

ROLA KURDAN DI DÎROKA ŞARISTANÎYÊTÊ DE

Dr. Kemal Mezher Ehmed

Her çiqas car caran di nav gotarek an rûpelek de ev behsa han di nav çend perçe rêzek kêm de bê dîtin, lê ez dikarim bêjim kesek heta niha di warê şaristanîyetê de behsa dîroka kurdan nekiriye.

Neteweyê kurd, her di kevin de nişteciyê şûnewarek gelek girîng bûye. Bê guman Kurdistan ji bo Rojhilata Navîn cihek girîng e.

Her ji ber vê yekê, ji bo van samanên(serwetên) bê ser û bin, hemû dewletên emperyalîst çavên xwe kirinê û dixwazin bikin bingeh ji xwe re.

Qet guman di wê de nîne ku Kurdistan di kevin de jî her wiha girîng bûye, ji ber ku wî wextî jî ketibû nîverasta şaristaniyêtên kevin de ku piranî ya wan li Rojhilata Nêzîk peyda bûn û ber bi firehbûnê de çûn, li ser tevan re jî şaristanîyeta Faris û ya Ereban a Îslamîyetê ku li Îraqê, di dema hukmê Ebbasîyan de, gihişt bilintirîn dereca pêşketinê. Ger weha be, em ddikarin bêjin rolek netewa kurd di van şaristanîyetan de hebûye, yanî tesîrek wî li ser çêbûye, her wek çawan ewan jî tesîr li ser a kurdan kirine. Eva han bi tevayî ji bo me ronî dibe eger mimkun be em bizanin, şaristanîyeta kevn a ya nû di nav hev de helîna bîr û bawerî û berhemên gelek netewên cuda pêk hatîye, ji ber ku wek aşkere bûye têkilbûna bîr û bawerî û berhemên çend netewek, dibe sebebê peydabûna şaristanîyetê û netîca têkelbûnên han jî bi awakî gelemperî di navbera wan netewên ku nêzîkê hev in, dibin.

Ew qismê ji netewê kurd ên li ser sînorê Faris û Eraban jîyane, di dema şaristanîyeta herdu netewan de her çawan be, kêm an zêde, tesîrê li ser wan herdu şaristanîyetan kirîye. Lêbelê, ewa ku bala mirov dikişîne eva han e, gelek kes ne şareza ne li ser rola kurdan, hinek jî dizanin, lê xwe zanetî jê dûr dikin.

Ji vê jî xerabtir eva han e, ku hinek dîroknivîsên şoven ên kilasîk, sebebê paşvemayîn û bêhêzbûna şaristanîyetê Erebî, dikin ser milên hinek netewên din ên bihêz ên civaka islamê.

Bi kurtî şarezatîya gelek kesan bi awakî tevayî li ser rola kurdan a dîroka gelek şaristanîyetê nîne, bi taybetî ew xizmeta bi qîmet a wî netewî ku ji bo şaristanîyeta Îslamî vê yekê pêwistî bi lêkolîneke dûr-dirêj û gelek berfireh a derxistina holê ya rola kurdan li ser gelek milên şaristanîyeta faris û ereb jî nîne, bi taybetî di hêla bîr û bawerî, civakî, zanyarî û heta sîyasetê de jî ku wefk îro ji me re ronî dibe.

Rola kurdan li ser şaristaniyeta farisan

Netewê kurd bi sebebê cîrantîyê ve, her wiha paşvemayînên dîrokî yên kevin nîşan didin, beşdarê damezrandin, pêgihandin û pêşxistina şaristanîyeta farisan bûye. Lêbelê, her çendf hinek vê yeka han qebûlnakin jî, em dikarin eva han bi riyek û bi awakî din îspat bikin ku kurdan tesîrek li ser vê şaristanîyetê kirine. Vêca emê serê riya diduyan birin û hinek li ser bimeşin heta encama ku em dixwazin jê bigirin.

Gelek dîroknivîsên bi nav û deng vê yeka han qebûl kirine ku serokanîya netewê kurd diçe digihîje medan. Li ser vê de jî gelek belgên dîrokî yên wisa hene ku bi tevayî nîşan didin, medî, bapîrên (kalên) mezin ên netewê kurd a îro ne.

Medî jî bi kêmasî sêsed sal berê farisan hatine Îranê û dewlet û şaristanîyeta xwe durust kirine û peywendîya wan bi şaristanîyeta pêşketî ya Îraqê re, bi taybetî bi ya Misrê re hebûye û li gel kildanîyan gelek rêk û pêk bûye, heta derecek wisa ku ji bo holê rakirina imperatorîya Asurîyan alîkarîya hevûdu kirine.

Bi vî awayî medîyan gelek feyde ji wê şaristanîyeta kevin wergirtin û qet guman di wê de nîne her piştê wê, farisan êrîş birin li ser wan û ewa jî her ji bo rizgarbûna bindestîya ji destê kvnebindstên xwe, xwe dan ber bi çîyayê Zagrosê û şaristanîyeta xwe di welatê xwe yê kevnare de bi cî hiştin. Yanî bêyî ku mirov bi ser de zêde bike, em dikarin bêjin, kakilê şaristanîyeta farisan a pêşkevtî ji wê şaristanîyeta bapîrên kevin ên kurdan ku damezrandina û bi cî de hiştin, pêkhatîye.

Ji derveyê vê em dikarin bêjin, rol û tesîra kurdafn li ser şaristanîyeta di vî radeyî de nesekinî, ji ber ku bê rawestan din û serîtewandin, bi farisên cîranên xwe re di nav hevildana guherîn û pêşxistina vê şaristanîyetê de bûn. Hêvîyek me ya gelek zêde ji wê heye ku lêkolînên di nav waran de yên arkeolojîk van xalên han ji bo dîwarojan ronî bikin û navê wan zanayên kurd ên ku xizmeta şaristanîyeta farisan kirine ji me re aşkere bikin, da ku em wan zanayên kurd ên misilman dinasin û dizanin kî ne, ewan jî binasin.

Bi vî hawayî derdikeve ku netewa kurd tesîrekê kirîye li ser şaristanîyeta farisan, lê ger em van tevan jî deynin milek, di milek din de em dikarin tesîr û rola kurdan a li ser vê şaristanîyetê derêxin holê. Zanayên dîrokê dibêjin: Şaristanîyeta kevin a Îraqê tesîrek gelek mezin li ser şaristanîyeta farisan kiriye. Di vir de pirsek girîng tê pêşîya me, li ku û kîjan riyê re şaristanîyeta îraqê li ser şaristanîyeta farisan tesîr kirîye?

Tenê yek bersîv heye ji bo vê pirsa han, ew jî eva han e ku ev karê han di riya Kurdistanê re gihiştîye welatên farisan. Ji ber ku dema em li nexşê (xerîtê) binêrin, em dibînin, Kurdistan û zincîrên çîyên wê ne ku Îran û Îraqê ji hev cihê dike. Ji derveyê vê qet ne mumkun e. Kurdan wek muhafizên ser sînorên xwe, xwe ji şaristanîyeta farisan parastibe, ji ber ku bi gelemperî

Di bîranîna rojnamegerîya kurdî de

Seydayê rojnamevanê kurd Bavê Pirşeng, sala par, namilkek bi zimanê erebî li ser rojnamegeriya kurdî, di bîranîna 90 saliya rojnama Kurdistan de, belav kir. Em dixwazin gotaerkî ji wê namilkê wergerînin ser kurdî û ji bo xwendevanên Berbangê belav bikin.

- M. Mayî

Milletê ne xwedî rojnameke rojana:

Ev millete ji hizirkirinê qedexe ye. Zanayek dibêje: "Eger li milletekî hate qedexekirin ku bi zimanê xwe fêr be, ew ji hizirkirinê hate qedexekirin.

Heta niha piranîya gelê kurd ji axaftin û fêrbûna bi zimanê kurdî yê dayik qedexekirî ye. Ne gelê kurd li Îraqê ku nêzî 4,5 mîlyon kesî ye û ne jî netewa kurd ku bi tevayî 22-23 milyon dibe, ne xwedî rojnameke rojane ye. Dîyar e ku yekem rojnama kurdî di sala 1898'an de hatiye belavkirin. Gelo, çiye tiştê ku vî gelî qedexe dike, ku ev 90 sal (îsal dibe 91) jî derbas bûn? Ma ev bi tenê ne belge ye ji bo rewşa kolebûna netewî û civakî ye ku vî milletî dixinkîne?

Parebûn û perçebûna vî milletî, sedemek serekî ye ji bo vê rewşa qedexekirinê ji biçûktirîn mafên netewî û civakî.

Rewşa koletî û qdexekirinê, ango wendabûna serbestîya sîyasî û civakî, wendabûna serbestiya hizr, efrandin û axaftinê û paşî nemana firsetên pêşdeçûnê di warê roşenbîrî de, nexasme eger astenge ji bo hişînbûna roşenbîrîya gelerî ji bo her milletekî, ji wê jî û berî her tiştî, rojnamegerîya wî.

Ji bo ku em di pêşîyê de hizrên kevneperest yên ku kolonyalîzmê li Asya, Efrîqa û Emerîka Latînî, belav kiribû, ku dibêjin; ev milletine paşdemayî ne û nikarin karên xwe bi rê bibin û hîn ne gehîjtiye wan qonaxên civakî û hwd.

Her wek di xwendina dîrokê de diyar dibe, zana û nivîskarên kurd xebateke dijwar kirine ji bo damezrandin û zengînkirina rojnamegerîya xwe, pir ji wan jî bi tenê ji bo efrandin, weşandin û çapkirinê jiyan e, mîna Bedirxan, Pîremêrd, Huznî Mukrîyanî, Elaeddîn Sicadî û gelekên din ji serkêş û xweşmêrên roşenbîrîya kurdî.

Her wek ku diyar dibe, ew hewildanê ji bo deranîna rojnamên kurdî pir caran ji ber pêwistiyê siyasî û ji wan jî yên netewî, yanî rawestandina wan ji ber pêwistiyên netewî bûn, dîsa rawstandina wan ji ber pêwistiyên maddî jî, her girêdayî wan rihên aborî, civakî, siyasî, roşenbîrî ye, di rewşa bêparbûn û bindestbûna netewî da, nexasme ew bidestbûna siyasî a ku gelên ku di wê welatên xwe de bi kurdan re dijîn, lewma derdê rojnamegeriya kurdî hîn girantir bû.

Berî cenga yekem a cîhanî, milletê kurd du parekirî bû û ew di herdu perçan de bindest û qedexekirî bû. Di bin destê Osmaniyan de, gelên Erebî û Ermenî û yên din pişikdarîya kurdan divê bindestîyê da dikir, cudabûneke biçûk hebû, ew jî ew bû ku Misir hinekî serbixwetir bû, ew jî ji ber ku her zû hetava şoreşa Firensî gihijîbûye. Her ji ber wê jî yekem rojname li Efrîqa û Rojhilata navîn li misirê derket, heta berî Istenbol û tehran jî. Di Misirê de tiştên roşenbîrî hatin danan û tevgera roşenbîrî hinek azadî wergirt, hinek caran jî ew azadî firehtir dibû.

Ev sedemek bû û sedemê din ew bû ku, ronakbîrên kurd yê ku azadî û jiyan ji gelê xwe re dixwest, herdu dewletên Osmanî û îranî dixwestin wan bigrin, wan di nava rêkxistinên siyasî û civakî de bi xebatkarên ereb û ermen re, li dijî Osmanîyan kar dikir.

Ev du sedem bûn ku, bûyereke roşenbîrî a mezin di ddîroka gelê kurd de qewimî, ew jî ew bû ku, yekem rojnameya kurdî, ya rêberî, roşenbîrî, civakî û fêrbûnê li bajarê Qahîrê derket.

Belê, ew bû hêja Medhet Bedirxan di roja 22 nîsan 1898'an de li Misrê yekemîn rojnama kurdî bi navê KURDISTAN belav kir.

wiha ye, tiştên nû dayê û her wekî jê jî wergirtîye. Ji ber ku karektera (tebîet, sirûşt) şaristanîyetê, li ser feyde bexşîn û feyde wergirtinê hatîye danîn.

Dûr nine ku kes hebin wiha bizanin ku gelê kurd gelekî paşvemayî bûye, ji ber vê di hêla şaristanîyetê de bû ku tesîr kiribe li ser qet tu şaristanîyetê, bi her awayî tesîr li ser hatîye kirin. Lêbelê ji bo van kesên han em vî bersîvê didin û dibêjin ku du gelên cîran, herdu jî bi her awayî tesîrê li ser hev û du dikin, her çendin yek ji wan paşvemayî yê din jî pêşkewtî be. Baştirîn belge ji bo vê yekê îndîanên sor (kizilderili) ên Amerîkayê ne ku li gel wan hemû paşvemayinên xwe de jî, mezintirîn tesîrê li ser muzîk û stranên Amerîkayê kirine. Madem wiha ye, ji me re eşkere dibe ku netewa kurd ger çiqas paşketî jî be, her çendin wiha jî nebûye, ji ber ku damezrênerê şaristanîyeta medîyan ew in, her tesîra xwe kiriye ser şaristanîyeta farisan, ji ber ku her wekî me got; şaristanîyeteka tik û tenê ya netewek nîne, belkû di nav hev de helîna bîr û bawerî û berhemê çend netewan e.

Nîşe: *Evmaqale ji kitêba Dr. Kemal Mezher Ehmed a bi navê "Çend Lapereyek le Mêjûwî Gelî Kurd" beşê yekem hatiye wergerandin ji bo tîpên latînî.*

Wergêr: Elîşêr.

www.arsivakurd.org

Çend gotin

Li ser Licê û devoka wê

amed tigris

Licê qeza bajarê Dîyarbekirê ye. Ew dikeve bakur û rohilatê Dîyarbekirê. Ew di navbera Dîyarbekir û Bingolê de dimîne. Ji Dîyarbekrê 94 û ji Bîngolê jî 80 km dûr e. Licê li çiya ye. Li ser rêza Torosên Başur e. Ew bi xwe, bajarekî kevin û mêjûyî (tarîhî) nîne. Di dîroka têkoşîna Kurdistanê de bi şerê Şêx Seîd û Sasonê tê naskirin. Di têkçûna van şerên netewî de, Licê, du caran (1925 şerê Şêx Seîd û 1927 şerê Sasonê) li duv hev bi gundên xwe ve ji aliyê dewleta Tirk ve hatîye şewitandin û bi hezaran şehîd daye. Di van herdu şerên netewî de, gelek malbat ji binî ve ji navê hatine rakirin. Ji ber vê yekê tov û hîmê nîştîmanperweriyê li herêma Licê gelek xurt û li ser xwe ye. Li dij dewleta Tirk rik û nefreteke gelek tûj, tûnd û dijwar heye. Kal û pîrên herêmê her dem dibêjin "Lawo me û Romê hestî ji hevdu şikandî ye. Qet em êdî dibin dostên hevdu!?"

Li ser avakirina Licê çîrokek heye. Mezinên Licîyan ji zarokên xwe re vê çîroka ha weha dibêjin:

"Eslên me ji jêr hatine û li Pêçarê cîwar bûne. Hinek dibêjin em ji şamê û hinek jî dibêjin na, em ji mosilê hatine. Lê, ew kal û pîrên me yên ku Licê avakirne, 7 bira bûne. Her heft bira jî, ji gundê Pêçarê hatine. - Pêçar di navbera Licê û Pasûrê (Qulpê) de gundekî Licê ye. Gundê mîran e. Mîrê Licê û Pêçarê bi rastî jî mirovên hevdu ne. Mîrê Pêçarê Kurmanc in, lê gundî zaza ne. Mîrên Licê û yên Pêçarê ta van salên dawî jî xwe Kurd ne dihesbandin. Kurd biçûk didîtin û her dem digotin; "em ji neslê pêxember in." - Di nav van 7 biran û gundiyên Pêçarê de rojekê nexweşî û dubendî derdikeve. Hinek ji wan bi jin û zarokên xwe ve ji Pêçarê bar dikin û ber bi rojava ve bi rê dikevin. Li qontara çiyayê Şîro di nav daristaneke gurr de rastê avekê sar û gumreh tên. Hema li wir dantînin û ji xwe re xanîyan lêdikin. Di ser hatina wan de gelek wext derbas dibe; hinek rêwî dibêjin wan li kontarê çiyê li ser avekê danîne. Mirovên wan ên li Pêçarê,rojekê di nav xwe de dibêjin " ew çûn, tu deng ji wan derneket." Radibin çend kesan li dûv wan bi rê dikin.. Û ew dibêjin, "ka herin ew li cî ne an na?!" Ew kes diçin û Berdestê êvarê ji paş ve ten û dibêjin, "belê li cî ne." Ji wê rojê pê ve, **li cî**, dibe **Licê.**

Îro rûniştvanên Licê 10 hezar in. Ji ber ku Licê li çîya ye, çandinî û kar nîne. piraniya Licîyan ji Licê barkirine û li her aliyên Kurdistanê û Tirkîyê belav bûne. Û her weha Licî li derê Licê cîwar bûne. Ji Dîyarbekrê heta Elezîzê, Bîngolê,Erzeromê û ta Wanê belav in. Ew li wan cîhên ku cîhwar bûne, bazirganî (ticaret) û avayiyên wan deran girtine destê xwe. Ji ber vê yekê xelkê Serhedê, li Licîyan nifireke weha dikin:

"Wey Licî, ew negehêne tu cîh, ger bigehên cîh, malê li meriv dikin du cîh!"

Li herêma Licê, Entax bajarekî kevin û dîrokî ye. Entax di dema dewleta Merwanî û Osmanî de sancak û cîgahê leşkerîyê bûye. Entax qasî 20-25 km î li başur û rohilatê Licê ye. Ew, îro gundekî gelek biçûk e. Bajar kavil bûye. Bi tenê beden, minarên mizgeft û xirabeyên dêran mane. Ne li gor çîroka ku me li jor li ser avabûna Licê got, lê li gor dîrokê bi rastî Licî ji Entaxê çûne gundê Pêçarê û ji wir jî di salên 1200 î de Ehmedê weqifzade bi çend malbatan ve hatine û Licê ava kirine.

15-20 sal berî gotinek di nav gel de belav bû bû, ku "di xopan û qûçên Entaxê de kûpên zêran hene." Li ser vê tavetirê gelek kesa dest avêtin kuling, tevir û bêrên xwe û bi xirabe, bend û xeremen Entaxê ketin. Hezar mixabin berhem û mîratên şarezaya Kurdistanê ya kevnare bi tevr û bêrên xwe xirab û belav kirin.

Piştî hewqas agahdarî, ez dixwazim xîçek zî (em Licî ji piçek re dibêjin "xîçek" û ji "jî" re jî dibêjin zî) li ser devoka Licê rawestim. Devoka Licê gelek seyr e. Gelo çawa dibe ku li bakurê Kurdistana Bakur, di nav van çiyayên Kurdistanê de devokekê weha serbixwe derdikeve rastê. Bi rastî mirov gelek dihizrîne. Pêwist e, ku mirov li ser vê yekê lêkolîn û lêgerînan çêbike. Li navgîna (merkeza) bajarê Licê bi xwe bi zaravayê kurmancî dipeyivin. Lê gund tev li hevdu ne. Hindek gund kurmancî û hindek jî bi zaravayê dimilî dipeyîvin. Gundên bakur û başurên navçeyê bi dimilî û yên navgînê bi kurmancî dipeyivîn. Mirov dinêre di nav çend gundên dimilî de gundekî kurmanc heye. An jî di nav çend gundê kurmancan de gundekî dimilî heye. Ji der vî di gundekî de çend malbat bi kurmancî û çend malbat jî bi dimilî dipeyivin. Ji ber vê yekê kurmancî û dimilîya Licîyan tesîr li hevdu kirine û tevlihevdu bûne. Ev jî tiştekî edetî (normal) ye. Lê ya seyr û întresant ew e, ku li herêma Licê qet soran tunin. Lê di kurmanciya Licê de peyvên soranî jî ne kêm in. Kurmanciya nav bajêr û ya gundên wê jî cuda ne. Ya gundiyan wekî ya dorhêla Dîyarbekirê ye. Lê ya navçê (ya merkezê) kurmaciyeke bi serê xwe û taybetî ye. Ez dirêj nekim; baştir ew e, ku em bi hevdu re lê hûr û kûr bibin, ka ev çi devok e! Ev bêjeyên jêrîn yên destpêkê ku bi reş hatine nivîsîn bi devoka Licê ne .

Asin: Hesin
Aslanberî: Soberî, avjenî.
Asirm: Zekem,nezle.
Ana: Niha, anka, nika
Ben: Ta, hevda,dezî
Balîf: balgî.
Babirûsk : Babelîsk
Bankirin: Gazîkirin.
Barîg: Varik
Beyder: Bêder.
Bîbî: Met
Ber: Bal. Ji ber wî têm, yanî ji bal wî têm.
Berr: Merş, tejik,kilîm.
Bûtik: Xicîk, holikên rezan,

www.arsivakurd.org

malên ku li nav rezan çêdikin.
Bacik: Îsot, bîber.
Behc: Qehr. Ew ji te dibehce!
Bergîr: Hesp. Soran jî dibêjin bergîr.
Berşêdan: Veşartin, di şûna min xwe veşart de, min xwe berşêda tê gotin.
Beqik: Navik. Ma min beqik a (navika) wî birîye?
Bûkik: Bişku, gulpik, xonçe
Cirn: Sîndir, conî.
Çirik: Çirêneka avê
Çil an pil kirin: Qevzdan. Mizgîn di ser kevirê **pil** kirin an jî **çil** kir. Yani Mizgîn di ser kevirê de qevzda, xwe avêt.
Çikûd-çîqmez: Temekar, destgirtî,cimri,çavteng
Çeq: Sewîye,hîza
Çaq: Çîp,lor,çim.
Çikrû: Bê edeb,bê terbîye
Çeng: Mist,permist,gemş, çengeke av vexwar.
Dange: Zivistanan cîhê ku li der çilo didin pez. Dange. hewş nîne, lê wekî wê ye.
Dene: Kûp, kûpê dimsê,kupê rûn...

Dizîkirin: Dizîn. Gulê tirî dizî dika, yanî Gulê tirî didize.

Demîn: Fêrbûn, bi tirkî alışkanlık, bi swêdî brukar.
Danîn: çandin. Em îro bexçe deynin (biçînin).

Destî: Mîkut, mîrkut
Dasok: Das.
Difs: Dims
Dijmîn: Çêr. Dijmîndan, çêr kirin, kufurbûn. Tû çima dijmînan didî lê? Bi soranî jî dujmin e.
Do: Duh. Do gelek sar bû.
Dehl: Daristan, orman
Dindan: Diran, didan.
Dîyar: Jor. Bi asansorê here dîyar; yanî here jor.
Emî: Ap,mam.
Esîd : Pelîr
Ezebaşî: Biraza,berzava.
Estû: Stû. Estûyê min dêşe.
Faq: Gav, pêngav. Adım. Ji bo dafik û kemîn, jî bi kar tînin .
Fring: Firingî,balîcanê sor,şamik
Felq: Kerî, parî,perçe. Min felqa nan hemû xwar.
Fena: Weka,mîna, nola; yê fena te çî ye ke (ku) pê re (xeber bi dim) bipeyivim.
Felqiq: Nanê navrûn yê sêgoşe. wekî nivişTan.
Firnik: Herdu qulên poz.
Gaz: Kelbetan.
Goz: Gûz.
Gulçan: Xilç, xilçê ku zarok pê pîvok , şemamok û kenge ran dertînin.
Gebol: Kalheyran, serbidew
Gorgor: Hêlekan. Zarok di gorgorê (hêlekanê) de ye. Bi swêdî jî gunga ye.
Gilolo kirin: Gêrkirin.Kuro xwe bi erdê ra **gilolo** meke!
Girgişandin: Hejandin, dawe şandin.Seyê (kûçikê) şil xwe digirgişîne.
Gasin: Gîsin.
Gorim: Xwişka mêrî
Hogeç: Beran, kavir
Honik: Hênik.
Hendî: Êdî
Heşîn: Şîn
Hevrî: Bermayî. Ez hevriya (ber mayiya) te naxwim.
Hewisandin: hînbûn, fêrbûn
Hengulîsk: Gustîlk,gulîsk
Hengiv: Hingiv
Hewr: Ewr
Helûb: Kûp,dene, dêzik
Hermo: Hermê, hirmî
Hol: Gêre; min beyderê hol kir ya anî min bêderê gêre kir. Ga di ser bêderê de gerand. Ev çi hola we ye hûn digerînin ango ev çi dek û dolabin hûn digerînin.
Hendik: hindek,piçek.
Herrî: Ax, xak
Jîjo: Jûjî.
jîy: Qas, qasên ku di laşê mirov de ne.
Kankil: Kakil. Kankilê gozê, yanî kakilê gûzê.
Ji ko: ji ku. Tû ji **ko** ve (tu ji ku ve) têyî?
Koye ,li ko ye: Ka (kanê) li ku ye.
Ke: Ku,ko. **Ke** tû natî (ku tu ne hatî) ji min ra telefon bike. Soran jî wekî Liciyan di şûna "ku" "**ke**" bi kar tînin.
Kînga: Kengê. kîngê
Karûd: Sîrim,sîrî
Kalek: Kêlek. Kaleka (kêleka) min dêşê (dièşe).
Kalik: Kalo.
Kêran: Merş
Kelam: Kilam,stran.
Kîso: Kûsî.
Kirmorî: Miro, gêle, morî.
Kedûn: Şerbik, kûzê biçûk
Kiroşk: Kerguh.kewroşk
Kurk: Gore, gore jî dibêjin
Lîs: Tar,lûs Lîsê (tarê) mirîşkan. Çîhê ku bi şev mirîşk li ser dilûsin.
Lelengî: Kilolik. kilolên ku di nav rûn de tê patin. Li hinek deran zeng jî .
Liva: Li vir, li vira. Ez li va me, ango (ez li vir im.)
Li wa: Li wir, li wira. Ew li wa ye, ango (ew li wir e.)
Lê lawo: Lawo, kuro. Bi awayê hîtabî bi kar tînin. Lê lawo tû çi diki?!
Marî: Mêkew.
Meşlûl: Benî. beniyên ku ji kakilê gûz û behîvan tê çêkirin.
Mange: çêlek.
Manker: Kera mê.
Mêşin: Mîh.
Mendîl: Melhef, mêzar.
Melkis: Sivnik, kinoşe, havlêk,qarûşe
Mirdyaq: Mircaq,martang
Meşfen: Mewşen.
Nîşor: Kayin, kawêj (bi tirkî gevîş). Gayê me nîşor dika (kayîna xwe dike).
Nukul: Nikil.
Naser: Laser, lehî
Naxir: Garan.Cola heywanên mezin, wek ga,manga û hwd.
Nanê kunik: Nanê şilikî.
Nenik: Pîrik. Dapîr an jî bapîr
Navroj: Firavîn.
Nikûk: Neynûk,nînik.
Pilûr: Ji sihorî,simolek re dibêjin pilûr. Bi tirkî sıncap.
Pasî: Zar

www.arsivakurdi.org

Pasîkirin: Bi zarî kirin, bi awakî negatîv teqlîd kirin. Ew pa siya bavê min dike. Zarûk nika rin pasiya mezinan bikin.
Pindik: Bişku,gulpik, xonçe. Dar û bera pindikên xwe ve kirin.

Pênce: Pêncî.
Pişkul: Pişkul,pîsîtiya pez.
Pêl: Mil
Pîncok: Pêncok. Lîstika ku mi rov bi 5 keviran dilîze.
Parî: Piçek, hindek
Qayme : Evraz,serberjor.
Qedûm: Tevr
Qedûmê necarî: Tevşo.
Qalind: qelend.
Qerqencik: Beq
Qerqencika heftpencik: Kevjal, kêfşing
Qantir: Hêstir.
Qupik: Kurtik,qurp Mirîşk qqup ketîye (Kurt bûye).
Ronîkirin: Rûniştin. Di şûna "rûne" de dibêjin "ronîbike."
Sû: Hêrs. Sûyê min ji te ha tiye. Yanî ez ji te hêrs bûme.
Sil: Hêrs. Sil bû, hêrs bû.
Simbêl: Simêl
Sibeh: Sibê, beyanî
Se: Kûçik.Xelkê navçê ji kûçik re dibêje se. Bi soranî ji se an jî seg e.
Sevgal: çeleng,sivêmek
Sergîn: Zibil, pîsîtiya heywa nan.
Şûrik: Destikê cot, yê ku pê dig grin û cot dikin.
Şênî: Tax,mahalle
Şivşivok: Perçemek,baçermok, şevşevok
Şibak: Tak, taqe, pencere
Tû: Tu. Ji bo cîhnavê duyemîn "tû" bikartînin. Tû çawanî (çawayî)?
Tiştanok: Mamik. Bilmece
Tinaz: Qerf. galte, (bi tirkî dalga geçme).
Toxim: Tov, dol
Timan: Derpê, tûman
Vata: Servekirî.Lawik lihêfê navêtîye ser xwe û hema vata razaye.
Wehş: Beraz.
Xardos: kertik,kartik,qewre. Bi tir kî eğe.
Xwestî : Desgirtî.
Xwendî: Ew mêr an peyayên ku diçin bûkê tînin. Ji jinan re jî dibêjin berbûr.
Xebroşk: Çîrok. masal
Xîçek,: Piçek. hindek.
Xwirênî: Taştê.
Xirar: Têr, telîs, çewalê mezin
Yarî: Henek, (bi tirkî şaka)
Zincar: Zingar
Zîçil: Zilq, rîş. Pîsîtiya çûk û mi rîşkan.
Zerqet: Mozeqirtik
Zembûr: Moze,mozbeşik
Zarûk: Zarok. mindal
Zî: Jî. Tû here ez zî têm. Yanî tu here ez jî têm. Ev "**zî**" ji dimilî hatîye. Kurmancên Siwêrekê jî dibêjin "zî."

Ew lêkerin (fêlên) ku dawiya wan bi "**e**" diqede, Licî wan dikin "**o**". Wekî:

Solên min ji te ra nabo (nabe),lê ên te ji min ra dibo. Heger qîza min hebo ez dê wî bişînim mektebê. Wekî ku di vê hevoka jorîn de jî dîyar e, di devoka Licê de wê jî nîne. Di şûna wê de jî wî bikartîninDîsa Licî di dema niha û fireh de,ew lêkerên ku dawiya wan bi " **e**" diqede, "e" yê dikin "**a**".

Çend mînak:
Hê vî xwarin dixwa û tê. Bila Kevî dê min bi otomobîlê biba Licê û bizivire.

Ji bil van, di devoka Licê de gelek gotinên nêr di şûna gotinên mê de û gelek gotinên mê jî di şûna yên nêr de bikar tînin. Wekî:

Pêza min, çenta min, niga (linga) min... Çaxa ez hatim em dê hevûdu bibînin.... û hwd.....

Dema mirov hûr û kûr li ser devoka Licê bihizire û lê bikole, dibîne, ku du tişt li devoka Licê tesîr kirîne. Yek jê zaravayê dimilî û ya duyemîn jî zaravayê soranî ye. Tesîra dimilî tişt û bûyereke edetî ye; lê ya soranî gelek seyr (întersant) e. Ji ber ku herêma Licê û ya Soran bi hezar kîlo metreyan ji hevdu dûr in.îhtîmalek heye, ku bi rastî xelkê navça Licê, ji herêma Soran an jî, ji nêzî herêmê koçbarîn herêma Licê kirine. Ew çîroka ku mezinên Liciyan dibêjin "em ji jêr ve hatine" dibe ku rast be. Hezar mixabin ta îro keskî li ser vê yekê serê xwe pê ve ne êşandîye û lêkolînek çênekirîye.

Divê û pêwist e, ku hemû devok û zaravayên kurdî bi awakî kûr û berfirek bên nivîsîn. Sazgeh û zimanzanayên kurd li ser wan hûr û kûr bifikirin. Bêje û bêwijan ji navê bineqînin û hilbijêrin. Bi yên herî xwerû û rast zimanekî yekgirtî yê nivîskî û fermî derbikeve holê.

Çapxana Şîlan

ji bo berhemên bi kalîte û erzan di ber xizmeta weşanxane û rêxistinên kurda de ye.

Adresa Têkiliyê:
Ari . K
Tobaksvägen 47
123 57 Farsta

Tel: 08-724 38 43

ÇÎROK

LI KEBABXANÊ

TOSINÊ REŞîT

Hesen şûşê sisya anî. Kebabê ber êdî sar bibûn. Ewî bi şeravê re hinek xiyarê şor, an jî kerîk penêrê şor dixwar. Lê cigare kêm nedikirin, yek li ser yekî din vêdixist.

Wê rojê bazareke baş hatibû ser. Qesabekî nas bû mişteriyê pezê wî, hema di dest de sê hezar jimartin danê û donzdeh hogiçê ku ewî anîbûn bazarê kirîn.

Ro hê bejnekê jî bilind nebibû. Hesen fikirî hê ro pêşyê ye, baş dibe here serîkî bide Sivikê kurê xwe.

Û niha bav û kur li kibabxanê bajêr rûniştibûn.

- Kuro, bixwe, min ev gişk seva kê hildaye? -Hesen

- Na bavo, min têr xwar, êdî nikarim, ne axir min taştê jî xwaribû, Sivik ji sivrê vekişiya.

- Kuro, têrxwarina mêra kîjane, ha kaseke bi ser de bike, medê teyê vebeû kasa ber kurê xwe dagirt.

- Bade danegre, ez şeravê venaxwim, -Sivik bînteng dibe, lê nizane çi bike.

- A, qey tu jî mîna van bajarya hînî araqê bûyî, erê, de usane bêje bira tera araqê bînin.

- Na, ne araq, ne jî şerav, ez tiştekî jî naxazim vexwum, ji vexwarinê hiz nakim.

- Ewê tu baş dikî, venexwe. Kesî ji vexwarinê hê xêr nedîtiye. A, Sefoyê gundiyê me. Îca çi xort bû. Li vir, li bajêr zewicî. Hê ji şaya wan sê mehe derbaz nebibûn, jinê ji bira û pismama qetand anî bajêr. Ewî di bazara han de barkêşî dikir. Heve pere ketine dêst. Ica dihate şayê gund, gistîlka zêrê mezin di tilyê de, papaxê ewcix sêrî, makîndoj lê, te bidîta çawa sedmanat ji berya xwe derdixistin, şarabê çawa didan. Defo êdî bibû Seferî, fêza sivrê rûdinişt.

Paşê dest bi vexwarinê kir. De vê sibê min li bazarê ew dît, êdî dişewişî. Min silav dayê qet silava min jî venegirt. Lê, lawo, carna pere jî merya xirab dikin. Lê tu kasekê vexwe, seva medê te vebe, bi kasekê tişt nabe.

- Na de, pirsa kasekê nîne, ez qet devê xwe jî nadimê. Paşê jî dereng e, em êdî rabin, yeke me êdî nanê xwe xwariye. -Sivik texmîn kir, wekî kêfa bavê îdî xweş dibe.

- Çira kuro? Lê ezê vê şeravê, vê xwarinê ji kê re bihêlim. Eva keda mina helal e,- Hesen destê xwe singê xwe dixe,- tu min mîna hineka diziye? Min pê xûdana enya xwe gişk qezenc kiriye. Şikir hin pezê min heye, hin jî xwelya min. Te tirê hêsaye.Na. Mal hene sê, çar mêr têde hene, lê dîsa jî pêra nagihînin. Lê bavê te hin wê pêra digihîne, hin jî wê..

Hese kasa ber xwe dîsa tijî şerav kir.

- Eva jî xweşya te- bira çavê xêrnexwaza jî derê. Te bavê xwe rûspî kir. Geleka dixwast zarê wan têkevine înstîtutê. Lê kurê Hesenê Keleş ketê, bê pol, bê pere, hela di derheqa Sivikê Hesen de rojnamê jî nivîsî.

Cixarek jî ji pakêtê derxist û vêxist, çend qulap li ser hev lê xistin.

- Lê tu hela hay ji tivdîra bavê xwe tuneyî. Bavê te mêr e, mêr,- û destê xwe li masê xist. Şûşê şeravê wergeriya, Sivik ancax pêra gihand bigire, nehêle ser bavê da birije.

Çavê Hesen şêlû bûbûn.

- Tişt nabe, ezê niha şûşekî dinê bînim, çi bûye, bira bavê te xweş be, -Hesen hevekî peşmorde bû.

- Bavo, hevekî hêdî, şerm e xelk li me dinihêre.

- Çawa, tu êdî ji zimanê me jî şerm dikî, erê, dibe tu êdî ji heval û hogira vedişêrî tu çi milletî.

- Li vir pirsa ziman û milet nîne, hevalê min gişk jî zanin, wekî ez kurd im û ez bi wê yekê serbilind im. Lê dora me tijî merîne, li vira kes bilind xeber nade.

- Kuro, çi min xelkê ketye, kê derûdarê min e, ez çawa dixwazim ûsa jî xeber didim. Dibe ez xatrê yekî ketime. Rast e, axpêr? -Vegerya ser xortê dor sivra rex wan rûniştî.

- Rast e, apo bijî azadî! -Yekî ji wan bersiv da û gişk pê kenyan.

Gotina xorta bi Sivik xweş nehat, lê ewî texmîn kir, wekî bi dilê pak got û serê xwe kire ber xwe.

-Îca divê tu min hîn bikî ku ez li kê derê çawa xeber bidim, erê. Tu kurê diya xwe yî, kurê dê. Tu li min neçûyî,

www.arsivakurdi.org

wî Sêrojê li xalê xwe çûyî. Wê salê carekê lingê xwe li paşya xwe xe, here derê Urisêtê, şeş, heft meha bimîne. Te hew payîza dereng sê çar hezar hilda hat. De ew jî ancax têra wî dike heta baharê dîsa here. Jina wî ya marûm nînbûya zarê wî li derûdora bimana. Lê bavê te sal donzdeh meh nava neferên xwe de ye, mala ber mêvana, têr û tijî. A, perê hogiçê îro, weke qazanca Sêrojê, ya xalê te ya salekê ye. - Paşê destêke pere ji bêriya xwe derxist û sedmanatek direjî kurê xwe kir,- Han hilde, bira bêriya kurê Hesen de timî pere hebin, ji xwe ra tevî hevala xerc bike.

-Perê min hene, heta hatina min ê mal, wê têra min bikin. -Sivik pere hilnedan.

- Na, bira dîsa li ba te bin. Ji xwe re pê komê çêke, tev kurê ji malê baş xerc ke. E usa, wek sibê bavê wî kêrî te bê, birê wî kêrî te bê. Hemî yêd îro bavê wan di ciyê baş de ne, ewê jî sibê di ciyê baş de bin. A, yê ji xwe re têke pişt. Seva mervê usa çiqas pere dixwazî, bavê te yê bide.

Sivik xwest ber gilyê bavê de bê, tiştekî bêje, lê bavê êdî guh nedidayê.

-Tivdîra bavê te zêde ye. A, havînêsilametî tuyê înstîtûtê temam bikî, lê min ji niha de tivdîr kiryê, te çawa cîkim. E, te tirê, bavê te nexwendîyê, êdî tiştekî destê wî nayê. Lê min bi malê dinê ji xwe re dost çêkirine, kom çêkiriye. A, wê rojê, min seva sersalê pezek bire mala serkerê nehyê. Merivekî zêr e, hê seva tu tiştî ji min re ne gotiye na. Par emirkinê birê te pez berdabû nava zeviya. Heynese min gere pênc hezar cirm bida. Lê bavê te, hezarek li malê dayê û pirs hate dadan. Ay, dostî usa dibe.

Îca min pez bir, mîke gotina te bû, lê ew camêr ku zane post bike, ji hev derxe. Bavê te serjê kir, post kir, ji hev derxist, heta nav dil jî hûr kirin. Mêrik bi rastî maqûl e. Bi destê xwe ji min re konyak vekir, kasek jî tev min vexwar. Min jina wî re got, wekî kurê min îsal înstîtûtê temam dike, divê alî me bikin. Kulfeteke heyf e. Çiqas ez diçim, navê diya te bîr dike, ewê tire Seyran navê mêran e.

Ezê va yekê gulanê jî pezkê bibim û vê carê êdî serkarê nehyê ji xwe re bêjim. Nehîke hizêmetî destê wî dinhêre, çîkirina merîkî seva wî çi ye.

Sivik êdî tap nekir.

- Bavo, pêşê min dersdariye û înstîtût bi xwe kivş dike, kê li ku kar bike, cefê te badeye.

- Çi? Dersdarî? Çawa, min ewqas talî, tengî, bi te re dîtiye, wekî niha jî mehê sed manatî bistînî. Hela bi ser de jî herî ber derê xelkê, bêjî zarê xwe çira naşînin dibistanê. Kuro, çira bavê te miriye tu bibî dersdar. Îca çi, wekî pêşê te dersdarî ye. Çira pêşê kurê Kelo ne dersdarî ye, wekî niha dîrektorê dukanê ye,"Vilga -24", ya reşberdêrî disekine, çira pêşê kurê Esoyê me ne dersdarî bû, wekî niha sedrê kolxozê ye, li gundek vira kar dike. Hela tu dîplomê bistîne, îca hingê xelkê hunurê bavê te bibîne. Bavê te yê te têke cîkî usa, wekî pere bi ser te de bibarin. De bira hingê rojê sed carî bêne ber derê bavê te, lava bikin.

Sivik xwest bêje, wekî pêşê dersdariyê ew bi xwe bijartiye, ew wî pêşeyî hiz dike lê gişk bê feyde bû. Hesen êdî ji şeravê û tivdîra xwe serxweş guh nedida tu tiştî.

-Kurê min, divê bibe milîse. Hezarî bixwazin, ezê hezarî bidim, pênc hezaran bixwazin, ezê pênc hezaran bidim. Lê kurê min divê bibe milîse. Icar çiqas ez çûme ber deriya, çiqas min lava kiriye, bira sed carî ewqas bêne ber derê min, bira sed carî ewqas lava min bikin.Dengê Hesen lap bilind bû. Sivik êdî dengê bavê ne dibihîst. Tenê didît çawa bavê hey destê xwe masê dixist, hey şerav ser xwe de dikir, hey destê xwe sîngê xwe dixist. Gulokek ji sîngê Sivik hilkişîya û gewriya wî xitimand. Ewî texmîn kir, wekî niha wê yan têke qarîn, yan jî mîna zara têke kûre-kûr, bigrî. Lema jî ancax ji bavê re got, wekî wê niha bê û derkete derve. Xwe siparte dareke ji çava dûr, pê herdu desta çavên xwe girtin û texmîn kir, wekî îdî nikare hêstrê xwe zevt bike.

- Lawo, nikarî vexwî, venexwe,- jineke pîr got, paşê serê xwe hejand,- lê di

Di REŞAYA ŞEVÊ DE

Arjen Ari

Ruwê heyvî hat ber çava
ketime xeyala evînê
mi keserek veda, bi axîn
keserek
di reşaya şevê de...
Pel di şaxa de li ber ba ne
çuk
di hêlîna de ker
payîz e,
nîvsermek,
li derve gur-gura tava
pêşkê baranê
tev li fikra mi dibin,
beledî
te tînin bîra mi

Bi tenê me,
tenê bi serê xwe
ser bi fikra te tijî,
dil
bi evîna te
ezê çawa bikim?
ru heyvê
por kulîlkê
şîn û kur
binê bahranê çavê te
vê şeva payîzê meyla te
mîna gur-gura tava biruskê
vedidê di laşê min de.
ÇARÎN
Hîv ber bi sibê de dirê
şev ber bi rojê de
ez ber bi te de têm,
li du hîvê, di şevê de...

www.arsivakurdi.org

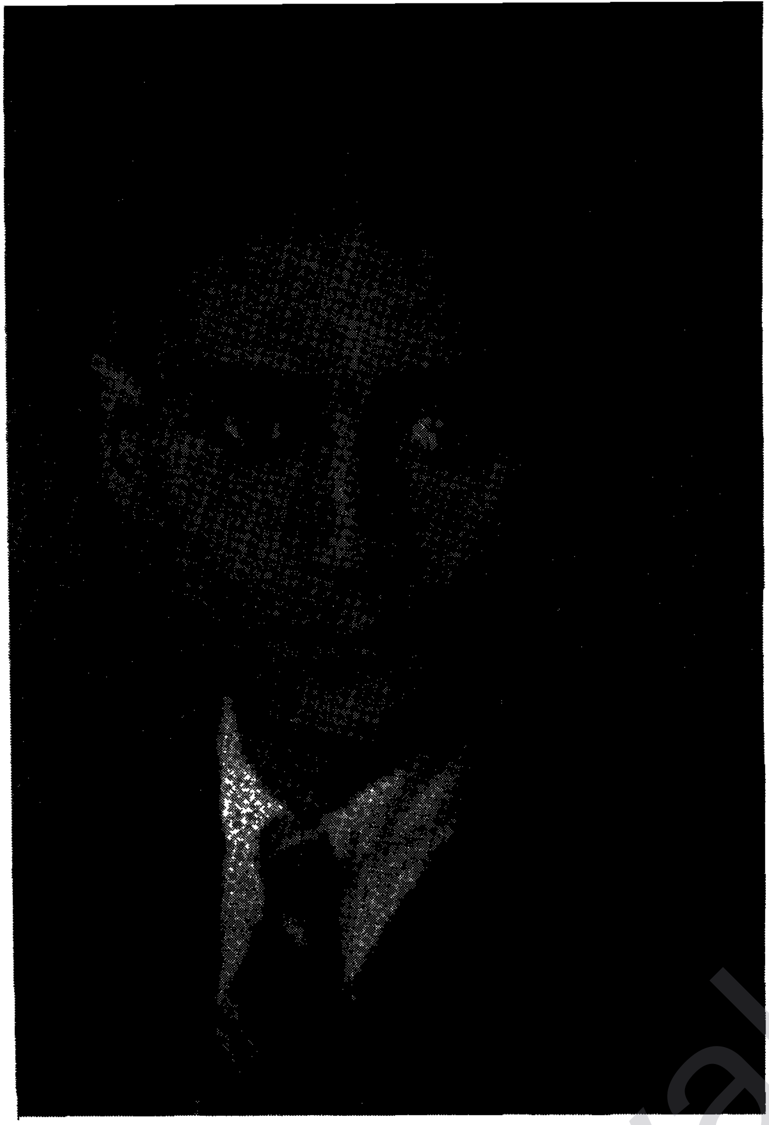

(1883-1924)

M. Alî K.

Franz Kafka, yek ji wan nivîskarên sedsala bîstan yên bi nav û dengtirîn e. Jiyan û berhemên Kafka bûne sedemê gelek minaqeşe û lêkolînên edebî.

Nivîs û lêkolînên ku li ser jiyan û sinetê Kafka hatine çapkirin, ji berhemên wî gelekî pirtir in û heta nuha nêzî 15 000 pirtûk li ser wî hatine nivîsîn. Kafka, îro bi gelek zimanên dunyê tê xwendin, pirtûk û nivîsên wî hatine wergerandin. Lê mixabin mîna gelek nivîskarên din, hêj tu berhemek vî nivîskarê hêja jî bi kurdî tuneye.

Di vê nivîsarê de mebesta min ne ev e ku li ser hunermendiya Kafka, an jî li ser bîr û bawerîyên wî lêkolînên dûr û dirêj bikim. Herweha ez dê teorîyên ew kesên ku di vî warî de lêkolîn kirine jî naparêzim. Daxwaza min ev e, ku bi kurtî be jî, di derheqê hunermendî û jiyana vî nivîskarê hêja de agahdarîyekê bighînim xwendevanên kurdî.

Kafka bi dû mirina xwe de bi gelek babetan bi nav bû ye, di derheqê bîr û bawerîyên wî de, ew kesên ku li ser jiyan û sinetê wî lêkolîn kirine di çend alîyan de ji hevdû bi dûr ketine. Hinekan ew weke olperestekî û hinekan jî ew weke şagirtê Kierkegaard û mamostê Sartre (ango **existensialist**) nîşan dane. Ji hêlekê ve jî Kafka, di edebîyata sedsala me de weke nimînendeyê pesîmîzmê, nîhîlîzmê, gelek caran bi şêweyekî nerast, çewt hatiye famkirin û bi nav bûye. Lê ev hemî dide xuyanîkirin ku Kafka tesîrek mezin li ser edebîyata sedsala me kiriye. Ew rexnegir û lêkolînerên ku xwestine cihê Kafka di nava doktrîneke, an jî felsefekê de çêbikin bi ser ne ketine.

Ernst Fischer, di pirtûkê xwe ya ku li ser Kafka nivîsîye wusa dibêje: "Kafka, bi awakî ku berî wî kesek ne kiribû, heta dawîya dawîn biyanîbûna mirov (alienation) da xuyakirin. Lê digel vê jî di nava neçarîyê de, ji bo dîtina rêyeke xelasiyê her şer kir. Ew kesên ku kafka bi tenê pesîmîst, herdem bêhêvî û nîhîlîîst dibînin, şexsiyeta wî çewt, xelet nîşan didin."

Berhema Kafka ya bi nav û dengtirîn romana "Doz (Process)" e. Processa Kafka çi ji hêla naverok û bûyerên xwe ve, û çi jî ji hêla formê katkirina xwe ve, ne romanek realîst e. Zêdetir xewnekê, kabûseke ku têde bûyerên behît diqewimin tîne bîra meriv.

Zilamekî bi navê K, sibehekê ji hêla sê kesan ve tê girtin. Ew jê re nabêjin ji ber çi wî digrin, lê pê didin famkirin ku K dikare karûbarê xwe weke berê bidomîne. Bi dû çend rojên ku di nav- ...ibuhurin, rojekê K gazî dad- ...in. Dema K dibîne ku dadgeh ...şan ya avahiyeke bikirê de ye ...imîne. Hundirê odê ji mirovan ... û wexta K li hember dadpirs ...a xwe ya parastinê dike, hemî mirovên di hundir de dikenin û jê re li çepikan dixin. K pêşî dibê qey ev henekek, an jî xeletiyek e. Lê paşê têdigihê ku bi rastî jî di derheqê wî de dawayek vebûye. K peyderpey serwext dibe ku dost û merivên wî jî ji vê dawa wî, agahdar in.

Di doza xwe de K ne ji dadgeh û qanûnên wê fam dike û ne jî tê digihêje ku ji ber çi ev doza di derheqê wî de vebûye. Bi alîkarîya awûqatekî heta salekê dawa wî dom dike. Lê rojekê du zilam tên wî digrin, dibin hinekî derveyî bajêr, li cihekî xewle kêrekê li bin çengê wî dixin û wî dikujin.

Di Process'a Kafka de meriv dunyayeke bêrehm û bêînsaf dibîne. Dunyayeke wusa merc û qeydên dijwar dide ber merivan. Di vê dunyê de mirov dikare were girtin û bêyî ku sucê xwe jî bizanibe, bi cezayê herî giran -weke kuştinê- were cezakirin.

www.arsivakurd.org

Ev dunyaya ku Kafka di navbera herdu bergên pirtûkekê de katkiribû, 10-15 sal bi dû mirina wî de bûbû rastiyeke rojane. Bi sedhezaran mirov di kampên nazîyan de bê suc û sebeb dihatin qetilkirin. Tevî du xwişkên Kafka, gelek dost û hevalên wî jî di kampên nazîyan de têne kuştin.

Kafka, mîna Thomas Mann, yek ji wan nivîskarên sedsala me ye ku li ser şopa realîstên sedsala 19-an ne çûye. Wî heqîqeta jiyanê bi şêweyekî realîst kad nekiriye. Ev heqîqet, bi şêweyê ku jiyaye û hîs kiriye, ango bi formekî mîna ku bibeje "heqîqet ev e û ez vê heqîqetê û jiyanê wusa hîs dikim", kat kiriye. Kafka him di Process'ê de û him jî di berhemên xwe yên din de her ev forma bikar anî ye.

Kafka di roman û novelên xwe de, heqîqeta dervayî bi formekî dûr-dirêj, pir alî kat dike û kêm cî dide hîs û ramanên lehengên (qehremanên) xwe. Lê ew heqîqeta dervayî, li ba Kafka ew hîs û raman in. Qehremanên Kafka di dunyayeke wusa de dijîn ku logîya (mantiqa) wê li durûvê dunyaya xewnan ve diçe. Lê qehremanên wî vê dunyê tucarî weke xewnekê najîn û her wusa xwendevan jî..

Eger mirov ji berhemên Kafka yekser mesajekê bipê badîhewa ye. Lê Kafka di hemî nivîs û berhemên xwe de, gelekî bi xurtî hezkirinek ji jiyanê daye xuyanîkirin.

Gelek ji wan kesên ku li ser Kafka lêkolîn kirine dibên, Kafka di Process'ê de rewşa xwe daye xuyanîkirin. Ev îdîa her çiqas ne bi tevayî rast be jî, alîyekî wê yî rast heye. Kafka bi xwe yahudî bû û tevaya umrê xwe li Pragê bihurand, ku wê demê di bin destê Awustûrya-macaristan de bû. Ya din jî hêj di xortanîya xwe de jana zirav lê peyda bûbû. Ji hêlekê ve jî tu têkilîyên wî zêde bi derva re û bi komikên edebî re tunebûn. Herçendî ku Kafka li Pragê hatibû dinê û mezin bûbû, dîsa jî bi elmanî xwendibû û bi elmanî dinivîsand. Kafka mîna ku di dunyayeke biçûk de hatibe zindankirin dijiya û bêguman vê yekê tesîra xwe li ser nivîsandina wî kiriye.

Rojekê xeberdanek di navbera Kafka û hevalekî wî de derbas dibe. Hevalê wî yê hemçax di bîreweriyên xwe de wusa nivisiye: "Carekê dema me di pa-

LI BER QANÛNÊ

(perçek ji romana Doz'ê)

...

Li ber qanûnê dergevanek rawestiye. Zilamek gundî tê ba dergevên û ji bo ku derbasî hundir bibe, jê desturê dixwaze. Lê dergevan dibê: "Ez nuha nikarim te berdim hundir". Zilam hinekî dirame û jê dipirse ku piştre bê dê dergevan destûra wî bide ku derbasî hundir bibe. Dergevan dibê "Belkî, lê nuha nabe".

Ji ber ku derîyê qanûnê weke hertim vekirî bû û wê kêliyê jî dergevan xwe dabû teniştekê, zilam xwe ditewîne ku di derî re li hundir binêre. Wexta dergevan wî dibîne, dikene û dibê: "Ku tu evqasî hez dikî, guh nede qedexekirina min, xwe biceribîne û derbasî hundir bibe; lê divê tu bizanibî ku ez pir bi qewet im û ji dergevanan jî yê piçûktirîn im. Li ber her hêwanê dergevanek dipê û yek ji yê din bi qewetir e; ez bi xwe jî heta bi dîtina yê sêyemîn nikarim taqet bikim. Zilêm qet hêvî ne dikir ku dijwarîyên wusa dê derkevin pêşîyê. Wî digo qey derîyê qanûnê hergav ji bo her kesî dê vekirî be. Lê wexta ku zilêm ji nêzîk ve dergevan bi qapûtê wî yê ji çerm lê, bi baldarî dawerivand; bêvila wî ya gir û pîj, rîha wî ya reş, dirêj û mîna ya tataran, firk dît, biryar da ku li wir bipê hetanî destûrê jê bistîne.

Dergevan sendalîyekê dide bin û wî li teniştekê ji yên derî dide rûniştandin. Zilam bi roj û mehan di cihê xwe de, rûniştî dipê. Gelek caran ji bo ku destûrê jê bistîne xwe diceribîne, bi lavekirinan serê dergevên dibe. Dergevan her car zilêm di mûhakemên kurt ve derbas dike. Jê, di derheqê cî û warê wî û hin tiştên dîn de pirsan dike. Lê, ev hemî pirsên nepêwist, tenê pirsên ku hin mirovên mezin û ji xwe razî adet dikin ku ji mirov dipirsin. Axaftina xwe jî her car bi gotina "Hêj wî nikare bera hundur bide" diqedîne. Zilam dema ku bi rê ketibû hemî tiştên xwe yên giranbuha bi xwe re anî bûn; bi hêvîya ku bi bertîlê dergevên bixapîne teva dide wî. Dergevan, tiştên ku zilam didiyê teva werdigire û ji alîkî ve jî wusa dibêje: "Ez tenê van tiştan werdigirim ji bo tu bawer neke ku tu rêyên te ne ceribandibin mabin."

Zilamê gundî bi salan, bê birîn û bê westan çavdariyê li dergevên dike. Dergevanên din tew ji bîr dike; dergevanê pêşîn tenê ji bo derbasbûne hundirê qanûnê asteng dibîne. Naletê li şensê xwe yê xirab tîne ku ew derxistîye pêşberî wî; salên pêşî bi dengê bilind, lê piştre, wexta ku pîr dibe, êdî bêdeng, tenê ji xwe re dibêje. Ji şûnde dibe mindalek. Bi salan hingî ku li dergevên meyze dike, hetanî bi kêçên ku di situkura qapûtê wî yê çerm de dilebitin jî keşif dike û heta ji kêçan jî ji bo qanihkirina dergevên, alîkariyê tika dike.. Dawîn nûra çavên wî kêm dibe û nema dizane ku bi rastî hawîrdora wî tarî dibe an, tenê çavên wî ne, ên ku wî dixapînin. Lê ji hêlekê ve jî, di tarîtiyê de, bi tîrêjên dijwar ku di derîyê qanûnê re dibirîqîne der, ferq dike. Lê êdî zilam di dawîya temenê xwe de ye. Berî mirina wî, hemî derbasî û tecrubên salan di serê wî de digihêjin hev û dibe pirsek ku heta nuha qet ji dergevên nepirsîye. Destê xwe ji dergevên re li ba dike, wî gazî cem xwe dike. Ji ber ku bi laşê xwe yê sist ku giran bûye nema dikaribû bi rê ve biçûwa. Ji salên dijwar ku derbas kirine êdî laşê zilêm hatiye hev, qama wî pirr kin bûye. ji bêgavî heta ku ji dergevan tê xwe bi ser de ditewîne û jê re dibê: "Hêj tu dixwazî çi fêr bibî?... tu çiqasî meraqdar î". Zilam dibê: "Tiştê ku ez dizanim her kes dixwaze bigihêje qanûnê; lê çawa dibe evqas sal ji min pêve kesekî din nexwest di vî derî re derbas be?" Dergevan lê dinêre ku zilam rojên xwe yên dawîn dijî. Ji bo ku dengê xwe bibe guhên zilêm yên ku giran bûne, heta ku ji dergevên tê bi dengekî bilind bi ser de diqîre: "Ji te pêve kesekî din nikarîbû di vî derî re derbas ba, ji ber ku ev derî tenê ji bo te vekirî bû; va ye ez diçim, digirim."

....

cê re li meydana Ringê dimeyizand, Kafka xanî nîşanê min kirin û wusa got 'Lîseya min aha li vê derê bû, li vê derê, li alîyê din ew avahî jî unîversîta min bû û hinekî jê wir de, li alîyê çepê jî daîra min ya kar bû. Hemî jiyana min di nava vê çembera biçûk de -ji hêlekê ve jî bi destê xwe li hewa xelekên biçûk çêdikirin-hatibû heps kirin"'.

Franz Kafka di 3'yê tirmeha 1883'an de li Pragê (Çekoslovakya) hate dinê.

Lawê tacirekî yahudî -Herrman- bû.

Piştî ku lîseya elman diqedîne, di 1901'ê de li Pragê li Universîta Karl-Ferdînand dest bi xwendina hiqûq dike. Di sala 1906'an de xwendina xwe li unîversîtê teva dike û doktora xwe ya hiqûq dide. Di sala 1907-1908'an de di şîrketeke sîgortê ya Îtalyanî de weke karmendekî kar dike. Di dawiya sala 1908'an de jî li Pragê di şîrketa "Arbeiter-Unfallversicherungsanstalt"'ê de weke hiqûqzanekî dest bi kar dike û di vî karî de 14 salan dixebite. Di sala 1922'an de ji ber nexweşîya jana zirav teqawît dibe. Di 3'yê Hezîrana 1924'an de dîsa ji ber vê nexweşîyê, li sanatoryuma Kierlingê nêzî Vîyanayê diçe ser heqîya xwe.

Kafka li pragê hate dunê û piştî jiyaneke kurt -41 sal- ku ew jî bi nexweşîyeke dijwar -jana zirav- bihurand, dîsa li vî bajarî li goristana Straschnitzê binax bû.

Kafka di jiyana xwe de bi tenê sê pirtûk ji novelên xwe weşandine. Roman, novel û nivîsên wî yên din, her çiqas di wesîyetnamê xwe de xwestiye ku piştî mirina wî bêne şewitandin jî, dîsa ji hêla hevalê wî Max Brod ve hatine weşandin. Max Brod bi xwe jî bîyografîyek Kafka (1937'an de) nivîsîye.

Berhemên Kafka; bi dorê, li gor tarîxa çapa wan:

- Lêkolînên kûçikekî û guhertin 1916 (novel)
- Li kolonîya ceza û novelên din 1919 (novel)
- Doktorê gund û novelên din 1919 (novel)
- Hêlîn 1924 (novel)
- Doz (Process) 1925 (roman)
- Koşk 1926 (roman)
- Amerika 1927 (roman)
- Name ji Mîlena re 1925
- Name ji bavê re, dokument, şîîr û nivîsên din 1953

Zekîya

M. Mayî

Ez vê helbestê diyarî giyanê
keça kurd Zekîye Alkan dikim.
10.5.1990

Min ji darê pirsî:
Tu ji çi ditirsî?
Darê gotî:
Ew bivrê ku
destê wî her ji darê ye
Birrîna wî pir diêşît
Min ji rihyan dibirît û
dikelêşît
.. dihincinît
diket parî bo Êtûnê
*** * ***
Min ji Sindanekî pirsî:
Kîj çekuçî
hêza wî ya girantir e?
Sindan her ma
li du zendên Kawey nêrî
Paşî gotî:
Çekûç ew e
serê zordaran bişkênit
ji nav kuloxê Sultanî
bipeqînit mejî û xwînê
*** * ***
Min carekê ji Ehmedê Xanî pirsî:
Kîj helbestê
ji hemîyan gelek pitir
cerrg û dilê te hijande?
Xanî ferhenga helbestan
ser û bin kir
... hemî xwendin
paşî ji dil
axînek hilkêşa û gotî:
Ew helbesta min vehandî
ji lêdana dilê Memê û
benda davên zulfa Zînê
*** * ***

Min ji Zînê pirsiyarek kir:
Kîjan agir
ji hemîyan gelek pitir
pirî germ û têhintir e?
Zînê hûrik
li mabeyna
herdu çavên Memoyî nêrî
Axênek jê hat û gotî:
Ax... ! şewitîm
bi pêt û gurîya evînê.
*** * ***
Dûmahîyê
Min Agir dît û jê pirsî.
Hinde sal in
Kurdan tu kirye nîşan û
hemî sersal û Newrozan
te diperêsin
Tu na bêjî;
Li nav hemî Kurdistanê
di nav perestgaha te da
ji nav Kurdan
kî Mirad e?
Agir gerya
li nav kavl û xwelîya gundan
gerya... gerya
Seranserî Kurdistanê
gerya... gerya
Heta gehişt Dîyarbekrê
Li ber derê
danîşgeha pizîşkî da
ji dil qîjand û hewar kir:
Ax... ZEKÎYA
ZEKÎYA....
ZEKÎYA...

www.arsivakurdi.org

Qandê hîkaye û şiîrandê Kurdî XELATA BERBANGI

Mecmuaya (kovar) Federasyonda Komelandê Kurdistanî, Berbangi, qandê hîkayey û şiîrandê Kurdî, bi heme lehçana musabaqeyê akerda. Em ser ra tepya do qandê hîkayey û şiîrandê erciyayan xelati vila kero.

* **Nameyê xelatî, XELATA BERBANGI yo.**
* **Hem Kurdê ki welat di, hem zî ê ki teberdê welatî di şenê dekewê na misabaqa miyan.**
* **Qandê xelatda Berbangi, do heme lehçandê Kurdî miyan ra hîkayey û şiîrê jewinî (yewinî) weçîneyê. Qîmetê xelatda jewini) 5000 kronê Swêdî yo.**
* **Hîkayey û şiîrê ercîyayey êro do ze kitab bêrê çapkerdiş.**
* **Embazê ki wazenê tewrdê na musabaqa bibê, ganî (gerek) heta 30.10.1990 hîkaye û şiîranê xo biresnê edresdê Berbangi. Ê ki berey (erey)birişiyê, nêşenê dekewê musabaqa. Qandê tespît kerdişdê wextî, morê serdê zerfî muteber o.**

ŞERTÊ TEWRBIYAYIŞÊ MUSABAQA:

1- Azayê (endamê) jûrî nêşenê tewrdê musabaqa bibê.
2- Hîkayey û şiîrê ki dekewê na musabaqa, gerek heta nika cayê di çap nêbiyayey bê.
3- Şaîr, ya zî nuştoxê hîkayan, gerek nameyê xo yo raştênî, hîkaye ya zî şiîrandê xo bin di nênûsê. Herûnda namedê xo yê raştênî di, şenê namena xo ya nê. Nimûne; Ki Mehmet Uzun tewrdê musabaqa beno, herûnda namedê xo di şeno "Rûgeş" binuso. Nameyo raştên û edresê nuştoxî yan zî nuştoxi gerek zerfê do girotî miyan di bo û zerfî sero zî nameyo şifre binûsiyo. Zerfo grote, hîkaya ya zî şiîr dekewo zerfê do bîn û edresedê Berbangi rê bêro giştîş.
Edrese:
Xelata Berbangi
Box: 45205
104 30 Stockholm/SWEDEN
4- Eserî (berhemî) wahêran rê pey di nêrişênê.
5- Hîkayey û şiîrê ki qandê musabaqa bîrê riştiş, gerek ya bi textiloya, ya zî winî bi awayêna bîrê nûştiş ki kes ci ra fam bikero. Ê ki nîrê femkerdiş, nêşenê dekewê musabaqa.
6- Hîkayeyên vêşî şenê heta 30 riperî dergî bê.
7- Her merdim şeno qandê musabaqa da hîkayan jewî, qandê musabaqada şiîran zî jewî birişo.
8- Xelata musabaqa, do roja 26.01.1991'î di, bi şahîyên a bêro vilakerdiş.

Jurî:
1- Şêrko Bêkes
2- Heme Saîd Hesen
3- Cemşîd Heyderî
4- Rojan Barnas
5- Mehmet Uzun
6- Mahfûz Mayî
7- Malmîsanij
8- Mustafa Düzgün

www.arsivakurdi.org

OXIL BI ZAZAKÎ ZÎ YAZI ESTO TEWBE YA REBÎ?!..

H. Diljen

Maya embazêdê min welat ra amê bî Danîmarqa ki lajê xo bivîno. Wexto ki min aşnawit amaya Danîmarqa, ez zî şiya ziyareteyda ci. Çi ki welat ra ma pê sinasnayê û zaf nan û awa ma pê miyan di estibî.

Şanê rojda siftî, ma qalê welatî, embazan, embirîyana (cîranan) kerd. Dima, mi folklordê Zazakî ser o tayn persî ci ra kerdî. Mi rê çend dêrî, çend kayê qeçkan, çend meseley vatî. Eynan ra taynê ci mi kerdî kaset, taynê ci zî mi nuştî.

Meşterê ci, ma sêpareyê xo werd tepya, mi kaxitê xo vetî ki ez kontrol kera, hele min raşt nuştê ya nê. Mi senî ki, çîyê ki ay mi rê şan di vatîbî kaxit ra ci rê wendî, çimê xo akerdî û bi heyreta winiyê mi ra û wina va: "Oxil bi Zazakîya zî yazî esto? Tewbe ya rebî!.." Cinêki 62 serê bî û heta ewro bi Zazakîya ne yazî dibî, ne zî aşnawitbî.

Ma Kurdî wahêrê trajedîyênda wina yê. Mayê ma, kalik û pîrikê ma, hewna nêzanê bi ziwano ki marandê xo ra mûsayê, pa lorî aşnawitê, pa biyê girdî, pa kay kerdê, pa huwayê û bermayê, pa dêrî vatê, pa lengî çînayê, pa qeçkandê xo rê lorî kerdê kes şeno binuso û biwano. Wexto ki aşnawenê zî, ti vanê qey gunakarêyêda girdê kerda, vanê "tewbe ya Rabî".

Na numûna, tesîr û netîceyê polîtîkqda dişmenî a asimilasyionî û mezgşiteni nîşan dana.

Ewro nêzdîyê 3 mîlyonî Kurdî bi Zazakîya qisey kenê. Ki hergi jew, roj qiseyê tenya bikero keno 3 milyonî qisey. Labirê roj, nîm riperek zî bi Zazakîya nênusneyêno. Welat di, zey Kurdmancî, Zazakî zî yasax o, co ra nênusneyêno. No qor teberdê welatî di zî, keso yazi nêkeno. Ê ki yazi kenê ki kes hemini arêkero pêser, ya des-diwês merdimî estê ya çiniyê.

Qandê teşwîkkerdişdê Zazakî nuştişdê, "Musabaqaya Xelata Berbangi" firsendêdo zaf rind o. Nê firsendî gerek kes baş bi kar bîyaro. Hema embazê ki şenê Zazakî binûsê gerek nûştişê hîkayan û şiîrî biceribnê. Na musabaqa di serkewtiş, teniya xelata jewinî girotiş nîyo. Nay mihîmêrî vêşîriştişê amorjê hîkayan û şiîran o. Çend ki vêşî hîkayey û şiîrî qandê musabaqa bîrê riştiş hendi zî Zazakî do ravey şiro.

Çi welat di û çi zî teberdê welatî di, kam kê sinasneno, gerek bi mektub û telefonana xeber û şertanê musabaqa vila kero. Gerek xisûsî kes xeber bido hepisîyan.

Bi Zazakîya xeznayêda folklorî ya zaf hera esta. Dişmenê welatê ma, hergi roj bi talan û asîmlasiyonî ya, na xezna ra leteyê, keno vinî. Ki na xezna nîro nûştiş her ki şiro do verdî bimano. Qandê coy, hema embazê ki dest ra çiyê yeno ganî bi Zazakîya binusê.

Hewna, haya bi mîlyonana Kurdandê Zazayan çiniya ki ziwanê eyna nusêno û waneyêno. Helbet sebebê na risiyayey ma niyê, dewleta Tirk a. Labirê, ma ê ki şenê binusê û nênusenê zî ma şirîgê na risiyayey ê. Ki miletêda zey mileta ma, ziwanê xo nêzano, tarîxê xo nêzano, haya ci bi kultur û folklordê ci ra çinêbo, o do senî ferqê xo û miletandê bînan bizano, bi şexsiyet bo û heq û hiquqdê xo rê wahêr bivijîyo.

Ez jû fini, aşnawena, tayn vanê "nusnayişê zazakî hewce nîyo. Xo ra Kurmancî û Soranî o yo nûsêno. Qandê çiçî Zazakî binusîyo û problemanê Kurdî fêşî kero". Wahêrê fikrandê winasîna tayn bê zî estê. Labelê gerek nê winasînî cayêndo musaîd ma misnê ki ma xeznaya folklordê zazakî û ziwanê 3 milyonî Kurdkandê Zazayan dekerê de...

Ze ki min cor di zî va, ez hêvî kena ki, embazê ki şenê binûsê, bi munasebetê na musabaqaya rojeyê xo bişiknê û çend satirî binûsê û Berbangi rê birişê. Xelata verêni girotiş, qezenckerdişa û nêkerdiş xo vêşî meşgûl mekerê. Xo ra çi yo wina zaf muhîm zî niyo. O yo muhîm nûştişê zaf kesan o. Hele ma bewniyê çend kesî şenê Zazakî binûsê.

KUTIK GOŞTÊ KUTIKÎ NÊWENO

Mihem Himbêlij

-Dewleta tirk a faşîst û gonî werda, eno çenday sero, zilm û zordarîya xwi bi Kurda kena û bi destandê xwinê herama reyda, her roj yew (jew) şeerdê Kurdistanî di, roj çinyo ki gonî nêrişno û qetlîyama nêvirazo. Her roj kiwena gonîda Kurdistanî miyan û qetlîyama virazena, lakim a çiqa ma bikşo, ma roj bi roj zêde benê. Bira dewleta Tirk a faşîst rind bizanibo ki a nêşêna bi destandê xwinê qilêrina reydi, serehewonayîşê ma yo biheq vindarno, bira a baş bizanibo ki rojê Kurdistan ja rê beno mezel.

Eyro, mileta ma bi hinzara gedana bigî,hetanî bi extîyara, heme Şeerandê Kurdiatanî di sere bi zilm û zordarîya dewleta faşîst ro hewonawo. Dewleta Tirk, vizêr bi oyn û dekandê xwi reyda, serehewonayîşê mileta Kurd, ca ca şikito û ca bi ca zî waşto bişikno, eyro rana eynî bi oyn û dekandê xwi reyda wazena serehewonayîşê mileta ma bişikno.

Enê oyn û dekê ja, ti ra yewê bi nabê "koy kurucusu" dewleta faşîst, wazena gi toy kurdanê xayîna deko se (ze) maşe û bi jîn Kurdistan di gonî birişno û qetlîyama virazo.

Lakim, hindî enê oyn û dekê ja fayde nêdanê bide û birînda jarê nêbenê darû.

Eyro, roj bi roj tîrêjê şoreşî Kurdistanî se xençer qesbada dewleta faşîst ro şonê. Ja hindi ki xwi şaş kerdo, naş û daşti gala însonon kena. Dewleta faşîst, hindi ki xwi şaşkerdo gedandê kurdan ayê ki 9-10 sera ra tersena û bi eskerdê xwi û bi tanqandê xwi reyda, kiwena gonî da jîn û jîn qetil kena.

Dewleta faşîst,ja tenê xwi şaş nêkerdo wexta ki bena mesela "Misaqî- Mîllî " ê Tirkîya, roşenbîrê ja yê bûrjûwazî înzî xwi şaş kenê û çimê jîn heq û hûqûkê mileta Kurd, şaş veynenê û goşanê xwi ker kenê û înzî sey Dewleta xwi na faşîşt, pêro têreyda bi yew veng bena elp, elpa jîn û elpenê.

Enê, roşenbîrê bûrjûwazîyê dewleta faşîst, hetonî vizêr, bînê elp, elpa jîn û rojnamandê xwi di nûştey nûştinê û bînê qîr qîra jîn vatênê " demoqrasî Tirkîya di çinya û îqtidarê Tirkîyay eskerî cûnta wo". Heq û hûqûkê însana kewto bindê lingandê eskeran.

Eyro, tîrêjê şoreşî Kurdistan di xidarbiyê û heme şeerandê Kurdistanî di millet sere bi dewleta faşîst ro hewonawo û hemberê dewleta faşîst di şer kenê, senî dewleta faşîst xwi şaş kerdo nêzana se biko roşenbîrê bûrjûwazîdê ja înzî xwi eynî sey dewleta faşîst xwi şaş kerdo.

Enê roşenbîrê bûrjûwzî yê dewleta faşîşt hetonî vizêr demoqrasî parêznaynê,lakim eyro mesela "Mîsaqî-Mîllî" vejîyaya enê kutikê dewleta faşîst her roj yewê bena elp, elpa jê û rojnamandê xwi di nûştiş nûsenê, aqil û temîya bi dewleta xwina faşîst kenê û jar ra vanê:

Şima gerê fek taqtîkandê xwinê keyenanra verdê şima gerê xwi rê taqkîkandê newo veynê.

Çimkî,şima hetonî vizêr, vatê nê terorîstî tenê yê, milet alîkarîya jîn nêkena. Lakim, eyro şerê terorîstan, kewto Şeeron miyan û milet zî alîkarîya jîn kena û roj bi roj şer giran beno.

Ger şima xwi rê taqtîkanê newonê veynê se, roj bi roj Tikîya ma ya ki Atatirkî, bi çi zahmetî rey di sinirandê ja di Cûmhûrîyet viraşto, her roj ver bi parçebîyayîşî ra şona.

Eno roşenbîrê dewleta faşîst kutikê ja yo har ti ra yewê Ugur Mumcî yo. Eno kutiko har, 25-3-1990 di "Cumhurrîyet" di, yew nûştiş bi namebê "savaş halî" jê yew nûştiş nûşto, bena elp, elpa enê kutikî û vano ki "yaygin şîdet eylemlerî mi"? eylemlî kalkişma mi"? "yoksa savaş halî mi " eno boncîyê qulan raîdanê qetlîyama dewleta faşîst nawneno û temyanê xwi de rê keno.

Vano ki, "Kurdistan di sikiyönetim û olaganüstü hal esto" wexta ki enê wirdî Qanûnî, nêşênibê se sere hewonayîşê mileta Kurda vindarnê se, yewna qanûn esto, tira vanê seferberlik.

Eno Qanûn, wexta ki tirkîya deko talûke do pîl(gird) yanî herb, serokê dewlet û serokê eskerîya enê wirdî, heqê jîn esto ki enê qanûnî vejê. Bena elp, elpa enê kutikî û pede şono û gazinanê xwi bi dewleta faşîst keno,vano:

www.arsivakurdi.org

" Atatirkî û himbazanê xwi" jîn bi çi zahmetî reyda û bi ay îmkanandê xwi nê to ya reyda, jîn ena dewleti, teslîmê ma kerda.

Ez nêzana çirê, pawitişê ena dewlet di çirê ma eyro bê înancî û bê qûwetî û zaîfî bena elp, elpa enê kutikî û elpeno.

Ma goştarîya yewna roşenbîrê dewleta faşîşt bikê:

Eno kutik zî 19-3-1990 di wexta ki milet Cizîr di sere bi zilm û zordarîda dewleta faşîst ro hewoneno, o zî bi rojnamedê "tercumanî" şono Cizîr. Namê enê kutikî "Metîn Akin" o.

Eno faşîst, vano:

Wexta ki ez şîya Cizîri mîyan, gedanê 9 sera wexta ki jîn fotograf makînesî ma viyedi dî, Enê geda vernî ma ro girot ê ma verdi vindertî û ma ra siwalî pers kerdî.

Mara va ki:

- Abê turkîyalî misan?
- Evet! Ya sen nerelîsîn?
- Ben Kurdistanlîyam...
- Nerede oturuyorsun ?
- Burda, Cîzrede...
- Cîzre Kurditan mi?
- Ya abê Kurdistandir...
- Başka Kurdistan neresîdir?
- Nuseybîn, Dîyarbakir, Silopî, Urfa, Mardîn, hepisi Kurdistandir.

Eno minaqeşe, nabêndê enê kutikî û gededê mayê 9 serî di vîreno.Eno faşîst, wexta ki veyneno pîl û şenik, Cizîr di sere bi dewleta faşîst ro hewoneno milet pêro yew fek ra vana "Bijî kurdistan" eno kutik zî xwi şaş keno û ono otil, a şew otêl di sere hewonayîşê milet sero, yew nûştiş nûseno û gerê gedandê 9 seran, bi dewletta faşîstti keno, o zî sey kutiko himbazdê xwi gazinanê xwi bi dewleta faşîst, keno û pe de şono vano:

Vizêr "terorîstan" him eskerê ma û him zî, cenî û gedê ena mileti kiştênê? Ma xeberandê radîo di goştarey kerdênê, lakim ez eyro fam nêkena, ki senî hawa beno ki, ena miletti (Kurdanra vano) alîkarîya"terorîstan" kena û sere bi dewlet ro hewonanê.

Eno, kutik indasay bê aqilo ki, xwi vîrî keno ki ay terorîstî, gedey ena miletê.O vano qay ena milet delûya, o nîzano ki ena milet oyn û dekanê dewleta faşîst, weş şinasnena û bira o zî sey dewleta xwi na faşîst baş bizanibo ena milet rojê Kurdistan jê rê û dewleta faşîstta jê rê kena mezel.

Hindî, o zî sey nimajdê feqîra zano, ena dewleta faşîsta jê zî pa zana ki, Kurdî dostê dewleta faşîsta gonîwerda nîyê.

Çimkî, milet her qetlîyamdê dewleta faşîst ra kîn û dersa gêna û pêşmergandê xwi heti ca gêna û ena milet baş fam kerdo ki Tirkîya faşîst dostê jîn nîya.

Dewleta faşîst, kot ra gerîlayê ja, xwi dekerdê şeklidê pêşmergan, şew vistê dewandê kurdistanî ser, gedey û cenî kiştênê û qetlîyamî viraştênê. Bînê nimaj, Radîo û rojnamanê jîn hemîn yew fek ra vatênê, "terorîstan" filan dew di, inday say gedey û cenî kiştê. Jîn qetlîyamê, kot ra gerîlayandê xwi kerdênê pêşmergan ser û dewijan ra vatênê bewnî "terorîstî" yenê, gedanê şima kişenê.

Şima senî nan danê jîn û alîkarîya jîn kenê.

Ena dewleta faşîst, bi ena qîyda xwi na gîyînireyda ki hetonî şandi bindê Amerîqa da, a vana qay ez Kurda xapênena, a nêzana ki Kurdî, oyn û dekanê ja baş zanû.

Eno roşenbîrê jîn o faşîst, nuûtiê xwi dewom keno û bena elp elpa jê naro o zî sey himbazdê xwi nê bînî, gazinanê xwi bi dewleta faşîst ro keno û vano:

Dewletê ki cîronê Tirkîya yê, (Surye qest keno) enê dewletî, alîkarîya "terorîstan" kenê, yewdo ki pê nêzano çin yo?

Yanî dewleta faşîst ra vano bidê Surya ro.Eno faşîst vano ki, vizêr "terorîstan" vistê dewon ser, gedey û cenî kiştênê, eyro şerê jîn kewto Şeeran mîyan û milet zî alîkarîya jin kena. Çi heyf ki ko ra yew mitîng, virazîyena bi hinzaran Însan paştî dano yewbînan û pêro yew fekî reydi, hemberê dewletti solagana fînenê û vanê:

"Bijî Kurdistan, bimre Tirkîya, Kahr bo Atatirk" çi heyf enê qalî, pêro ma bi çimandê xwi reyda dî û goşandê xwi reyda eşnawitî.

Dewleti her roj vana ma kokê "terorîstan" hewonanê, la kanî kokê jîn hewonanê. "Terorîstî", roj bi roj benê quwet.

Bena elp elpa enê kutikî û vano: Tarîxtê, Cumhurrîyetê ma di sinirê ma yê Misaqî-Millî qet inda say nê kewtê talûke.

www.arsivakurd.org

Xwendevanên Hêja!

Hejmara 64'an ya Berbangê îcar jî bi derengî digihîje destê we. Me orijinala Berbangê di roja 29'ê gulanê de teslîmî çapê kiribû û Berbang bi çend şaşiyên ciddî, di roja 22' ê Hezîranê de ji çapxanê giha destê me.

Li jêr şaşîyên ciddî yên vê hejmarê ku divê yekser bên rastkirin, bi hêvî ya ku hûn ê li me biborin, didim ber çavên we.

Bi silavên biratî

N. Kirîv

*Di rûpela 15'an de, di serdêrê (navê nivîsarê) duyem de paşnavê Îsmaîl **Beşîkçî**, bi şaşî **Çeşîkçî** hatiye nivîsîn.

* Di rûpela 25'an de, rêza dawî ya çîroka bi navê "Li Kebabxanê" ji rûpelê ketiye. Ew rêza ku diviyabû neketa ev e:

"...**lê di wexta me de tiştê ha dibûn.**"

* Di rûpela 26'an de, serdêr (navê nivîsarê) û çend gotinên paragrafa 7'an jê çûne.

Serdêrê nivîsar: **FRANZ KAFKA** ye.

Rêzên paragrafa jêçûyî jî ev in:

" ...Bi dû çend rojên ku di **navberê re dibuhurin, rojekê K gazî dadgehê dikin. Dema K dibîne ku dadgeh li qada şeşan ya avahiyeke bikirê de ye behît dimîne. Hundirê odê ji mirovan tijî ye... û wexta K li hember dadpirs axaftina** xwe ya parastinê dike, hemî mirovên di hundir de dikenin û jê re li çepikan dixin....

www.arsivakurdi.org

تەنیا گلەیی کردن وتێگەیاندنی یەکێک کەوا لەسەر رێگەیەکی چەوتە، بەس نییە، بەلکو دەبێ رێگەکەی بۆ دەست نیشان بکەین و بیخەینە سەر رێگە راستەکە. ئێستا رێ و شوێنی رەخنەی ریالیزمیش شەقلی خۆی لە ئەدەبی کوردیدا گرتووەو دیارە. بۆیە لێرە شدا ئەم پرسیارەمان لێ دێتە پێشەوە : رەخنەی ئەدەبیی چۆن دەبێت؟

لەوەلامدا دەڵێین رەخنەی ئەدەبیی ئەوەیە کە بەپێی گرنگی و بەنرخی بابەتەکەوپەیوەندی بە ژیانی کۆمەڵ و دەرخستنی لایەنە کانی تر و نرخاندنی بیری هونەری و ئەدەبی بابەتەکە لەتەرازووی هەڵسەنگاندنی راستەقینەی بەویژداندابێ.

لەبەر رۆشنایی ئەوەی سەرەوەدا ئەم خالانە دێنە کایەوە:

١- رەخنەگر دەبێت نرخی تەواو بدات بەو بەرهەمەی کە رەخنەی لێ دەگرێت و بە تاواویش لێی تێبگات، تاکو لە هەڵسانگاندن و بۆ جوونەکەی خۆیدا ،یارمەتی خوێنەر بدات.

٢- رەخنەگر لەپاش هەڵسەنگاندنی بەرهەمەکە بەتەرازووی ویژدانی راستی مرۆڤایەتی، دەبێت یارمەتی نووسەرەکەبدات بۆ گەشە پێدانی بەرهەمی لەمەو دوای، نەک شکاندنەوەو هێنانەوەی بەڵگەی برو بیانوو بە مەبەستێکی تر و دانانی لەتای تەرازووی رەخنە و هەڵسەنگاندنی و لەگەڵ مەبەستێکی تردا، ئەویش لەقالبی رەخنەی زانستی ئەدەب دەردەچێ و شەقلی سنوورێکی تر دەشکێنێ کە مەبەستی جیاوازە لەگەڵ بابەتی نووسەرەکەدا، نەک لەگەڵ بیری نووسەرەکەدا، ئەمەیش زیاتر بە رەو بابەتێکی تر دەچی و لەبابەتە سەرەکییەکە لادەدا، ئەویش خوازەی* بابەتی رەوانبێژییە و لەگەڵ رەخنەدا جیاوازە و ئێستا لێی نادوێین.

بابەتیبنەرەتی دارێژراو لە رەخنەی ئەدەبی کوردیدا، بەپلەی یەکەم پەیوەندی بەهەڵسەنگاندن و تێروانینێکی رەخنەیی هەیە ،لەبەر رۆشناییی خودی بابەتەکەدا، جا ئەگەر چیرۆک بێت یان شیعر یان بابەتێکی تر بێت . بێگومان شارەزایی زانستی ،پلەو پایەی رەخنە بەگشتی و بابە تێکی دیارکراویش بەتایبەتی لە ئەدەبی کوردیدا زۆر گرنگە، و ئاگاداریی لایەنی بابەتەکەش بێویستە! بێجگەلە وانەیش مرۆڤی رەخنەگر دەبی ئەمانەی خوارەوە راچاو بکات:

١- جیاکردنەوە: سەنگی تەرازوو و کاری رەخنەی بابەتەکەیە.چونکە بەبێ جیاکردنەوە و دەست نیشان کردنی بابەتەکە، کە چییە و لەچ چۆرە قالبێکدایە. کارت شناسی ئە دەبی و خستنەتای تەرازووی رەخنە و هەڵسەنگاندن لە خۆوە کارێکی پر زەحمەتە.

٢- هەڵسەنگاندن: ئەوەش لایەنی چۆنیەتی باری ئەدەبی و شی کردنەوە وبریار لەسەردانی ئەگرێتەوە .

٣- مێژووی سەردەم: دانانی بابەتەکە لەبارەی رەخنەیی یەوە ،لە قالب و جێی خۆیدا ،بەپێی مێژوو ی سەردەمی خۆی، جا ئێتر بابەتێکی رەوانبێژی بێت یان رۆشنبیریی و سیاسی و شارستا نێتی ..هتد

(*) زۆر جار لە زماندا، وشەهەیە واتایەکی تایبەتی دەبەخشێ،بەلأم لەهەمان کاتدا واتای نا راستەوخۆش هەیە! جا ئەگەر لێرەدا مەبەست واتا ناراستەوخۆکەی یان بە جۆرێکی تر بڵێین ئەو واتایەی ژێرەوەی بێت، ئەوا بە خوازە ناو دەبرێت .

بۆ ئەم بابەتە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:

١- مێژووی ئەدەبی کوردی عەلادین سجادی،١٩٥٢
٢. زمان و ئەدەبی کوردی بۆ پۆلی سێیەمی ناوەندی،چاپی شەشەم ،.١٩٨
٣. زمان و ئەدەبی کوردی بۆ پۆلی شەشەمی ئامادەیی ،چاپی پێنجەم ١٩٨١.
٤. دیوانی خانی.
٥ . تاریخ الادب العربی . حنا الفاخوری
٦. تاریخ الادب العربی . احمد حسن الزیات

www.arsivakurdi.org

رەخنەی ئەدەبیی کوردی

ئاسۆ گەرمیانی

لەراستیدا رەخنەی ئەدەبیی لای ئێمەی کورد هێشتا به شێوەو شێوازێکی زانستی بەر فراوا ن، لەچاو گەلاندا دەرنەکەوتووە و نەگەیشتۆتە پلەی هونەریی بەرزی خۆی ، جا ئیتر چ لەبەر هۆی سیاسی، مێژوویی، رۆشنبیری، زانستی، سایکۆلۆجی، نەبوونی سەربەستی و رێگەنەدانی خوێندن و نووسین، یان زۆر هۆی تریش کە کارتێکەرن لە پێ گەیاندن و پێشخستنی گیانی رەخنە لەناو کۆمەڵدا، تا وەکو پێوەرێکی ئەندیشەیی و فەلسەفی لە گیانی کۆمەڵدا رێ بکات و ببێتە هۆی گەیەنەری رابردوو و داهاتووش . ئەمەش نەک تەنها لە سنووری ، چوارچێوەی قەوارەی یەک لایی خۆیدا بووەستێ، بەڵکو هەوڵ بدرێت بۆ شارەزایی و تێکەڵ بوونی زیاتری ناو کۆمەڵ و ئاشنایەتی پەیدا کردنی زیاتر لە رۆشنبیریی و رۆشنبیرانی بیانی و جیهانیش.

هەموو بابەتێک بەپێی یاسای زانستیی خۆی لێی دە کۆڵرێتەوە . رەخنەش بابەتێکە لەوانە کەدەبێ بە چاوی زانست لێی بروانرێ و بەتەرازووی خۆی بپێورێت.

زۆر جار بابەتی واهەیە، بەچەند هۆیەک سەرنجت رادەکێشێت و وات لێدەکات لەگەڵ سەنگی محەکی تەرازووی ویژدانی رەخنەدا بکەوێتە چەن و چون. هەندێ جار وە کو بڵێی ویژدان کەوتبێتە سەر ئاگر، یاخود وەکو جزیلکت پێوەنابێ وایەهەندێ جاریش شەلم کوێرم دەست ناپارێزم، هەڵمێکی گەرمت بەگژدا دێت، جاروباریش فوویەکی ساردی فێنک کەرەوەیە ..!

ئەگەر بێت و پەیرەوی دادگای ویژدان و زانستی ئەدەب بکەین و چاوێک بە ئەرکی رە خنە گردا بهێنین و تێکەلاوی شارەزایی و زانست و هێمنی بکەین، کارەکەمان ئەوەندەی تر بەپێز دەبێت لەوەی تاڵ و شیرین، تەرو وشک پێکەوە بسوتێنین .

رەخنەو رەخنەگرتنی تاکو ئەمرۆی ناو کوردەواریی ئێمەش، زۆر بەداخەوە دەڵێم، زۆر جار بێ ویژدانانە رەش و سپی پێکەوە دە برژێنێت. لایەنە خراپەکەی چاکەکەیشی پێ دەسوتێنن و رەشی دەکاتەوە. لێرەدا زۆر گلەییم لەوانەیە کەوا کارەکانیان بەو شێوەیە ئەنجام دەدەن . ئاشکرایە بابەتی رەخنە و زانستی رەخنەگرتن کارێکی زۆر ووردو گرانە، هەربۆیەش زۆر بەپێویستی دەزانم لەو بارەوە چەند شتێک بخەمە روو:مەبەست لەرەخنەی ئەدەبیی لێرەدا ئەوەنییەکە وشەکە لەکوێوە هاتووە و واتەکەی چییە و چۆن بەکار هێنراوە و بلاو بۆتەوە، بەڵکو زیاتر مەبەست ئەولا یەنەیە کەئەمرۆ لەرەخنەی ئەدەبیی کوردیدا کراوەتەباو ..!

ئیتر چ لە ئەدەب و بەرهەمی ئەدەبیدا، یانلەو تارو تێبینی و باری سەرنج و نرخاندن و لێکدانەوەو ..هتد. رەخنەی ئەدەبیی لای هەموو نەتەوەیەک ، وەکو هەموو زانستێکی تر سەرەتای دەست پێکردنی خۆی هەیە، ئەویش لەناو کۆمەڵداوبەپێی گۆرانی پلەو پایەی باری کۆمەڵایەتی و ئابوری و سیاسی و ..هتد جا ئەگەر بێت و ئێمەی کوردیش ئەو پرسیارەئاراستەی خۆمان بکەین و بڵێین! رەخنەی ئەدەبیی راستەقینەی ئێمەی کورد کەی و لە کوێوە دەست پێدەکات ؟

لەوەلامی ئەو برسیارەماندا دەڵێین، ئێمە دەتوانین زۆر لەو سەرچاوانەی کەباسی ئەدەب و رەخنەی ئەدەبیی کوردییان کردووە دەکەن، بەبەشێک لەرەخنەی ئەدەبیی کوردی دانبێن، بەلام راسترین وەلام بۆ ئەو پرسیارەمان ئەوەیە کە دەڵێین سەرەتای دەست پێکردنی رەخنەی ئەدەبیی راستەقینەی کوردی دەگەرێتەوە سەر شاعیری کورد ئەحمەدی خانی. ئەمەیش ئەوە ناگەیەنێ کە پێشتر رەخنە و رەخنەکاریی نەبووبێ، بەلام ئەگەر بە قولی بروانینە مەبەست و هەلبەست و نووسراوەکانی شاعیر ، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ چۆن هەست و سەرنجی مرۆڤ رادەکێشێت، بەهەستی نەتەوەیی و بیریی‌یەوە دەبزێنێت .رەخنە ی رەخنەگر دەبێتبێت بەرێ پێشاندەرێک، یان رەخنەگر خۆی بکا بەرێ پێشاندەرێک بۆ پێشخستنی ئەدەبی نەتەوەکەی خۆی. خانی پەیرەوی ئەوەی کردووە و دەڵێ با رەخنە گر برەو بدات بەرێ رەوی بیری خۆی لە ئەدەبی نەتەوەکەیدا، هەروەها لەرەخنەکرتنیشدا نابێ وتارێک بەیەک لایی بگرێت، بەلکو بەتای تەرازووی ئەو وژەی نەتەوەکەی خۆی هەڵی سەنگێنیێ.

مامۆستا عەلادین سجادیش لەسەرباسی رەخنە و رەخنەی ئەدەبییکوردی بێ لایەن ناوەستێ و دەنگی خۆی لەگەڵ نووسەرو شاعیراندا بەرز دەکاتەوە و دەڵێت

www.arsivakurdi.org

گرنگیان داوەتە زمانی بێگانە و بۆ ئەدەبیاتی خۆیان تێ نەکۆشاون ـ ،هەروەها نووسەر هەموو جۆرە نووسینەک بە ئەدەب لە قەلەم نادا،بەلکو بەم جۆرە تاریف دەکا :ـ عبارەتە لە گوتن و بێژینی شتێک کە بەستراوە بە (ژیان)ـەوە و کە پێویستی ژیانە ـ (هاوار ،ژ. ٥ ,١٩٣٢ ،ل.٢). هەروەها هەڤەندی سوری کە دێتە سەر جنس ـ ژانەر ـی ئەدەبی ، پەنجە بۆ:گورانی ،چیرۆک و ئەدەبی کۆمێدی ـ واتە دراما بەگشتی رادەکێشێ . کەدێتە سەر ئەدەبیاتی کوردی ،دەنووسێ کە ئەدەبی کوردیش وەک ئەدەبی جیهان بەگۆرانی و شیعر سەری هەڵداوە ....، بەلام نەبوونی ئەدەبی درامی یان کۆمێدی لەنێو کوردان دا هەڤەندی سوری بەم جۆرە لێکدەداتەوە :ـ انجا چونکە ئەدەبیاتی کۆمێدی بەستراوە بەقەومە بلندە موتەدینەکانەوە و زۆر پێویستی بە مەدەنیەتە (هاوار ،ژ.٧). بێگومان نووسەر تا رادەیەک راست بۆ مەسەلەکە چوە ،چونکــە پەیدا بوونی ژانەری نوێ لە ئەدەبدا بەگشتی پەیوەندی بە رادەی پێشکەوتنی کۆمەڵگا و بیری کۆمەلایەتیەوە هەیە. هەر پلەیەک لە پێشکەوتنی کۆمەڵدا ، ناوەرۆکی تازەی پێویستە، ئەوەش دەبێتە هۆی لە دایک بوونی روخسار و فۆرمی نوێ ....، هەر چەندە ئەو پرینسیپە لەگەل لە دایکبوونی ژانەری دراما و کۆمێدی لە ئەدەبی یۆنانی و رۆمانی ناکونجێ،بەلام سروشتی گشتی‌یە بۆ زوربەی ئەدەبی میللەتان ..لەوانەشە ،مرۆڤ بەجۆرێکی سادە و ساکار شێوەی ئەدەبی درامی لە فۆلکلۆری گەلێک میللەتان بەر چاو بکەوێ. لەبەشی سێیەمی وتارەکەی هەڤەندی سوری دا، بە بۆ چونی من ،بۆ یەکەم جار ئەدەبی بەراوردکاری کوردی لە دایک دەبێ، جونکە نووسەر هەولی ئەوەدەدا (مەم و زین)ی خانی بەراورد بکا لەگەل چیرۆکی یۆنانی (ئیلیادە) .. بێگومان بەراووردەکەی نووسەر بۆ ئەم دوو چیرۆکە بەوەندی بە فۆرمەوە هەیە (پۆیە، مەلحەمە ،داستان)، نووسەر هەروەها پەنجە بۆ چیرۆکی شیعری ـ فۆلکلۆری بە وێنە دەینێ، لەوانە وەک : شیعری « لەشکری » یاخود ـ بەیتی لەشکری ـ لەسەر میری هەریرێ و « خانزادەخاتوون » ،لەوتارەکەی دا، ناوەرۆکی داستانی « لەشکری» پێشکەش بە خوێنەرانی هاوار دەکا. هەڤەندی سووری لە ژمارەی (١٦)ی هاوار دا ئەنکێتێک بۆ خوێنەرانی هاوار لە بارەی چۆنیەتی یەکگرتنی زمانی کوردی ئامادە دەکا و تێیدا ئەو پرسیارانەی خوارەوە دەکا :

١ - چلۆن زمانی کوردی صاف و پاک دەکرێت؟

٢ - چلۆن شێوە و لهجەجیاجیاکانی کوردستان لە یەک نزیک دەکرێت؟

٣ - چلۆن زمانی کوردی پێش دەکەوێ ؟

بێگومان ئەو سێ پرسیارەی هەڤەندی سوری بەر لە٥٧ ساڵ لە خوێنەرانی کوردی کردوە ، ئیستەش وەلامی تەواوی نەدراوەتەوە و جێ‌ی دەمە تەقەیە لەنیوان کۆرو کومەڵە و دەزگاکانی رۆشنبیری کوردی دا. لە ژمارەی (٢١)ی هاواردا ،نووسەرێک بەنازناوی « لاوێکی کورد » ، کە لەأمارەیەکی تری هاواردا هەر بەو ناوە نووسینێکی بلاو کردبووەوە، لە وەلامی ئەو پرسیارانەی سەرەوەدا دەنووسێ و چەند پێشنیارێک پێشکەش دەکا بۆ دامەزراندنی کۆمەلی بژار و دەلێ : هەموو پەلێکی ئەم کۆمەڵە پێ ویستە بەلادێ دا بگەرێ وکەلیماتی پەتی و جوانی کوردی بدۆزیتەوە....، لەژووروو خوارووی کوردستان و لە گۆڤارێکی تایبەتی بلاو بکرێتەوە وهەروەها دەنووسی: دامەزرێنەرەکاني ئەم کۆمەڵە پاش خەرێک بوونێکی زۆر کۆنگرەیەک بکەن بۆ نووسینی قاموسێک و هەرچی کەلیماتێکی جوانی ژوورو خوارو هەیە، هەلی بژێرن و رێکبکەن بە قاموسێک ». باشان نووسەری ناوبراو بێشنیار دەکا لەسەر بناغەی هەلبژاردنی وشە بر مەعناکان و لەسەر « اصولی إملای توفیق وەهبی بەگ و بەدرخانیەکان لەیەک بدا » بەلام لەبارەی نووسینی لاتینی یەوە دەنووسی :« وەختێک ئەتوانین بەلاتینی بنووسین، کە سەربەست ببین » .

هەر لەبارەی زمانی یەکگرتوودا لە هاواری ژمارە(.١) دا پیرۆت وتارێکی نووسیوە و دەلێ :« لام وایە پێش همو شتێک وهظیفەی خوێندەوارانی کورد هەوڵ و تەقەلا دانە بۆ یک خستنی لەهجەکانی زمانی کوردی.بەلای منەوە گۆڤاری هاوار ئەتوانی لەم بابتەوە یارمەتێکی باش بکات »، جگەلەوەش پیرۆت گەلەک پێشنیاری گرنگی کردوە لەبارەی فەرهەنگ و یەککرتنی زمانی کوردی دا،ئەوەشی پیشان داوە ئەگەر (هاوار) بۆ ماوەیەکی تر لەسەر ئەو رێبازەی بەردەوام بێ :« اوسا لهجەیکی مشترکی کوردی دائەمزرێت و بۆ لەیەک تیی‌گەیشتن،مەجبور نابین بەکەلک هینانی زمانێکی أجنبی ».

ئەوەی شایانی باس بێ، لە ژمارەی (١٥) هاواردا ،نووسەرێک بەنازناوی ـ لاوێکی کورد پەروەر وتارێکی رەخنەی لەسەر مامۆستا توفیق وەهبی نووسیوە.دیارە ئەو لاوەکوردە پێ‌ی‌وابووە توفیق وەهبی چۆتە سوریا و دەیەوێ شێوەی سلێمانی بەسەر هەموو کورددا بسەپێنێ، بۆیێ بەتورەییەوە دەنووسێ: «ئایە دەتەوێت راستەو خۆ شێوەی سولەیمانی دەهەزار کەسی بەسەر، شێوەی کرمانجی‌ی شەش ملیونی سەربخەیت» ،بەلام لە وەلامی هاوار بۆمان دەردەکەوی لەو کاتەدا ،تەنیا شەوێک لە شام بووهو گەراوە تەوە،و هیچ پێوەندی بەوەوە نیە کە بەشێوەی سلێمانی نووسین لە گۆڤارەکەدا بلاو دەکرێتەوە.

بێگومان نووسین لەسەر هەموو ئەو بابەتانەی لەهاوار دا بلاو کراوەتەوە ،پێویستی بەلێکۆلینەوەیەکی فراوان هەیە، کە گرنگی ئەو گۆڤارە لە مێژووی کولتوری گەلی کورددا دیار بکات و رۆلی خاوەنەکەی (میر جەلادەت) ی مەزن و خزمەتی بۆ کورد و کوردستان نیشان بدات . بێگومان دوو بارە چاپکردنەوەی ئەو ژمارانە لەلایەن مامۆستا محەمەد بەکرەوە، زیندوو کردنەوەی هاوار و جەلادەتە. کاک محەمەد بەم کارەی ئەرکێکی گەورەو نیشتمانی‌ی پیرۆزی بە ئەنجام گەیاندوە و خزمەتیکی بێ پایانی بەنەوەی نوێ و مێژووی کولتوریان کردوە. هیواداریـن وێنەی روناکبیری وامان زۆر بێ.

(*) -لە گەل ئەوەشدا ،پێم وانیە ئەو شیعرەی بەناوی خدۆک لەژمارەی (.١)ی هاواردا بلاو کراوەتەوە هی حوسێن حوزنی موکریانی بێت .

(**) - نوری شاوەیس ، بیرەوەریەکانم ، لاپەرە ١.٦.

www.arsivakurdi.org

لەنووسینێکی خویدا ،پەنجەی بۆ ئەوە ڕاکێشاوە. یاخود خاوەنی وتاری « مشوری دوا ڕۆژ» کە بەناوی لاوێکی کورد نووسراوە ،لە سلێمانی یەوە بۆ هاوار ڕەوانەکراوە ، بەنووسینی عبدالواحد نوری(١٩.٣ -١٩٤٤) ،یاخود ڕەشید نەجیب (١٩.٦ - ١٩٦٨) بدرێتە قەلەم، بە پیٚی بیرەوەریەکانی مامۆستا نوری شاوەیس ،ئەو نووسەرەی کە لە سییەکان بەناوی ـ هێمن ـ ی دەنووسی ،مامۆستا عەزیز شالی یە** ،یاخود ئەو نووسەرەی بە ناوی ـ مامۆستا ـ لە ئاکریٚ وتاری بۆ ـ هاوار ـ شاندوە ،دەبیٚ مامۆستا مارف جیاووک (١٨٨٥ - ١٩٥٨) بیٚ، چونکە ناوبراو لەوکاتەدا قایمقامی ئاکریٚ بووە لە ساڵی ١٩٣٢ ، هەر وەک لە کتێبەکەی مامۆستا عەلی سەیدۆ گۆرانی« من عمان الی العمادیە» دا هاتووە ، چونکە عەلی سەیدۆ لەوێدا باسی مارف جیاووک دەکا ، کە زۆر یارمەتی داوە ئەو کاتە ـ لە١٩٣٢دا ـ ، دیساش ناتوانم بڵێم ئەو مەزەندەیە . .١٪ .
ئەو نووسەرانەی ڕاستەو خۆ بەناوی خۆ وتاریان لە هاواردا بلاو کردۆتەوە ، ئەم زاتانەن :

عەبدوللا گۆران (١٩.٤ - ١٩٦٢) ،توفیق وەهبی (١٨٩٧ -١٩٨٤)؛ عەبولخالق ئەسیری (١٨٩٧ -١٩٦٢)؛ طاهیر فوئاد (؟)؛ عەونی کۆیی؛ فایق بێکەس (١٩.٥ -١٩٤٨)؛ پیرەمێرد (١٨٧٦ -١٩٥.) ... جگەلەوە ،هاوار لەژمارەی (٤) دا شیعرێکی حاجی قادری کۆیی لەژێر سەردێری (ئەی کوردینە وشیار بن) بلاو کردۆتەوە ، بەوەش دەرگای بلاو کردنەوەی بۆ زاراوەی کرمانجی خواروو خستۆتە سەرپشت . ئەوەی شایانی وتنە ،دەستەی نووسەرانی هاوار ،یاخود باشترە بێژین جەلادەت بەدرخان هەوڵی داوە ،زۆربەی بەرهەمە کانی کرمانجی خواروو لەتەک ئەلف و بیٚی عارەبی ، بەلاتینیش بلاو بکاتەوە، بەم کارەیشی خزمەتێکی گەورەی بە نزیک کردنەوەی هەر دوو شێوەکەی زمانی کوردی کردوە، هەروەها خوێنەرانی کورد زمانی ئاشنا کردوە بەئەدەبیاتی کوردی بەگشتی .

جۆری ئەو بابەتانەی لە بەشی کرمانجی خوارووی هاواردا بلاو کراونەتەوە:

شیعر؛ پەخشان؛ نامە وسلاونامە؛ لێکۆلینەوە لەبارەی زمان و ئەدەب؛ باری کۆمەلایەتی و پەروەردە......(ئەوەی جێگای سەرسورمانە، ئەوەیە کە چیرۆکی کوردی لە کوردستانی باشوور ئەو کاتە سەری هەڵدابوو، بەلام دانە چیرۆکێکی کوردی باشوور لەهاواردا بلاونەکراوەتەوە.)

شیعر و پەخشان

لەژمارەی (٤-٢٢) ی هاوار دا (١٧) پارچە شیعر و دوو پارچە پەخشان بلاو کراونەتەوە لەوانە :

‹٣› هەڵبەستی عەبدوللا گۆران ،لەگەل دوو پارچە پەخشان.

‹٤› هەڵبەستی عەبدولخالیقی ئەسیری .

نموونەی پەخشانەکانی گۆران :

چاو....

چاو: دوو پەڕەیە لە کتێبیکی مقدس، پڕەلەئاینی حوسن ا...حەقیقەتەکانی ڕوحە،سرەکانی دڵ،ڕازەکانی دەرونی، بەحەرفی نور تیانووسراوە.....، پاشان دێتە سەر وەسف کردنی جۆرەکانی چاو و دەنووسی: چاو: وەک شەو ڕەشن، هەنگیکیش جەشنی پیرۆزە شینن،هەنگی چاوی تریش هەن، ئەلیٚی چاوی هەلۆن، چەشنی یاقوت ئاگریان لیٚی ئەبێتەوە...(هاوارـ ژ. ١٢)، یاخود لەسەر فرمێسک گۆران دەبێژیٚ : **دلۆپێک ئاو ..بەلام لەئاو ڕوونتر، لەئاگر ڕوناک تر، لە نەشتەر تیژتر ..(هاوارـ ژ.١٣) .**

نامە لە هاوار دا

لە هاوار دا سیٚ جۆرەنامە بلاو کراونەتەوە :

١ - نامەی پیرۆز بایی

٢ - نامەی سەرە خۆشی

٣ - نامەی شیعری ئارستەکراو ...

نامەی شیعری لەئەدەبی کوردیدا، دەگەرێتەوە بۆ دوو جامەکەی نالی و سالم ، بەلام لەگۆڤارو ڕۆژنامەکانی کوردیدا ،بۆ یەکەم جار مامۆستا جگەرخوێن لە ژمارەی (١.)ی هاوار دا،نامە شیعرێکی ئارستەی عەبدولخالیقی ئەسیری دەکا، لە ژمارەی (١٤)ی هاواریشدا ئەسیری وەلامي جگەرخوێن دەداتەوە..ئەوەی شایانی باس بیٚ، پێوەندی دەروونی نێوان جگەرخوێن و ئەسیری دەگەڕێتەوە ساڵی ١٩٣٢ ، بەلام ئەو بێوەندیە درێژە دەدا و، دوای ٢٦ ساڵ لە سەر بلاوبوونەوەی ئەو شیعرنامەیە ،واتە لە ساڵی ١٩٥٨، دوای سەرکەوتنی شۆرشی ١٤ی تەمووز لەعیراق ، کە جگەر خوێن بەناچاری سوریا بەجیٚ دێلیٚ و دێتە عیراقیٚ و لە ئینستیتوتی زمانەوانی بەغدا کار دەکا ئەوسا لەگەل ئەسیری چاویان بێکدەکەویٚ .. دوا جاریش لە کەرکووک ئەو دوو شاعیرە پێک دەگەن، لە لە گەرانەوەی جگەر خوێن لە کۆنگرەي مامۆستایانی کورد ـ شەقلاوە ١٩٥٩ ـ بەرەو بەغدا، لە کەرکووک سەر لە ئەسیری دەدا .

لێکۆلینەوە لەبارەی ئەدەب وزمانی کوردیەوە لە هاوار دا

بەبروای من یەکێک لەلێهاتوو ترین نووسەرانی هاوار لەبەشی کرمانجی خوارووداً ،هەڤەندی سوريیە ،کەدەستێکی بالای هەبوو لەنووسینی گۆڤارەکەدا ، بەتایبەتی لەبواری ئەدەب و زمان. هەر چەندە تا ئیستە ناوی ڕاستی ئەو نووسەرەمان بۆ ڕوون نەبووەتەوە ، بەلام وای بۆ دەچم کەمامۆستا ڕەفیق حلمی بیٚ، چونکە ڕەفیق حلمی لە دوای دروست بوونی کۆمەڵە ی (خۆیبوون) و بەر لەوکاتەش ناسیاوی لەگەل جەلادەت بەدرخان هەبووە لەتورکیا.

ئەدەب

هەڤەندی سوری لە ژمارەکانی (٨.٧.٥)ی هاواردا زنجیرەوتارێکی لە ژێر سەردێری« ئەدەبیاتی کوردی »دابلاو کردۆتەوە، ڕەخنەو گلەییلەڕۆناکبیرانی کورد دەکا کەـ پتر

www.arsivakurd.org

بەتەنها هەر لەدڵی مندا بەلکو لەدلی همو کوردیکدا. گوڵی سیسی هیوا ئەگەشینیتەوە، مەیلی آزادی تازەئەکاتەوە،لە پریشانی و پارچە پارچەیی خۆمان ئەگەین » .

لەژماری -- ٨ -- دا ،نووسەرێک لەئاکریێ ـەوە بەنازناوی مامۆستا دەنووسی:

هاوار هاتە چی یایان   دەشت و گوندی
پیێ لەرزان
بانگی آزادی کوردان   یک بوونی خوشی دلان
کەوتە نـــاو مـــاڵ و خێــــزان

بێگومان نامەو پیرۆز بایی ئەو نووسەرانە هەستی زۆربەی روناکبیرانی کوردستانی باشووریان بەرانبەر بەگۆڤاری ـ هاوار ـ دەربڕیوە، بەتایبەتی یەکەم گۆڤاری کوردی بوو لە سوریا بلاو کراوەتەوە و نووسەرانی کوردی باشووریش بەهانایەوە هاتوونە، ئەوەی شایانی باس بێت ،لەو کاتەدا گۆڤارو رۆژنامەی کوردی تەنیا لەکوردستانی خوارووداا دەردەچوون ،ئەوانیش بەئەلف و بیێی عارەبی چاپ دەکران ، لەکاتێکدا هاوار بە پیتی عارەبی و لاتینی هاتۆتە مەیدان ، ئەوەش هیوایەکی نوێی بەخوێنەران بەخشیوەو سەرەتایێکیش بووە بۆ چەسپاندنی ئەلف و بیێی لاتینی لە زمانی کوردی دا.

هەر وەک لە سەرەتادا باسمان کرد ،دەرچوونی هاوار بە دوو ئەلف و بیێ، هەنگاوێک بوو چ بۆ فێر کردنی خوێنەران و راهینانیان بەو ئەلف و بیێیە، چ ئاشنایەتی پەیدا کردنی خوێنەرانی هەردوو شێوەبەبەرهەم و نووسینەکانی یەکتر دا، بەلام داخەکەم سەرپەرشت کەرانی هاوار درێژەیان بەم کارەنەدا، لەژمارەی ٢٤ـەوە هاوار تەنیا دەردەچی، داخەکەمان لەبەر ئەوەنیەکە بەلاتینی دەردەچوو ،بەلکو لەبەر ئەوەی لە کوردستانی باشوور ئەو دەرفەتە بۆ نووسەرانی کورد هەلێ نەکوتووە،لاتینی بەکار بهێنین ،یاخود بارو دۆخی سیاسی دەولەتی عیراق ئەستەنگ بوو لەبەر دەم نووسەران لەمبوارەدا. جا دوای ئەوەی هاوار تەنیا بە لاتینی دەردەچێ ، نووسەرانی کوردستانی باشوور لە گۆڤارەکە دوور دە کەونەوە . دیارە لەبەر ئەوە نەبووە کە نەیان ویستووە لاتینی پەرەبستێنێ، بەلکو نەیانتوانیوە بەلاتینی بخوێننەوە . ئەگەر هاوار بە هەر دوو پیت بەردەوام بوایە ، خوێنەرانی کوردی باشوور لیی بیێ بەش نەدەبوون .بێگومان دەرچوونی هاوار بەیەک جۆرە پیت،لە ژمارەی ٢٤ ـەوە، دەبێتە کۆسپ و تەگەرە لەبەر دەم بەئەنجام گەیاندنی یەکێک لەو ئەرکانەی گۆڤارەکە لەسەرەتادا دەست نیشانی کردبوو ،واتە ــ

نزیک کردنەوەی هەر دوو شێوەی زمانی کوردی و هەنگاو ێک بەرەو زمانی یەکگرتووی ئەدەبی.

جێگای سەر سورمانە، چۆن زانایەکی وەک جەلادەت، هەنگاوێکی وای ناوە، و ئەلف و بیێ ی عارەبی لابردوە، لەکاتێکدا هێشتا ئەو بارو زەمینەیە بۆ خوێنەرانی کوردی باشوور ورۆژهەلات نە خولقا بوو ، پیتی لاتینی رێگەنەدرابوو،بەلکۆ هەر قەدەغە ش بوو. لێرەدا پرسیارێک دێتە کاییەوە ،ئایە لەبەر چی جەلادەت ئەم بریارەی داوە؟ بۆ پەلەی لیێ کردوە؟ئەوەی شایانی باسە دکتۆر نورەددین زازا ،کەیەکێک بووە لە نووسەرانی هاوار، بەلام لەو پێشە کیی‌ەی بۆ ئەو ژمارانەی حەمەرەش رەشۆ لە ساڵی ١٩٧٦ چاپی کردووە، پەنجەبۆ ئەوەراناکێشیێ ئایە چ پالی بە جەلادەت ناوە بۆ ئەم هەنگاوە.

دووەم:

بەشداری نووسەرانی کوردستانی باشوور لە گۆڤاری (هاوار)دا وەک لەسەرەوەدا باسمان کرد، هەندیێ لە نووسەرانی کوردی باشوور بۆ یەکەم جار لە لاپەرەکانی گۆڤاری هاواردا،خۆیان بەخوێنەرانی کورد ناساندوە.

گۆڤاری ـ هاوارـ لە ژمارەی (٤ تا ٢٢) ، ٢٦ بابەتی نووسەرانی کوردستانی باشووری بلاو کردۆتەوە، یاخود بە وتەیەکی تر، نیوەی لاپەرەکانی بۆ کرمانجی خواروو تەرخان کرابوو.

لەو ژمارانەدا ،نووسەرانی کوردی باشوور ژمارەیان زورترە ،لەنووسەرانی باکوور،هەرچەندە نووسەرانی باشوور لەرێگای پۆستەوە بەشداریان لە گۆڤارەکەدا کردوەو لەوانشە بەرهەمیکی زۆرێش یە دەست خاوەنی گۆڤارەکە نەگەیشتبێ. هەندیێ لە نووسەرانی باشوور نازناویان بەکار هێناوە،کە بەداخەوە تا ئیستە ناوە راستیەکانی ئەو زاتانەی خوارەوەمان بۆ روون نەبوەتەوە...: هەڤندی سوری، پیرۆت ،مامۆستا ، لاوێکی کورد، خدۆک،سەرژیر (لەوانەیە ئەو وشەیە بەهەڵەنووسرابیێ، راستیەکەی سەر دبیر بیێ، کەسەر نووسەر دەکا، سەر نووسەریش جەلادەت بەدرخان بووە، بەبروای من ئەویش کرمانجی خوارووی وا باش نەزانیوە، بۆیێ دەبی نووسەرێکی کوردستانی باشوور بیێ، کە ئەو ناز ناوەی بەکار هێناوە.) بەلام ،هێمن،س،لاوێکی کورد پەروەر،پیرۆت ،خدۆک مرۆڤ دەتوانی لەروانگەی شێوەی نووسینیە ئەو نووسەرانە، بەمەزەندە ناوی خاوەنەکانیان بدۆزێتەوە ، هەر چەندە ..١٪ نیە. بۆ نموونە دەتوانریێ بگۆتری کە ـ خدۆک ـ حوسێن حوزنی موکریانی یە(١٨٩٧ - ١٩٤٧) ، چونکە نووسەری ناو براو چەند نووسینێکی تری لەگۆڤاری «دەنگی گێتی تازە» دا، بەم ناوە بلاو کردۆتەوە، هەر وەک مامۆستا گیوی موکریانیش*

www.arsivakurdi.org

٢٤-٥٧ تەنیا بە پیتی لاتینی چاپ دەکرا. ئەوەی شایانی باس بێت ، بەهەوڵ و کۆششی کاک حەمە ڕەش ڕەشۆ لەساڵی ١٩٧٦ ئەو ژمارانەی بە لاتینی دەرچووبوون ،هەموویان پێکەوە لەبەرلینی ڕۆژاوا دووبارە چاپکرانەوە .کاک حەمە ڕەش لەپێشەکی چاپەکەیدا ،ئاگاداری خوێنەران دەکا، کە هەموو ژمارەکانی لەبەر دەستدایە، بەڵام لەبەر ئەوەی لە ژمارەی ١-٢٣ بە پیتی عارەبی و لاتینیە، هەروەها پیتی (k) لەگەڵ (q) جێ گۆڕی کراوە بۆ نموونە: Kurd بەو جۆرە نووسراوە :Qurd ، یان Bike کراوەتە Biqe، بۆیێ ئەو ٢٣ ژمارەیەی وەلاناوە. بەداخەوە کاک حەمەڕەش مافی بە خۆداوە،خوێنەرانی کورد بێ بەش لە٢٣ژمارەی - هاوار -،لەگەڵ ئەوەشدا کارەکەی کاک حەمەڕەش ڕەشۆ ڕێزەو خزمەتێکی گەورەیە .

پێشەکی چاپەکەی بەرلین ،لەلایەن خوالێخۆشبوو دکتۆر نورەددین زازا ەوە نووسراوە، بەڵام بەداخەوە چ‌ئامادەکری چاپ و چ دکتۆر زازا لە پێشگوتنی خۆیان دا ،نە لەسەر ژیانی جەلادەت و نە شوێنی - هاوار - یان لە مێژووی ڕۆژنامە گەریی کوردیدا دەست نیشان کردوە. لێرەدا جێی خۆیەتی بەنجە بۆ ئەو لێکۆلینەوەیە رابکێشین کە دکتۆر حوسێن حەبەش لەسەر هاواری کردوە، لەزانکۆی مۆسکۆ،کە تا ئێستا بە کوردی چاپ نەکراوە ، تەنیا کورتەی ئەو لێکۆلینەوەیە بەرووسی لە ساڵی ١٩٨٢دا لەلایەن زانکۆی مۆسکۆوە بلاو کراوەتەوە .

مەبەستی سەرەکی ئەم وتارە ،ڕوون کردنەوەی دوو خاڵی گرنگە لە بارەی ئەو ٢٣ ژمارەیەی بە پیتی عارەبی و لاتینی چاپکراون :.

١ - گرینگی دەرچوونی < هاوار> بە پیت و دوو زاراوە.

٢ - بەشداری نووسەرانی کورد لەپارچەکانی تری کوردستان لە <هاوار> دا.

یەکەم:

لە مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردیدا، هاوار یەکەم گۆڤارە کە بەدوو پیت چاپکراوە، واتە بە پیتی لاتینی و عارەبی،بەمەیش هاوار یەکەم گۆفارە کە بنچینەی پیتی لاتینی لە زمانی کوردا بەکار هێناو چەسپاندی، بەڵام بیر کردنەوە بۆبەکار هێنانی پیتی لاتینی لەزمانی کوردیدا ، دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای ئەم سەدەیە، کەلەسەر لاپەرەکانی گۆڤاری <ڕۆژی کورد> کێشەی ئەلف وبێی تازە دێتە مناقەشە کردن . بەڵام ئەو خەونە لە ساڵی ١٩٣٢ دا لە گۆڤاری <هاوار> دا دێتە دی. بەپێی بۆ چوونی زمانەوانەکانی کورد، پیتی لاتینی گونجاو ترە لەگەڵ یاسای وشەدەربرین لە زمانی کوردی دا،جگەلەوەی هەنگاوێکیشە بۆ نزیک کردنەوەی زاراوەکانی کوردی و زمانی یەکگرتووی ئەدەبی . دیارە <هاوار> ڕێگەخۆشکەر بووە لەم بوارەدا و کەتا ئیستەیش لەکوردستانی باکوور و ڕۆژاوادا پەیرەو دەکرێ. بەڵام لەبەر ئەوەی هاوار بەپیتی عارەبیش چاپکراوە،دەرگەی خستۆتەسەر پشت بۆخوێنەران ونووسەرانی کورد لەباشوور و ڕۆژهەلاتی کوردستاندا. دیارە دەرچوونی هاوار لە سەرەتادا بەدوو پیت و دوو زاراوە،لەڕۆژی خۆیدا ،هەنگاوێکی گەورە بوو ە، بۆ نزیک کردنەوەی شێوەکانی‌دیالێکتەکانی زمانی کوردی و ئاشنایی پەیدا کردن لە نێوان نووسەرانی هەر دوو زاراوە سەرەکیەکەی زمانی کورد دا.

لە ژمارەی یەکەمدا، هاوار ئامانجی خۆی لەبلاو کردنەوەی ئەلف و بێی نوێی کوردی (لاتینی)دا دەست نیشان کردوە، هەرچەندە بەدوو جۆرە پیت دەرچووە. نووسەرانی هاوار لەژمارەی یەمەوە ،هەوڵیان داوە ،خوێنەران بە شێوەو بناخەی بەکار هێنانی پیتی لاتینی ئاشنا بکەن و چۆنیەتی دابەش کردنی پیتی دەنگدار و بێدەنگ ...هتد. لەژمارەی یەکەمدا لەبارەی ئەلف و بێی نوێی کوردی یەوە، وتارێکی بەسێ زمان بلاو کردۆتەوە -کرمانجی ژووروو،تورکی و عارەبی - ،هەروەها ئامانجی گۆڤارەکەشی بە دوو زمان بلاو کردۆتەوە (کرمانجی و عارەبی)، دیارە عارەبیەکەشی بەو مەبەستە بووە ،سەرنجی خوێنەرانی کوردستانی باشوور بۆ گۆفارەکە رابکێشێ .

وەک لەسەرەتادا،باسمان کردهاوار، ژمارەی یەکەمی لە١٥-٥-١٩٣٢ دەرچووە، لەژمارەی ٣یدا ،کە لەرێکەوتی ١٥-٦-١٩٣٢ دەرچووە ، یەکەم نامەی پیرۆزبایی بەکرمانجی خواروو بلاوکردۆتەوە، کەلەلایەن مامۆستا حامید فەرەجەوە ڕەوانەکراوە و دەنووسێ :« .. دەمێک بو چاوروانی ستارەیەکی گەلاوێژی کوردمان دکرد.تاکو دوێنی بەچاوی خۆمان دی مان کە ئەویش کۆڤاری (هاوار)ە کەچاوی همو کوردێکی رون کردەوە، هیوامان وایە کە بەتینی برشکی گشی کوردستان روناک کاتەوە...» (دەقەکانی لەهاوار وەرگیراون ،بەرێنووسی هاوار بلاو دەکرێتەوە.).لەژمارەی چوارەمدا ،هەڤندی سوری،کەناز ناوی نووسەرێکی کوردستانی باشوورە، دەبێتە یەکێک لەنووسەرەکانی هاوار، تا ژمارەی ٢٣(واتەهاوار بەپیتی عارەبی چاپ دەکرێ) بەردەوام وتار بلاو دەکاتەوە . ئەوەی شایانی سەرنج دانەلەژمارەی چوارەمەوە،نووسینی کرمانجی خواروو پەیتا پەیتا لە لاپەرەکانی هاواردا شوێنی خۆیان دەکەنەوە. خاوەنی هاوار و دەستەی نووسەرانی ،هەوڵ دەدەن ئەو نووسینانەی لە کوردستانی باشوورەوە پیان دەگات ، بەپیتی عارەبی و لاتینی چاپ‌بکەن ،بێگومان ئەو کارەیان دەورێکی مەزنی گێراوە لە پێناساندنی نووسەرانی هەردوو شێوە ،بەبەرهەمی یەکتر. بۆ یەکەم جار خوێنەرانی کرمانجی خواروو چاویان گەش دەبێتەوە، بەبەرهەم نووسەرانی کرمانجی ژووروو، بەپێچەوانەش . بەلکو هەندێ لەنووسەرانی کوردستانی باشوور بۆ یەکەم جار لەسەر لاپەرەکانی گۆڤاری - هاوار - دێنە کۆری نووسین و بلاو کردنەوە.

لەکوردستانی باشوور زۆر بەگەرمی پێشوازی لە ــ هاوار ــ کراوە. لە ژمارەی ٥دا،پیرۆزبایی مامۆستای مێژوو نوس حوزنی موکریانی بلاو کراوەتەوە . سەر وتاری بەشی پیتی عارەبی ،ژمارەی ٦ی ــ هاوار ــ بە قەلەمی مامۆستا شاکر فەتاح بووە، هەروەها بەشی لاتینیەکەیش بەوتاری هەڤندی سووری دەست بێدەکات. شاکر فەتاح دەنووسێ : « هاوار ـ دوو کەلێکی ڕەشی ئاهو نالەی لێ قەوماوانی کوردە ....» ، یاخود نووسەرێکی تر لە ژمارەی ٧ دا،دەنووسێ:«دەنگی هاوار لەشامەوە دێتە گویم لەباش ئەوەی دەشت و بیابانی بێگانە و کیو کژی خۆمان ئەبری بەلام تأثیرەکەی ناگوری لە دڵی مندا،نەک

www.arsivakurdi.org

لێکۆڵینەوە

گۆڤاری هاوار

جەمشید حەیدەری

بێگومان کە مرۆڤ باسی رۆژنامەگەریی کوردی بکات،بیەوێ یا نەیەوێ ،دەبێ باسی خانەوادەی بەدرخانیەکان بکا، چونکە ئەوان لەم بوارەدا سەرقافلەو دەستپێشخەرییان کردوە.جا ئەگەر مەسەلەکە راستەو خۆ بەند بێ بە«هاوار» کەلەلایەن رۆلەیەکی لێهاتوو وزانایەکی گەورە و نیشتمانپەروەریکی دڵسۆزی وەک جەلادەت بەدرخانەوە دەردەکرا،ئەرکەکەگرانترە. جا بۆ دەست نیشان کردنی رۆلی هاوار لەمێژووی کولتوور و رۆژنامەگەری کوردیدا،ئەو ئەرکەمان دەخاتەئەستۆ ئەگەر بەچەند وشەیەکیش بێ، پەنجەبۆ بنەماڵەی بەدرخانیەکان رابکێشین. کە گۆڤاری -هاوار- و خاوەنەکەی میراتگر و بەردەوام کەری رێبازی یەکەم رۆژنامەی کوردین . ئەوەی شایانی باس بێ، لەم کورتە وتارەدا،کە تەرخان کراوە بۆ ئەو ٢٣ی ژمارەیەی -هاوار-،جێگای ئەوەنابێتەوە باسی مێژووی بەدرخانیەکان و رۆلیان لەخەباتی سەختی گەلی کورددا بۆ رزگاری و پێشخستنی کولتووری نەتەوایەتی‌دا بکەین، چونکە هەر یەکێک لەو بنەماڵە پێویستیان بەچەند لێکۆڵینەوەی تێر تەسەل هەیە،کەتیشک بخاتەسەر خزمەت گوزاری بەدرخانیەکان لەبواری بووژانەوەی زمان و ئەدەب و مێژوو، هەروەها لەپاراستن و رزگار کردنی کەلەپوری نەتەوایەتی کورد لەفەوتان،لەتەک خەباتی سیاسیان لە پێناو رزگاری کوردستان .

روناکبیرانی کورد کەناوی ئەو زاتانە : میقداد مدحت،عەبدولرەحمان ، عەبدولرەزاق ،جەلادەت ، کامەران وسوریا .. هتد دەخوێنێتەوە ،یەکسەر تابلۆی خزمەتگوزاریان،لەچەشنی مانگی لەچواردە روناکی دەخاتە سەر مێژووی کولتوری کوردەوە. خۆ ئەگەر توێژەر هەر هیچ لەسەر ئەو بنەماڵەنەنووسێ ، تەنیا لیستەی ناوی ئەو کتێب و رۆژنامەو گۆڤار و ،ئەو وتارانەی ئەوانە نووسیویانە وبلاویان کردۆتەوە ،تەنیا تۆمار بکا ،لەقەوارەی کتێبێکی گەورەدا جێگایان نابێتەوە .

ئەوەی شایانی باسە، کاک محەمەد بەکر بە ئەرکی ئامادەکردن و ترانسکرێپ کردنی ئەو ٢٣ ژمارەیە لەپیتی عەرەبیەوە بۆ لاتینی و ئامادەکردنی لەدوو بەرگدا هەلساوە، بەرگی یەکەمی لەگەل پێشەکی‌یەکی ٢٧ لاپەرەی لێ چاپکرد ولەسالی ١٩٨٧دا گەیاندیە دەست خوێنەرانی کورد. بێگومان کاک محەمەد بەکر کارێکی زۆر گرنگ و گەورەی بە ئەنجام گەیاندوە ،بەمەیش ژیانێکی نوێی داوەتە« هاوار». ئەو ٢٣ ژمارەیەی کە کاک محەمەد پێشکەشی خوێنەرانی کوردی کردوە - هیوادارین بەرگی ٢یش - بکا. ئەو ژمارانەبۆماوەی ٥ ساڵ لەلای مامۆستای تێکۆشەر و دڵسۆزی وشەی کوردی عوسمان سەبری بەوە پارێزرابوو ،لەسووتان و لە ناوچوون ... مامۆستا عوسمان سەبری ئەو ژمارانەی لە مەترسی داگیر کەران و رژێمە کۆنەپەرستەکان، لەکونە دیوار،یاخود لەژێر زەمین رایگرتوون، هەر چەندە خۆی پێ نەپارێزراوە وکەوتۆتە دەست دوژمن، زیندان و ئە شکەنجەکراوە،بەلام (هاوار)ی بەجۆرێک شاردۆتەوە کە دوژمن زەفەری پێ نەبا! بۆ ئەوەی رۆژێک بێ،ئەوەی نوێی کورد لە مێژووی کولتوری خۆی بێ‌بەش نەبێ، بۆ ئەوەی مێشکی نەوەی داهاتوو بەبەرهەم و گەنجینەی نەتەوایەتی کورد زاخاو بکا ،ئاشنایی پەیدا بکەن بەبەرهەمی لەبن نەهاتووی نووسەرانی خاوەن هەلوێست ، پێشەنگە خزمەت..گوزارەکانی زمان، ئەدەب ،فۆلکلۆر و مێژووی گەلی کوردمان.

لە «کوردستان»ەوە بۆ « هاوار»

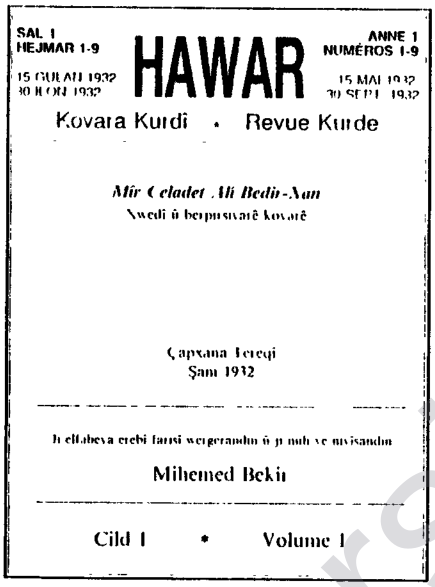
SAL 1
HEJMAR 1-9
15 GULAN 1932
30 ILON 1932

HAWAR

ANNE 1
NUMÉROS 1-9
15 MAI 1932
30 SEPT 1932

Kovara Kurdî • Revue Kurde

Mîr Celadet Alî Bedir-Xan
Xwedî û berpirsiyarê kovarê

Çapxana Tereqî
Şam 1932

Ji elfabeya erebî farisî wergerandin û ji nû ve nivîsandin
Mihemed Bekir

Cild 1 • Volume 1

ئەگەر بەپەلەش چاوێک بەو ماوەیەدا بخشێنین کە دەکەوێتە نێوان دەرچوونی رۆژنامەی « کوردستان - ١٨٩٨ » و گۆڤاری « هاوار-١٩٣٢» ، بۆمان روون دەبێتەوە ،کەلەماوەی ٣٦ ساڵدا، ژمارەیەکی زۆر گۆڤارو رۆژنامە یکوردی لە کوردستان و لە دەرەوەی کوردستان دەرچووە، بەلام ژمارەیەکی کەمیان تەمەن درێژ بوونە، هەندێکیان لە چەند ژمارەیەکیان تێبەر نەکردوە،بەلام رۆژنامەی تەمەن درێژیشمان هەبووە .

بەر لە دەرچوونی گۆڤاری -هاوار- دوو گۆڤاری تریش لە کوردستانی خواروو دەردەچوون « زاری کرمانجی ١٩٢٦ - رواندوز » و « روناکی .١٩٣٠-١٩٣٥ ،هەولێر »،بەلام لەبەشەکانی تری کوردستاندا هیچ گۆڤارو رۆژنامەیەکی ئاشکرا دەرنەدەچووە . دوای هاتنی میر جەلادەت بەدرخان بۆ کوردستانی رۆژاوا لە ٢٥-٨-١٩٣٠، بە دوو ساڵ یەکەم ژمارەی گۆڤاری - هاوار - لە ١٥-٥- ١٩٣٢ لەشام دەر کرد . هاوار لە ژمارەی ١-٢٣ بە پیتی عارەبی و لاتینی چاپ دەکرد، بەلام لەژمارەی

www.arsivakurd.org

خەڵاتی بەربانگ

بۆ چیرۆک و هەڵبەستی کوردی

بەربانگ- گۆڤاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانیەکان لە سوێد پێشبڕکێی کورتە چیرۆک و هەڵبەستی کوردی (بەهەموو زاراوەکان) ساز دەکات. لەمەو دوا هەر ساڵێک خەڵات بەباشترین چیرۆک و هەڵبەست دەدرێ.

*ناوی خەڵات: (خەڵاتی بەربانگ)ە.

*هەموو کوردێک چ لەوڵات وچ لەدەرەوەی بۆی هەیە لەم پێشبڕکێ یەدا بەشداری بکات.

* لەهەر زاراوەیەک،چیرۆک و هەڵبەست بۆ خەڵاتی یەکەم هەڵدەبژێردرێت.

*پاداشتی یەکەم ٥٠٠٠ کرۆنی سوێدیە.

*ئەو چیرۆک وهەڵبەستانەی پلەی باش وەرگرن،لەپەرتوکێکدا چاپ و بلاوەکرێتەوە.

*ئەوانەی دەخوازن بەشداری ئەو پێشبڕکێیەبکەن، پێویستە بەرهەمەکانیان تا رۆژی ٣١-١-١٩٩٠لەسەر ناونیشانی بەربانگ رەوانەبکەن.هەر بەرهەمێک دوا بکەوێ بۆیی نیەبەشداری بکا(مۆری رۆژی پۆست لەبەر چاو دەگیرێ).

مەرجەکانی بەشدار بوون

١-ئەندامانی دە ستەی ژووری بۆیان نیە بەشداری بکەن.

٢-ئەو بەرهەمانەی بەشداری لەپێشبڕکێ دەکەن نابێ لەهیچ شوێنێک بلاو کرابێتەوە.

٣- نووسەر نابێ ناوی راستەقینەی خۆی لەسەر بنووسێ،بەلکو دەبێ نازناو بۆخۆی هەڵبژێری بۆ نموونە: لە جیاتی (محەمەد نوورن)،دەبێ بنووسێ (زووگەش)، بەلام ناوەراستیەکەی لەگەل ئادرێسی بخاتە نێو زەرفێکی داخراو تەنیا نازناوەکەی لەسەر زەرفی دەرەوەدا بنووسێ ،زەرفەداخراوەکە بخرێتە نێو زەرفی بەشداری پێشبڕکێکە. بەم ناو نیشانەی خوارەوە رەوانەبکرێت :

Xelata Berbangê
Box.45205
104 30 Stockholm , Sweden

٤-بەرهەمەکان بۆ خاوەنەکانیان ناگەرێتەوە.

٥- دەبێ بەرهەمەکان بەخەتێکی خۆش و رێک و پێک بنووسرێن،هەر بەرهەمێک نەخوێندرێتەوە،لەپێشبڕکێ کە دا بەشداری ناکات.

٦-چیرۆک لە (٣٠) لاپەری قەوارە گەورە (فولسکاب A4) زیاتر نەبێ.

٧-هەر کەسێ بۆی هەیە بەدوو بەرهەم واتە چیرۆکێک و هەلبەستێک بەشداری بکا.

٨-خەلاتی پێشبڕکی لە رۆژی ٢٦-١-١٩٩١ لەئاهەنگێکی تایبەتی دابەش دەکرێ .

ناوی ئەندامانی ژووری

١- شێرکۆ بێکەس
٢- حەمە سەعید حەسەن
٣- جەمشید حەیدەری
٤- رۆژەن بارناس
٥- محەمەد نوزن
٦- مستەفا دوزگون
٧- مالیساننژ
٨- مەحفوز مایی

د.عزالدین مستەفا رەسوولْ دەڵێ: « دلْزار کاتێ ئەم دیوانەی- مەبەستی خەبات و ژیانە- نارد بۆ چاپ ،خۆی بە چەند دێرێک بیری خۆی لەسەر دەربری بوو.لەوێدا دەڵێ :- هەندێ لە هۆنراوە کۆنەکانم بە بیرو باوەڕێکی تری جیاواز لە بیری ئێستام نووسراوە ،بەلام بۆ دارشتنی مێژووی پێشکەوتنی بیرم چاپی ئەکەم و ئومێدم وایە کە بە تەواوی لەو ئایدۆلۆجیەتە رزگارم بێت»[۳۸]

دلْزار لە هۆنراوەی (ئەرێ کردگار)دا کەلەساڵی ۱۹٤٦ دا نووسیوێتی و یەکێکە لەو شیعرانەی کە ئەو پاکانەیە یەدەی گرێتەوە، دەڵێ:

لە کاتی هاتن لە ساتی چوونا
لەوەختی ژیان لەدنیای دوونا
لە هەر سێ باران بێ خەتاو سووچە
واتا لە بوون و ژین و نەبوونا .[۳۹]

ئەم کێشەیەی دلْزار ورووژاندوویەتی،یان دلْزاری وروژراندووەوسەراسیمەی کردووە،باس لە بایەخ وگەوهەری ژیان و ڕۆلی مرۆڤ دەکا، برسیارێکی ئەزەلییە و هەتا هەتایە بەنەمری دەمێنیتەوە.

مرۆڤ دوور لە دەسەلاتی خۆی دەکەوێتە بێشەی ژینەوە، بەلام ئایا چۆنێتی دەست نیشان کردنی ڕێرەوی ژیانی لەدەست خۆیایەتی،یان ئەویشی هەر بەسەردا دەسپێنرێ؟ ئایا مرۆڤ لە ژیانیدا ئەورۆڵە وازی دەکا کەبۆی دیاری کراوە یان خۆی رۆڵەکە هەلدەبژێرێ؟ ئایە ئەو رۆڵەی کە خۆیشی هەڵی دەبژێرێ لەدوا جاردا هەر جۆگەلەیەکەو دەرژێتەوە سەر ئاشی مەبەستی دەرهێنەرە سەرەکییە کە ؟ ئایا مرۆڤ وەک لەدایک بوونی بەپێی ویست و ئارەززووی خۆی نییە،کۆچکردنیشی هەر وایە؟ من ئەگەرچی سەربەستی مرۆڤ لەیاخی بووندا دەبینم و پێم وایە مرۆڤی ئازاد هەمیشە دژی دیاردە سەروەرەکانە،بەلام لەهەمان کاتدا هەندێ جار خۆ کوشتنیش بەشێوەیەک لە شێوەکانی داکۆکی لەخۆ کردن و ڕەتکردنەوە دەزانم . ئەو مەسەلەیەی دلْزار لەو شیعرەیدا رووناکی خستۆتە سەر هەر هەمان کێشە و پرسیار و خولیا و کەڵکەلەیە کە خەیام و بابا تاهیری عوریان و هیدگر و کامۆ و سارتەرو یۆنسکۆ و بێکیت ..پێوەی سەرقالْ بوون .

لەدۆزەخی ژیانی گەلی چەوساوەی کوردا بەرهەمی داکیرسانی بیرو نوانەوەی ڕۆحی گەلێ شاعیر و نووسەر بوونەتە خۆلەمێش، ئاخۆ مەلی جەند چیرۆک لەکاتی پشکنینی گیرفانی شارەکاندا بەگەرووی ئاگردا کرا بێ؟چەند بەرهەمی ئەدەبی لەگەڵ هەڵەبجەدا ژارخواردوو کرابێ ؟ لەگەڵ ڕاگوێزان و سووتاندنی گوندەکانی کوردستاندا لەچەڕە دووکەڵدا خنکابێ ؟

دلزاریش وەک شاعیرێکی سەر بەم گەلە چەوساوەیە، جەندین جار پارچەکانی جگەری وەک هاوولاْتییەکانی چارەنووسیان بزر بووەو بوونەتە قوربانیی دەستی خوێناوی رژێمە جەللادە یەک لەدوای یەکەکانی کوردستان .

داوای تەمەنی درێژ و بەفەڕ بۆ دلْزاری شاعیر دەکەم و بەهیوام مەودای بلاوکردنەوەی سەرجەمی شیعرەکانی و بیرەوەرییەکانی بۆ برەخسێ.

* ئەم نووسینە لەو ئێوارە کۆڕدا کە یەکێتی نووسەرانی کورد -سوێد لە ستۆکهۆلم لە رۆژی .۲-۱-.۱۹۹ دا بۆ رێز لێنان لە دلْزار سازی کرد، خوێنراوەتەوە.

پەراوێز

۱-کاردۆخی لە تەرازووی شیعردا .ف.بێکەس گەلاوێژ ل.٥٥ ،ژمارە ۱۹٤۳/۹
۲- مەدهۆش و شیعر .هەردی ل.٥۹ هەمان سەرچاوە.
۳- سەرەتای کۆمەڵە شیعری ئاشتی و ژیان . محەمەد توفیق وردی ۱۹٥۸ .
٤- پێشەکییەکەی کۆمەڵە شیعری خەبات و ژیان . عزالدین مستەفا رەسوول، .۱۹٦
٥- دلْزار ،خەبات و ژیان ل.۳۷ . .۱۹٦ .
٦- دلْزار،هەمان سەرچاوە ل.٥۷
۷- گۆڤاری سروە ،ژمارە ۳۹ ،ل.۳۱
۸-گابریل گارسیا مارکیز ، الحب في زمن الکولیرا. ص ۲۲
۹- لقاء مع احمد دلزار، کوردستان-گۆڤاری کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا .ژ.٦ . ۱۹۸٦
.۱-خەبات و ژیان، ل.۳٤ .
۱۱- ئاوازی ئاشتی و ئازادی، ل.۲
۱۲-گۆڤاری سۆسیالیزم یان بەربەری. راپەرینی کرۆنشتتات ، ژ.۲ . ۱۹۸٥ ل.۱۹
۱۳- گۆڤاری بەربانگ ،ژ.٦۱ ،نۆڤەمبەری ۱۹۸۹ ل.٤٥
١٤- هەنریش مان دەربارەی ڤۆلتێر و گۆتە- رێگای ئاشتی و سۆسیالیزم.ژ.۱۳ ،۱۹۸۸ ل.۱ . ۱
۱٥-ئاوازی ئاشتی وئازادی ،ل.۲۳
۱٦-هەمان سەرچاوە ،ل.۳۱
۱۷ -نووسراون، ڕاستە.
۱۸- لەو شیعرانەن، ڕاستە.
۱۹ -پێشەکی کۆمەڵە شیعری خەبات و ژیان .۲ -صور ادبیه ،مکسیم غورکی ترجمه ودراسه د.محمد عبدو النجاری ،دمشق ۱۹۸٤-۱۹۸٥ ،ص ۱۷
۲۱- خەبات وژیان ل.۱٦
۲۲- جدل الحداثه في الشعر،دار الحقائق ،دمشق ،ص ۳۸
۲۳- خەبات و ژیان ل. . ٥
۲٤- دیوانی گۆران ، .۱۹۸ ل.٤۳۷
۲٥- مع گۆران الشاعر الکبیر ،احمددلزار .الثقافه الجدیده ،عدد ۲.۷ . ۲.۸ . ۱۹۸۹
۲٦ دیوانی گۆران ل.۱٦۳ .
۲۷ -خەبات و ژیان ل.٦٥ .بۆ ئەوەی بواری بەراورد کردنەکە بەچاکی برەخسێ،وام بەچاک زانی تەواوی هەردوو شیعرەکە (ئەوی گۆران و ئەوی دلْزاریش) بنووسمەوە
۲۸- دیوانی گۆران ل.۱٦۹ .
۲۹- خەبات و ژیان ل. .٦ .
.۳-دیوانی گۆران ،ل.۱٤٤ .
۳۱-خەبات و زیان ،ل.۳۱ .
۳۲- هەمان سەرچاوە ،ل.۳٤ .
۳۳- سەرەتای ئاوازی ئاشتی و ئازادی.
۳٤- خەبات و ژیان ،ل.۱٤
۳٥-هەمان سەرچاوە ،ل.۱۹
۳٦- رسول حمزاتوف ،اراء و قصائد ،ترجمة میخائیل عید ،دمشق ۱۹۸٤ ص.۲۱
۳۷- ژان کۆکتۆ
۳۸- خەبات و ژیان ل.۷۲ ،-- پاکانە.
۳۹ - هەمان سەر چاوە ،ل.٦۸ .

www.arsivakurdi.org

من فرمێسکم تۆ بارانت
من هەناسەم تۆ بای ساردت
من خەم تۆ هەوری کریانت
دوایی نایە دادم
هەرگیز هەرگیز
پایز پایز
***
پایز پایز
شان و مل رووت
من مات تۆ زیز
هەرووکمان جووت
هەر چەند گوڵ سیس ئەبێ بگرین
ئالتوونی دار ئەڕژێ بگرین
پۆلی باڵدار ئەفرێ بگرین
بگرین بگرین چاومان نەسرین
هەرگیز هەرگیز
پایز پایز .(٢٦)

دڵزاریش لە ژێر کاریگەرێتی ئەم شیعرە کورتە،باڵاکەڵەگەتەدا،لەهۆنراوەی (بولبول) دا کە یەکێکە لەشیعرەنەمرەکانی دەڵێ:

بولبول بولبول
لەناوگوڵزار
ئەتۆ بۆ گوڵ
من بۆ نازدار
بگرین بەزار
من لە ژێردار
تۆ لە سەرچڵ
تۆ بە دەندووک و من بەدەم
بگرین بڕێژین ئەشکی چەم
بولبول بولبول
بگرین بە کوڵ
دەندووک بجووک
بولبولی جوان
ئەی ئێسک سووک
ئەی نەغمە جوان
تووبی یەزدان
بەنەغمەی خۆش

دڵی بریان
بهێنە جۆش
تۆ بەباڵ و من بە خەیاڵ
ئەفرین بەسەر گوڵزار ویاڵ
ئەفرین دەگرین
ئەسرین ناسرین .(٢٧)

گۆران دەڵێ :
ئەم لا یەک پەڵە، ئەو لا یەک پەڵە،
هەوری ڕەنگاو ڕەنگ
لەناوەڕاستا،دەم ئاسۆوە،ڕۆژی شۆخ و
شەنگ
دڵزار دەڵێ:
ئەم لا کەژێکە،ئەولا کەژێکە،جوان وسەخت وبەرز
لەناوەڕاستا،دۆڵی سۆلاڤە،پڕ لەباخ ورەز (٢٩)

ئەگەرچی کاریگەرێتی گۆران بەو دوو شیعرەی دڵزارەوە بەئاشکرا دیارە،بەڵام دڵزار وێنەی دووەمی گۆران نییەو خوێنەر بەئاسانی شیعری هەر یەکێکیان دەناسێتەوە .
کەشاعیر خۆی بەکێشێکی دیارکراوەوە بەستەوە وکەوتە گەران بە دوای سەروادا،با شاعیرێکی بە توانایش بێ،هەندێ جار ئاوەڕۆک ،زمان، ڕێزمان، وێنەی شیعری، ڕەمز ...ڕۆڵی قوربانی دەبینن، تەنانەت گۆرانی مەزنیش لەم پەتایە رزگاری نەبووە.
گۆران لەگەشتەکەی قەرەداغیدا دەڵێ:

چای خەست تێکدرا بەکەوچکی چێو
دەرمان نۆش کراپیاڵەی لێوان لێو
ئەپاڕایەوە مامە تو خوا بەس
نەرم نەئەبوو خانە خوێی ناکەس
هەرتێی ئەکرد بۆت یەک لەسەر یەکتر
بەپیاڵەی چڵکن چای خەستی وەک قوڕ (٣٠)

ئەگەر چی خانەخوێ دڵی فراوان بووەو نیازی ئەوەی هەبووە زیاتر ڕاژەی مێوانەکانی بکات، کەچی گۆران لەبەر سەروای دێڕە شیعرەکەی ئاوەلناوی (ناکەس)ی داوەتە پاڵ!
سەرو سامانی خۆ ناخەینە بەر چەنگ
دوژمنی دڵ تەنگ
هەموو هاوار ئەکەین تێکرا بەیەک دەنگ (٣١)

دڵزاریش لەبەر سەروا وشەی «چنگ»ی کردووە بە (چەنگ) .
دڵزار هەندێ جار لەڕووی زمانیشەوە نیشانەی پێکاوە :

کاتێ ئیمپریالیزم ڕیشەی لە ئەمریکا چەقاند
تۆوی ناکۆکی ڕوان و داری ناهەمواری چاند (٣٢)

تۆو دەوە شێنرێ، شەتڵ دەچێنرێ، نەمام دەڕوێنرێ. دڵزار وەکوو وردی دەڵێ : (باخەوانیشی کردووە.)(٣٣). بەلامەوە سەیرە کەوتۆتە ئەو غەفلەتەوە.

کۆشکی ڕایخشتاخ هێلانەی نازی
کاتێ بەزوڵمی زۆرت ئەنازی
کۆی هیمالای سەر ڕێی شادی بووی
دەریای پاسفیکی پێش ئازادی بووی (٣٤)
کۆ، واتا کێو ،چیا، سیمبولی ورەبەرزی و خۆراگرتنە، دەریاش ڕەمزەبۆ هێزی بەرینی جەماوەر، هەر دڵزار خۆیشی لە هۆنراوەی سوپای سوور دا دە ڵێ:

هێزی سوور کێوێکی سەخت و بەرزە
هەرگیز ناڵەقێ
بۆیە هەوری شەر تریشقەی دێت و ئەمما ناتەقێ (٣٥)
(خەباتناهێڵێبیمەشاعیر،گۆرانییەکانم ناهێڵن بیمە خەباتگێر). سەبارەت بەم گوتەیەی نیکراسۆف ،ڕەسوڵ هەمزاتۆف دەڵێ : « پێم وایە ئەگەر شاعیر نەبووایە نەدەبووە ئەو خەباتگێرەی ئێمە دەی ناسین،ئەگەر تەنیا خەباتگێریش بووایە،نەدەبووە ئەو گۆرانی بێژە ناسراوە . » (٣٦).

ئەگەر دڵزاریش سەر قاڵی خەبات نەبووایە لەساڵانی پەنجا و سەرەتای ساڵانی شەستدا نەدەبووە ئەو شاعیرە خۆشەویستە، بەڵام کە حیزبەکەی هەڵەزێرینەکەی لەدەستدا ولێنین کوتەنی بووە سفری لای چەپی کۆما، ئیتر گوڵی بەهرەی شیعری دڵزاریش سیس بوو،بەلام ئەگەر لە کۆمەڵگایەکی ئینسانیدا ژیانی بەسەر ببردایە و خۆی بۆ شیعر تەرخان بکردایە ،ئێستا لەگۆڕەپانی ئەدەبی کوردیدا، جێ پێی گەلێ پتەو تر و لوتکەی شیعری گەلێ بڵند تر دەبوو، ئێستا تەنیا لەسەر شانازییە شیعرییەکانی پێشووی نە دەژیا و دڵزاری« تاک بەدەستی کۆ نەدەکوژرا »(٣٧)

www.arsivakurdi.org

زمان زیاتر نەدەبوو.لینین خۆی شتێک دەڵێ ئەمە پوختەکەیەتی: «هەمیشەحیزب لەکۆمیتەی ناوەندی و کرێکارانیش لەحیزب شۆرشگێر تر بوون،... دەبوو حیزب ئەسپ بێ و کرێکاران بەدوای خۆیدا ڕابکێشێ،بەلام کرێکاران ئەسپ بوون وگالیسکەی حیزبیان بە دوای خۆیاندا بەکێش دەکرد .»

د.عزالدین مستەفا رەسوول دەڵێ :« شیعرەکانی دلزار لەڕووی ناوەرۆکەوە بۆ گەل نووسراوە(١٧) و لەڕووی ڕووخساریشەوە لەو شیعرانەیە (١٨) کە هونەرپەرستان زەوقی لێ وەرگرن .» (١٩)

ڕاستەنکۆولی لە رۆڵی هاندەرانەی شیعری دلزار ناکرێ، بەتایبەتی لە ساڵانی سەردەمی پاشایەتی و سەروەختی ڕووخاندانیدا، ئەو شیعرەی بکرێتە سروود، بێگومان دەبێ شیعرێکی شۆرشگێرانە بێ و خەلکی بۆ خەبات هان بدات . گۆرکی دەڵێ :« ئەرکی هونەر ئەوەیە،ورەی مرۆڤ بەهێزو باری گرانی سەرشانی سووک بکات و فێری بڕواو هیواو خۆشەویستی بکات.» (٢٠)

کارگەرین،جەنگاوەرین
رەنجبەرین،تێکۆشەرین
بۆقەلای سەرمایەدار
تێکدەرین،تێکدەرین (٢١)

(کورانی کارگەران) کە هونەرمەند ناسری ڕەزازی کردوویە بە سروود یەکێکە لەشاعیرە کارگەرییەکانی دلزار .

دلزار لەبواری شیعری گۆرانیدا ،یەکێکە لە شیعرەبالا هەڵکشاوەکانی کورد ،هەر بۆیەمەلی گەلێ شیعری هێلانەی لاپەرە وقەفەزی سنگی خوێنەری بەجێ هێشتووەو بە هۆی دەنگی کاریگەری گۆرانی بێژانەوە لەئاسمانی بەرینی کوردستاندا لەشەقەی باڵی داوە.

دلزار شاعیری دلدار و دلْ ناسک،لەبواری کێشی خۆمالیدا داهێنانی تۆمار کردووەو لەسەر کێشی ئاسان و لەبار شیعری ناسکی نووسیوە، هەر ئەمەیش هۆی سەرەکی بووە بۆ ئەوەی گۆرانی بێژان باوەشی دەنگی پرسۆزیانی بۆ بکەنەوە:

ئەی بالا بەرزی نەرم وشل
ئارامی گیان و جەرگ و دلْ
بەغەمزەی چاوی بڕ لەکل
تەوقی سەوداتم کەوتە مل
جا نازەنین حۆری زەمین
مەرهەمی برین تاکەی زاری
تاکەی گریان جگەر سووتان
بووم بەبریان بەکجاری

ئەمە یەکێکە لەو شیعرانەی دلزار کە هونەرمەندان تایەر توفیق و عەلی مەردان و ئەحمەد مەحموود بەئاوازی جیاواز بە دەنگە ڕەسەنەکانیان کوتوویانە . گۆرانییە ناودارەکەی تایەر توفیق (وەرە قوربان ئارامی دلان)یش هەر شیعری دلزارە، رەسوول گەردیش گەلێ شیعری دلزاری بە گۆرانی گوتووە :

هەلسە گیانەکەم   یارە جوانەکەم
بڕۆین بۆ ناو گوڵزاران   بۆ دەم باخ و ڕووباران،

سەرکەوتوو ترینیانە .

ئەی ناسک ئەی کچی جوانی شەنگ و شۆخ
ئەی چاو گەشی ئەبڕۆ ڕەشی تیرو تۆخ

شیعرێکی ناسکی تری دلزارەو بۆتە هەوێنی گۆرانییەکی رەوانی جەلال کۆچەر.

***

ئەدەب یان خۆڵ دەکاتەچاوی جەماوەرەوە،یان گیانی خەباتی تیدا دەبزوێنێ و بەرچاوی ڕووناک دەکاتەوە.ئەوەی نووسەرێکی ڕەسەن نەبێت، ناتوانێ بەشداری لە بنیات نانی قەلای ورەی خەڵکیدا بکات، بەلام دەبێ زمانی شیعر لە زمانی وتاردان جیابێ، وەک چۆن تەنیا شێوەی نوێ و هونەری شیعر نا خوڵقێنێ، هەروایش تەنیا لە فیکر شیعر بەرهەم نایەت .

شاعیر دەبێ ئەوەندەی کرنگی بە فیکر دەدا ، ئەوەندەیش بایەخ بە شێوە بدات. چەند گرنگە چی دەڵێی، ئەوەندەیش گرنگە چۆنی دەڵێی، لەم ڕوانگەیەوە بە سەرنجێکی درشتی شیعرەکانی دلزار دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە ئەو زمانەی دلزار زوربەی شیعرەکانی پێ نووسیوە زیاتر لە زمانی خوتبەدانەوە نزیکترە وەک لە زمانی شیعر، زیاتر لە زمانی کادر دەچێ وەک لە شاعیر .

مەحموود دەروێش دوانزە سالێک لەمەو بەر دەڵێ :« شیعری پێشووم هاوارێکی رووکەشە .»(٢٢). ئەگەر بێ لایەنانە سەرنجی شیعرەکانی دلزار بدەین ئەوا زۆربەیان دەنگدانەوەی هاوارەکانی حیزبی شیوعین.

وردە شەپۆلی سەر گۆلاوی مەند
بەسروەی نەسیم
ئەڵێی زرێیە دەستی هونەرمەند
ئەی چنێ لەسیم (٢٣)

بەلای منەوە ئەمە یەکێکە لەوێنە شیعرییە ناسکانەی بەدەگمەن لەشیعری دلزار دا بەرچاو دەکەون .

ئەو سەردەمەی دلزار شیعری تێدا گوتووە و پێشتریش، شتێکی ئاسایی بووە، شاعیرێک شیعرێکی گوتبێ و شیعرەکەی شاعیرێکی تریشی بزواند بێ:

گۆڕاوم، بەڵێ ئەبێ پێی لێ نێم
کەمن گۆراوم
عەشقت وەک جاران تەئسیر ناکا تێم
ئەی نووری چاوم (٢٤)

ئەم هۆنراوەیە کە گۆران کردوویە بە کوردی، بێکەسیشی جوولاندووەو شیعرێکی لە لە سەر هەمان شێوە بەلام بەناوەڕۆکێکی جیاوازەوە پێ گوتووە، دلزاریش پەیڕەوی ئەم نەریتە شیعرییەی کردووە. وای بۆ دەچم چ لەسەردەمی ژیانی گۆرانداو چ پاش خۆي، شاعیرێکی کورد نەبووەو نییە، کاریگەرێتی گۆرانی پێوە دیار نەبێ، ئەم بۆ چوونە دلزاریش دەگرێتەوە، ئەوەتا دەڵێ :« لەدووی ئایاری ١٩٥٣ دا کۆمەڵێ لە شیعرەکانی خۆم بۆ گۆران خوێندەوە،هەندێ دێڕی بۆ ڕاست کردمەوە و بۆ درێژەدان بەشیعر نووسین هانی دام ....گۆران پێش هەموو شتێک شاعیری خۆشەویستی و جوانی بوو،هۆنراوە عاتفییەکانی نایابترین شیعرن بە زمانی کوردی نووسرابێتن.(٢٥)

پایز پایز
بووکی پرچ زەرد
من مات تۆ زیز
هەردوو هاو دەرد

***

www.arsivakurd.org

بەرلینەوە،بۆ لافاوەکەی سلێمانی ،بۆ ڕاپەڕینەکانی‌کانوون‌و تشرین ومانگرتنەکەی گاورباغی .

دڵزار لە ژیانیدا گەلێ تالاوی نۆشیوە و قوڕو چڵپاوی ڕێگەی سەختی خەبات بەدوایێنیدا هەڵپژاوە و هەژاری وڕاونان و زیندان‌و ئەشکەنجە،سەریان پێ نەوی نەکردووە ،ئەو ڕێگەیەی هەڵی بژاردووە، هەرگیز لێی لانەداوە ،هەمیشە شوێن هەنگاوی حیزبی شیوعی کەوتووە، شوێن کەوتنەکەیشی لە بڕوا هێنانی خودی خۆیەوە بووە بە سیاسەتی حیزبەکەی ، نەک لە پیناوی دەستکەوتی تایبەتیدا، نزیکەی نیو سەدەیە مولتەزیمە، بە هەموو مانای وشەکە .

دڵزار وە ک بە شیعرەکانییەوە دیارە خۆشەویستییەکی بێ سنووری بۆ گەلی کورد و ولاتی کوردستان هەبووە، شیعرەکانی گەواهی ئەوەیشی بۆ دەدەن کە خاوەنی هەستێکی نێو نەتەوەیي بووە. پێم وایە ئەوەی وەفا وخۆشەویستی بۆ گەلەکەی خۆی نەبێ، بۆ گەلانی تریشی نابێ،ئەوەی هەست بە ئازاری گەلانی تر نەکا، هەست بەئازاری گەلەکەی خۆیشی ناکا.

یەکێ لەو سیاسەتانەی تا ئێستا بارتە کۆمۆنیست و نا کۆمۆنیستەجۆر بە جۆرەکان ڕەچاویان کردووە، تاک پەرستی بووە ،ئەوەندەی پێیان کرابێ لەبایەخی جەماوەریان کەم کردۆتەوە و گرنگییان بە ڕۆڵی ئەفسانەیی تاکە کەس داوە ،ئەم سیاسەتەهەڵەیە کەم و زۆر کاریگەرێتی لەسەر هەر یەکێکمان بەجێ هێشتووە ،دڵزاریش لەو کاریگەرێتییە قوتاری نەبووە ،لە گەلێ لە شیعرەکانیدا گرنگییەکی زۆری بەڕۆلی مارکس و ئەنگڵس و لێنین و ستالین و ماو و فەهد داوە، ئەگەر چی ئەوانیش مرۆڤ بوون و لە هەڵە و کەم‌و کووڕی بەدەر نەبوون ،تەنانەت لێنینیش لەسەردەمی دەسەلاتیدا کەوتۆتە هەڵەوەو وقەسابخانەکەی کرۆنشتاتی [12] ساڵی ١٩٢١ بەلگەیەکی ڕەت نەکراوەیە بۆ ئەم ڕاستییە. ستالین وەک ئێستا لە سۆڤییەتیش نکۆوڵی لێ ناکرێ یەکی بووە لە دیکتاتۆرە مەزنەکان . مارکس و ئەنگڵس ، هەرگیز لەگەل ئەوەدا نەبوون وەک ئینجیل سەرنجی بەرهەمەکانیان بدرێ و تەنانەت خۆیان بە چاوی ڕە خنەوە سەیری بەرهەم و ڕەفتاری پێشووی خۆیانیان کردووە و دژی تاک پەرستی بوون .

من تاوانی بانگەشە کردن بۆ تاک پەرستی ناخەمە پاڵ دڵزار و ئەویش بە یەکێک لە قوربانییەکانی ئەو سیاسەتە چەوتە دەزانم کە لە جیهاندا زاڵ بووە .

د.جەمشید حەیدەری دەڵێ : « سیانزە ساڵ لە سۆڤییەت ژیاوم وپەیوەندیم زۆر باش بووە لە گەڵ کوردەکانی سۆڤییەت، بەلام زۆر ڕاستی کە ئەمڕۆ زانیومە، ئەوسا نەمزانی بوو،چونکە برا کوردەکان نەیانتوانیوە باسی بکەن . »[13] . ئیتر دڵزارێک لە کۆیەوە، یان لە بەندیخانەی کووتەوە چۆن گلەیی دێتەسەر ؟ ئەو بۆ چوونە ڕاستەی د.جەمشید پەردە لەسەر ئەو تیرۆرە سەخت و بێ وێنەیە هەڵ دەداتەوە کە لەسۆڤییەتدا هەبووە. دەولەت کارێکی کردووە کوردێ نەوێرێ رازێکی دڵی خۆی بۆ کوردێکی تر دەربڕێ .

هەنریش مان دەڵێ:« جا کێ هەیە دەسەلاْت بگرێتە دەست و نەبێتە زۆردار ؟ »[14]. بەلای منەوە ستالین و چاوشیسکۆ کە وەک مۆسۆلینی و فرانکۆ دیکتاتۆر ئاسا ڕەفتاریان کردووە کرۆکی مەسەلەکە ئەوە بووە دەستیان لە دەولەت گیر بووە و ویستوویانە دەوڵەت وەک شتێکی پیرۆز بە نەمری بمێنێتەوە ،ئەوەی خۆی لەسەر لوتکەی هەرەمی دەولەت بینیبیەوە، هەرکەسێ بێ، دەبێتە دیکتاتۆر. ئیتر ئاشی دەوڵەت ئیشی خۆی دەکا وچەقەنەیش دەموودانی خۆی دەشکێنێ، پێم وایە لەمێژە کاتی ئەوە بەسەر چووە شاعیر ببێتە چەقەنە لە ئاشی حیزب و دەوڵە تاندا .

لەناو قووڵایی زیندانا سلاوی گەرمی تێکۆشین
ئەکەین پێشکەش بە حیزبی ماو و سەرپاکی گەلانی چین (١٥)

هەروەها دڵزار دەڵێ :

ئێستە پاشی شۆرشی گەورەی لێنین
دوای ڕمانی هیتلەر ونازی بەزین
پاشی دامەزرانی یاسای بەرزی چین
هەر وەکو بورکانەسەرپاکی زەمین (١٦)

من نکۆوڵی لەڕۆڵی تاکەکەس ناکەم، بەلام ڕۆڵی کاریگەر وکاربڕ، جەماوەر دەیبینێ، تاکەکەس بەبێ جەماوەر هیچی پێ ناکرێ وهەموو گۆڕانکارییە گرنگەکان جەماوەر ئەنجامی داون، ئەگەر کرێکارانی ڕووسیا ڕانەپەڕینایە لێنین لەدۆنکیشۆتێکی بەستە

دڵزار

دڵێکی ناسک

ژیانێکی دژوار

حەمە سەعید حەسەن

(ئەوی سەبارەت بەرهەمی نووسەرێک دەنووسێ،دەبێ ئەو سەردەمە لەبەرچاو بگرێ،کە بەرهەمەکەی تێدا لە دایکبووە،نابێ لە روانگەی ئەمرۆوە سەرنجی دوێنێ بدات .)گەلێ جار ئەم بۆ چوونەم بەرچاوکەوتوە بەلام بەلای منەوە ئەمە تێروانینێکی یەک لایەنییە ،من وەک سەردەم ودەوروبەری لە دایکبوونی بەرهەمەکە ڕەچاو دەکەم، هەروایش بەدیدی ئەمرۆوە سەرنجی دوێنی دەدەم و چاویش لە داهاتوو دەبرم. ڕاستە لەسەر بەرهەمی سەردەمێکی پێشوو دەنووسم،بەلام پێم ناکرێ بیروڕای ئەمڕۆم دەرنەبڕم وبیر لە داهاتوویش نەکەمەوە .

ناتوانم لە سەرەتای ساڵی ۱۹۹۰دا بەوشێوەیە لەسەر دڵزار بنووسم کە لە ساڵی ۱۹٤۳دا فایەق بێکەس لەسەر کاردۆخی[١] وهەردی لە سەر مەدهۆشی نووسیوە[٢]،یان بەو شێوازەی محەمەد توفیق وردی [٣] وعزالدین مستەفا رەسووڵ باسیان لە دڵزار کردووە

بەگیانی فەهدو خوێنی شەهیدان
ناوەستین لەرێی سەربەستی ژیان
بەتێکۆشان و شۆڕشی خوێنین
بەر نادەین رێگای مارکس ولێنین [٥]

یەک دوو ساڵێک دوای چواردەی تەمووز،لەگەڕەکی کانیشڤانی هەلەبجە، لەسەر لقێکی دارتووەکەی حەوشەکەمان نیشتبوومەوە و ئەو شیعرەم لەبەر دەگوتەوە، باوکم لەبەر ئەوەی دەیزانی مارکس و لێنین بروایان بەخوا نییەو پێش هەموو شتێکیش خوا پەرست بوو، لەسەر ئەو شیعرە دارکارییەکی چاکی کردم. وەنەبێ لافی ئەوە لێ بدەم،هەر لە منداڵییەوە هەستم بە چەوسانەوەی چینایەتی کردووە ،بەلکو ئەو سەردەمە نزیکەی هەموو هەلەبجە گۆرانییان بۆ قاسم و حیزبی شیوعی دەگوت، منیش دوای قەلەباڵغی کەتبووم ولاسایی زۆربەم دەکردەوە. ئاشنایەتیم لە گەڵ شیعری دڵزاردا بۆ ئەو سەردەمە دەگەڕێتەوە .

لەم نووسینەدا هەر دوو کۆمەڵە شیعری « ئاوازی ئاشتی » و « خەبات و ژیان» بەسەر دەکەمەوە و وەک گوتم بە لە بەرچاو گرتنی سەردەمی سەرهەڵدانی شیعرەکان ولە روانگەی ئێستامەوە سەرنجێکی خێرای ناوەرۆک و شێوەی شیعرەکانی دڵزار دەدەم .مایەی داخە «گەنجینە» کە بەشێکە لەچوارینەکانی بابا تاهیری هەمەدانی و دڵزار لە لوڕییەوە بۆ کرمانجی خوارووی وەرگێراوە لەبەر دەستمدا نییە،ئەگینا کەم و زۆر بیروڕای خۆم لە سەر ئەویش دەردەبڕی .

کوردستان جوانی،ئێجگار شیرینی
بێ شک بەهەشتی سەر رووی زەمینی
......
خاکی پیرۆزی زازا و سۆرانی
ڕاوگە و هەوارگەی لوڕ و گۆرانی
جێی ئەردەلانی [٦]

لێرەدا تەنیا ئەوەندە دەلێم ئەگەرچی گەلێ مێژوو نووس و نووسەری کورد ، وەک شەرفخانی بەدلیسی و علاءالدین سجادی و د.عزالدین مستەفا رەسووڵ و ... دڵزاریش لوڕییان بە دیالێکتێکی کوردی لە قەلەم داوە، بەلام د.کەمال فوئاد دەڵێ: (لوڕی زمانێکی سەربەخۆیە، نە فارسی یە، نە کوردی .) [٧]

دەبێ ئەوەیش بلێم دڵزار چامەکەی مایکۆفسکی (ڤلادیمیر لێنین) یشی وەرگێراوەتە سەر کوردی، بەلام دەستم بەویشدا نەگەیشت. دەلێن دەنکە شقارتەی سوێندی بەپاکەتەکەی خۆی نەبێ داناگیرسێ [٨]،شیعری دڵزاریش لە حیزبی شیوعی عێراق و حزبی شیوعیش لە شیعری دڵزار جیا نا کرێنەوە .دڵزار دەڵێ:(ئەوەی شارەزای مارکسیزم-لێنینیزم نەبێ، ناتوانێ شتێکی بەکەلک بنووسێ .)[٩]، هەر بۆیە ڕوانگەی حیزبەکەی بۆئەو فەلسەفەیە باڵی بەسەر بەشێکی زۆری شیعرەکانییدا کێشاوە. لەدێڕەکانی یەکەمی مانیفێستی پارتی کۆمۆنیستدا مارکس و ئەنگلس دەلێن :«تا ئەمرۆ مێژووی نووسراوەی هەموو کۆمەڵگا یەک بریتی بووە لە خەباتی نێوان چینەکان، ئازادو کۆیلە،خانەدان و ڕەشە خەلک ،بەگ و کۆیلەی زەوی ،وەستا و شاگرد ،بەکورتی چەوسێنەران وچەوساوەکان هەمیشە لە ناکۆکیدا بوون و جەنگێکی بەردەوام،گا بەئاشکرا، گا بەنهێنی لەنێوانیاندا هەبووە» دڵزاریش لە هۆنراوە ی (یەکی ئایار)دا دەڵێ:

هەر لەرۆژایی کەوا ڕەنج خۆر و رەنجبەر هاتە ناو
ململانێی چینی پەیدا بوو گەلێ توندو بەتاو
گا لەبەینی رەنجبەرو خاوەن زەوی و زار وبەراو
گا لەبەینی کارگەران و خاوەنی کارو دراو
ئەم لەڕێگەی نان و ئازادی،لەڕێی خۆشی ژیان

ئەو لەپێناو خوێن مژینی رەنجبەری بێ بەرگ و نان. [١٠]

دلزار سێ ساڵی ژیانی[١١] لە بەندیخانەکانی کووت و هەولێرو بەغدادا بەسەر بردووە،بەشێکی زۆری هۆنراوەکانی لەو زیندانانەوە نووسیوەو زۆر بەیان دەکەونە خانەی شیعری بۆنەوە، دڵزار بۆنە بوێری نەکردووە ،ئەگەر چی شیعر پێویستە پێشبینی ڕووداوەکان بکات بەلام ئەو بەدوای هەموو ڕووداوە گرنگەکاندا شیعری گوتوە :بۆ شۆرشی ئۆکتۆبەر،سەرکەوتنی چین ،یادی شۆڕشی فەرەنسا، نەورۆز، هەرەسی نازیزم،یادی دامەزراندنی سوپای سوور ، جەژنی ئایار، لەسێدارەدانی فەهد و حازم و صارم ،بەبۆنەی خۆبەدەست دانی ژاپۆنەوە، بۆ هێرشە سێ قۆڵییەکەی ساڵی ١٩٥٦ کرایە سەر میسر،بەبۆنەی ئازاد کردنی

www.arsivakurdi.org

سەیرە! ئیمرۆکەلە پارشیوێ دەنگی تۆپان بێپسانەوە لەنزیک ئاوایەکەی ئێمەرادێ.دەنگی رمبەوگرمەی ئەو تۆپانەی ئێستا دێن هیچ وەک هی سەعاتێک بەرناچن؟خۆ گوێشم لەبەر شەو نەخونی وبێ سیغاریش نەگیراوە.دوور نییە تۆپەکان پیر بووبن ودەنگیان گۆرابێ، پێتان سەیر نەبێ تۆپەکانیش سواون،چونکە لەوکاتەوە تۆپ داهاتووە ، ئەو سەرئاخەی ئێمەی پێ دەتەپێنەوە!

ئاوایم لێ نزیک بووە.ئەو دوکەلە شینەی دەوران پشتی ئاوایی داپۆ شیوە،هیچ وەک دووکەڵی تەندووران ناچێ؟ بۆنێکی تیژیش گەروم دەکزێنێتەوە، پێم وایە سەرمای شەوێ کاری لێ کردبم .بەو حاڵە ئەگەر زوو بگەمەوە ماڵێو چایەکی گەرم بخۆمەوە، دەرد و عەلەمم لێ دەبرێ .

ئەوەبۆ ئەو پیرەژنەی خێزانم منالەکانی بە پیرمەوە نەهینا ؟نابابە گەروم زۆر دەبرژێتەوە و دەروونم قوڵیان دەدا! بە ئەستوی ورد بووم،دڵم نەهات دوو دەنک لەو نوقلەسوورانەی بۆ منالەکانم کریوە باوێمە زاری ،دەنا دلم وا هەرتێک نەدەهالا.

تۆپبارانی ئەم بەیانیە زۆر بێ رەزایە ! نەکا نورەی راگواستنی ئەم یەک دوو گوندانەی ئەم دەورویەرە هاتبێ؟ نەخێر ناوێرن! وەللاهی هەتا پێشمەرگەیەک بەولاپالانەوە مابێ قەت وا بەهاسانی ناتوانن هەنگاو بنێنە ئەم چروبەندەنانە!

ئاخ گەروم چەند دەکزێتەوە ! سەریشم لە گێژەوەی دێ و ئاوم بە چاوانەوە گیرنابێ‌سەیرە! خۆ چاوم ریشکەو پێشکە ناکا،باشە،ئەو عالەمە نێو ئاوایی بۆ چی واتێک داوین ؟ئەو هەستان وکەوتنەوەیان لەچی‌یە؟

هاها!! ئەوە بەرخۆلەکانی من نەنکیان بەدوایانەوە و بەپیرمەوە دێن . کورەپەلەی مەکەن ! چاوتان لە پێشەخۆتان بێ نەکەون! راوەستن راوەستن! ئەوەگەیشتمێ . حەک بابە گەورەتان لەسەر گەرێ! کورەشەماڵ ئەوە بۆ دەستی سروەی ناگری؟ دەستی بگرە! هۆی‌خەجێ! بەملی شکاوت بگەیەو مەهێلە ئەو مندالانە هێندە بە هەردی دابکەون! پەلەی مەکەن! ئەوەگەیشتمێ. شیرنیات و نوقلی سووریشم بۆ هیناون. زۆرم شت بۆ کریون.بۆ سروەی کولێنجەیەکی پوولەکە دارم کریوە.کورە شەماڵ پەلەی مەکە!دەکەوی نەمگوت؟ لەنەگەبەتیان قاچم بەدوادا ناکشێ، کە زوو خۆبگەیەنمە لای ئەو بەستەزمانانە، تاکوو نەکەوتوون وبەلا یەکیان بەسەر خۆیان نەهیناوە ، قەت دەبینی لەو بستەرێگایەدا دەجار پترسەرەن گرێ بوون ؟ ئایئای ! ئەدی بۆ پیرەژن بەدوایانەوە،بەهەردەوە مەلاس بوو؟ رەنگە خەرفابێ و بەسەر پیری بیەوێ باو باوێنم لەگەڵ بکا! ئەدی ئەو عالەمە بۆ وادەکەن ؟ خۆ بێجگەلە دەنگی تۆپان و دووکەڵ هیچ شتێک دیار نییە ؟نانا! هاهاها! ئەوەگوللە تۆپێک لەنزیک منالەکەنم دەوت. دەی خوایە بیان پارێزە! هاوار! هاوار! ئای لەمالی وێرانم ! ئاوی ئەژنۆیانم وشک بووەناگەسەریان. کورە خۆ جریوەی پەلەوران برا و دەنگ و سەدا لەهیچ کەسێک نابیستری؟! قوری‌دنیام وەسەری! خۆ بێچوولە نازدارەکانم هەر بە یەکجاری بەهەردەوە مەلۆس بوون . ئەوەگەیشتمێ، ئای لەخۆم لێقەومای ! ئەوە بۆچی بەرخۆلەکانی من چاویان زەق وملیان بەلارەوە ناوە؟! ئای خنکام! حنکام! کچێ هۆی خەجێ وزینەتێ ! زوو بگەنێ و بزانن، ئەوە بۆچی ئەو منالانە وایان لێهات؟! ئای خنکام ! کچێ ئەوە بەهاوارمەوەنایێن؟! ئەی هاوار وداد ! هەرد بۆ ناقەڵەشی و ئاسمان بۆ خوێن ناگری ؟! ئای لەو بێ عەداڵەتیە ولەو بێ ویژدانیە ! رۆلەکانم راست بنەوە ! نۆقلی سوور،جلی جوان و کەڵ و پەلی‌کایەپێ کردنم بۆ هیناون . دەوەرنەباوەشم با تێردەمتان بە دەمێیەوە نیم و پربەسیەکانم بۆنی خۆشتان هەلمژم! هەر چەند هەناسەتان سارده،بەلام بەهاناسەی ساردتان دەرونم وەک کورەی ئاسنگەری دەدەمێتەوە و ئاگریکی وا بەتینی لە بە رزدەبیتەوە ، کەدلانی وەک بەردی سارد ورەقی پێدەتوێنێتەوە........

ئاهای خەلکینە!! مەگەر نازانن ئەوە بەهارەو کاتی ژیانەوەیە و ئیمرۆ وسبەیەک جێژنی ئێمەی کوردانە! وەرن سەیرکەن !چون حاکم زووحاک سەر چۆپی کێشی‌دیلانی ئەو نەورۆزەمانە! وەرن! وەرن! سەیرکەن! چۆن منالە خوێن مەیوەکانمان .،چاوی زەقیان لە و دیلانە بریوە و داوا لە دەنگ خۆشان دەکەن، کەکارەساتی ئەم جیژنە مانە لەبیر نەکەن و هەموو سالی لەم رۆژەدا بەبەیت و بالۆرە لەسەر لووتکەی چیاکانی ئەم ولاتە لەخوین شەلاڵ بۆە دابیگێرنەوە و بادایکانیش بەلایە لایە وسوزەکەتان بێشکەی کۆرپەکانیانی پێ راژینەوەو ئاخ خنکام!....خنـــــ کـــــا.........م.........

www.arsivakurdi.org

دەرباز کەم.

کۆڵەبارەکەم زۆر قورسە، سەر باقی ئەویش حوکمی چاوەکانم نەماوە وئەوە لەبرسانیش هاردەبم. خۆ ئەگەر هاتباو پەلکێک نان و چایەکم خواردبایەوە،یە کجاروا بێ تاقەت نەدەبووم‌و تاریکی لەپێشم‌وەک‌دیوارێکی لێ‌نەدەهات،ئەگەر، ناچاری و دەست کورتی نەبوایە .ئێستا سەگ لەکونێ نایەتەدەر. بروانە! قەت بووە بێجگەلە من، حەیوانەکێویش بەدەرەوە دیاربێ؟ ئەگەر بەشەرحیش بێ‌سەفەر لەتاریکایی دا دروست نییە، بەڵام پیاو هەتا نەمرێ نازانێ چی بەسەر دێ.دەنا کوا بۆمن‌هاتوە بەسەری پیری و کوێرەکوێر، بەو نیوە شەوە هەلوەدای شاخ و بەندەنان بم.ئێستاش ناتوانم درێژە بەرێگایەکە م بدەم ، واباشە تاکوو هەوا نەختێک روون دە بێتەوە ،لەپەنا بەردێک هەلتوتەکێم و جا ئینجا وەرێ کەومەوە .«حیسابم لەدەست چوتەدەر و لێم روون نییە چەند رۆژ بۆ نەوروز ماوە. مەگەر دەردوخەم دێلێ پیاو هۆشی بێتەوە بەرخۆی؟بابم لە وڵاتی‌ئێمە شایی و خۆشی هەڵگیراوە و کەس لە فکری شایی وخۆشی دا نەماوە ! ساڵان هەرکە حەوتوویەک دەما بۆ نەوروزێ، عالەم وێکرا دە کەوتنە تەدارەک. کورو کاڵ بۆ هەتەرێ ومەتەرێ و سەربانان دەکەوتن بەرۆژیش هێلکەیان سوور دەکرد و پێکەوە خەریکی هێلکە شکێنە دەبوون. ئێوارەی شەوی نەوروزێ لە سەر بەرزایەکان ئاگري نەوروزیان هەڵدەکرد وبۆ رۆژی جێژنەش دارا ونەدار جلی تازەو رەنگاورەنگیان دەبەر دەکرد. هەرکەس لە ماڵی خۆي برینجی لێدەنا وبۆنی پلاوی بەرۆنی خۆ ماڵی ولاتی دادەگرت.بەڵام لەم سەردەمەدا چی ؟ بابم عالەم لەبەرلێقەوماوی خۆیان ئاگایان لەهەموو خۆشی دنیابەبراوە.!

هەوا کەساردو هەرد تەر، تەزووی سەرما لە ئێسقانم کاردەکا.خۆ ئەگەر سیغارێکم هەبایە و کێشا بام، نەختێک هۆشم دەهاتەوە بەر خۆ. پیاوی سیغارەکێش سیغاری بەلاوە لەنان و ئاو کرنگترە.هەرچەندپاش یەک دوو سەعاتی دیکە ئەستێرەی بەیانی دەنگویی و ولات رووناک دەبێتەوە جا ئەو جار پیاو دەتوانێ دۆست و دوژمن لێک جیا بکاتەوە و وەرێ کەوێ.ئێستاش دەترسم‌ئەوپەلەپەلە بە پەلێکمەوە کا. برا!کەس کەس نییە ،لەوانەیە پیاو لەنەکاو بەگوللەیەکی خوێری و بەرەڵلا گیانی بە فیرۆ بچێ. هەر چەند لەم‌تەمەنەدا لە مەرگ ناترسم ، چونکە من هەر مردوو یەکی بەپێوەراوستاوەم ! ئەگەربە خاتری ژن ومنداڵی رەشیدی نەبوایە مردن ئاواتم بوو...ئای باوکە گیان چەندم شایی بەو دوو تفلانەی رەشیدە ! ئەوەندەی ئەولادو شیرنە،سەد بەرامبەر نەوە شیرنترە . خۆ ئەگەر سوالم کردبێ هەر دووکیان وەبەر خوێندنێ دەنێم و ناهێلم بە هیچ جۆرێکی دەردی بێ باوکی بچێژن .

رۆژ سەری لە ئاسۆی وەدەرنا، ئێستا وەختە مناڵەکانیش لە خەو راپەرین. سروەخان بەر لە نەنکی لە خەو هەڵدەستێ ،بەلام شەماڵەکەم کەمێک‌خەو خەو وقونگرانە.دەبێ هەموو بەیانیان سەعاتێک زیاتر دەست بەسەر و کونلاکی دابێنێ و تاکوو لەخەو هەلیبستێنی‌شەوانەش خۆ پیاوی گێژدەکا، کە ئەوەندەی حەقایەتانمان پێ بگێرێتەوە .باوەر بکەن، حەقایەتی وایە پتر لەسەد چەلی بەنەنکی گێراوەتەوە . لەگەڵ ئەوەش هەرکەکاتی‌خەوتن داهات، زوو دەخزێتە نێو باخەلی یەکمان ودەست پێ دەکاتەوە دەی باپیرە! دەی نەنەگیان بزنۆکەو مەرۆکەم بۆ بگێرەوە ! نانا! مام هۆمەری بن کەندیت لە بیر نەچێ؟ خۆزگە بەخۆیان چاک نیە ئێستا لە دەردو خەمی زەمانە ناگەن و نازانن چ باسە.

ئەوەئاوایشم لێ وەدەرکەوت،تاکوو من بە پیرەپیرە دەگەمەوە ماڵێ مناڵەکانیش لەنان وچای بەیانی دەبنەوە. لەوانەشە نەنکیان بە پیرمیانەوە بێنێ . چونکە ئەو عادەتی من باش دەزانێ، کەبەشەو لەهیچ جێگایەک گیرنابم، مەگەر ناچار بم دەنا بۆ بەیانیش بێ خۆ هەر دەگە یەنمەوە ماڵێ. ئێشتیای نانم بەسەر چووە، بەلام تامی زارم ناخۆشە و تەنیا ئێشتیام لە پیالەیەک چاومژێک سیغارە، لە حەق نەگوزەرێن،بۆنی شینکە و گیا و گۆلی تزیکە بەهارێ، لەگەل جریوەو جووکەی پەلەوەران، لەنێو ئەوپەسار و نەزارانەدا رووح وەبەر مردوان دەێنێ. خۆماشاللا رەپستەی ئەوساڵەمان، ئەگەر بۆ بەهارێ بارانەی بێ قیامەتی دەکا . بەزیاد بێ! هەر نان وتۆکەمانی لێ وەدەرخەین شوکرانە بژێرین. ئەی لەو ساڵە خۆشە!اوێدەچێ بەهاری ئیمسالمان بەرسق بێ . بەلکوو روحمی خوای لەگەل بێ ،بەهاری ئەوساڵەمان ببێ بەبەهاری ئازادی کوا خوا کارێکی وامان لەگەڵ دەکا، کە لەو نەگبەتو چارەرەشی‌یە رزگارمان کا!

www.arsivakurdi.org

ئەوەیە دەڵێن :«گیا لەسەر پنجی خۆی دەڕوێ.»
ئاخ پیری ماڵت ویران بێ !لەم چەند ساڵانەی ئاخری‌دا بەتەواوی لەهێز و توانات‌خستم، بێتوو هەروا برۆمەپێش، عومرێکی درێژ بڕ ناکەم .ئەی بابم دەردی من هەرتەنیا پیری نییە،بەڵکوو دەردی بێکەسی لەویش گرانترە .ساڵان باش بوو برە بەرەشید و ژنەکەی بوو ،دەمان‌گوت لەکاتی پیری وکەنەفتی‌دا دەستمان دەگرن، بەڵام ئێستا چی؟! خوایە هەڵینەگری ! خوایە تەختی ئەو پیاوکوژانە وەرگێڕی! بابم ئینسان کوشتن و کورد تاڵان کردن هەر وەک ئاو خواردنەوەی لێ هاتووە! هیچ خەراپەیەکی سەر ئەو دنیایە نەما دەرحەق بە ئێمەی نەکەن ، تەنیا ئەوە ماوە ڕۆژێک بێن هەموومان بگرن و بمان بەن لەدەریامان هاوێن ودەرخواردی ماسییانمان دەن . پەکوو لەو هەموو زوڵمە ! جا کوردە ماڵ ویرانەکە سەری خۆتان بۆ کوێ دەبەن؟ئەوەحەوتوویەک نابێ سەدان ماڵیان بەسەر خەڵکی ڕەش و ڕووتداکاول کردو تەنانەت زیندەوەریشیان پێ نە هێشتن ، لە سەر ئەو دنیا بەرینە کەس گوێشی پێی نەبزوت‌وتەنانەت چەرخیش بەئاخ و ناڵەیانە وەنەوەستا.هیچ دوورنییە، کەرۆژێکیش کوت و پڕ بەسەر ئەو چەند ماڵەی‌گوندەکەی ئێمەش داندەدەن و خانووەقورماویەکانمان بەسەردا نەتەپێنن. ئەو کات مردن سەد بەرانبەر لەژین خۆشترە،بەس نییە کەمردین لەسەر خاکی خۆمان چاڵ دەکرێین و یەکی بستەخاکێکمان پێ دەبرێ!

پشتم زۆر دێشێ و قاچم لەدوو نایە . ئەگەر لادەمە قاوەخانێک ، چایەکی گەرم بخۆمەوەو سیغارێکیش بکێشم، پشوویەکم دێتەوە بەر، بەڵام نا! دەبێ لەپێشدا شروشالاتی پێویستی ماڵێ و دیاری بەرخۆڵەکانم بەتەواوی بکرم،جا ئینجا. وا دیارەپارەشم هێندەپێ نەماوە؟ دەوروزەمانەکەش گۆڕاوە، باش بوو ساڵان لەلای تاجر و توجاری شاران برە ئیعتبارێکمان هەبوو، بۆ هیچ دانەدەماین وتا سەری حاسلاتێ هەموو شتێکیان بەقەرز دەداینێ.بەڵام لەوچاخەدا بەئیعتیباری خەلە وخەرمان و گا جووتمان، مێگەلە مەر، سەگ و شوان و گاو کۆڵمان؟ ئاخر بە ئیعتباری کامیان دەبێ قەرزیشمان‌بدەنێ؟ بابم! مەگەر لەترسی گیانمان دەوێرن سەر هەڵێنن و بە ئاسودەی بەمووچەو مەزراکانمان‌رابگەین. بەو حاڵەش لەپڕدەینی ئەوخوانەناسانە ولاتەکەمان لێ دەکەن بەئاگرستان وتەواوی دارو بەردمان لێ ئاوردەدەن . بابم کەس وەک ئێمە دێ نشینەکانی ئەو مەڵبەندەی لێ نەقەماوە، هەموو ڕەنگ زەردی لای ماڵ ومناڵی خۆمانین، ڕەنگ زەردی لای ماڵ و منداڵ دەردێکی گرانە . زۆریشم برسی یە و ئێشتیام لە چایەکی داخ و سیغارێکە. یارەبی ئەستوی شەیتانی ورد بێ ! نەم کرد لەماڵی قدوولەکەم پرکەم لە تووتن ولانی کەم بێ سیغار نەمابامەوە. سەرەرای هەمووان، بۆ بەدبەختیان بۆن و بەرامی کەبابی ،ئاوێ بەلغاوەی پیاوی‌دا دێنیتەخوار! هیچ سەیر نییە! نان و کەبابی شاران تام و بۆنێکی دیکەی هەیە، پیاو ئەگەر چووەشاران ونان وکەبابی نەخوارد،هەر وەک ئەوەیە، نەچوویێتە شار! هاوار بە ماڵم دەردومەینەتەکە ئەوەندە زۆرەپیاو نازانێ بیر لە کامیان بکاتەوە. واباشە ولامی ورگم نەدە مەوە و لەنەفسی خۆم‌ببرم و ڕووسووری لای خاو خێزانەکەم بم باشترە. ئەی براڵە ! پاش مەرگی ڕەشیدی گوناحباری‌ژنە لیقەوماوەکەشی بووم، ئینسانە و ژنێکی جوان و جحێڵە ! هەرچی بە خەسووەکەی دا لێی‌ڕادەسپێرم، بە لکوو بۆ خۆی مێردێک بکاتەوە . برا بەهیچ لەونێک نایسەلمێنێ و لەوەلامدا دەلێ پاش ڕەشیدی مێرد بەقەبر دەکەمەوە .بلێم چی بابم بەناشکوری نەبێ ژنێشمان لە لەزەتی دنیایە تەمابراون .خۆزکە باخەلم پڕبایە و ئەلێرە دەستی منالەکانم گرتبا و پێکەوە چووباین تێر سەرونان وکەبابێکمان خواردبایە ! بەلام بەبێ ئەوان ئێستا هەنگوێنم بەزاری تاڵە،کوا بەبێ ئەوان شتم لەگەروی دەچێتە خوار .

ڕۆژم لێ درەنگ بووە، ئەگەر دەست و بردێک نەکەم لەفریای چوونەوە ناکەوم و بۆ شەویش پوولی مێوانخانەم نییە. بەئە ستوی شکاوم هێندە فکر لە شتێ دە کەمەوە،تاکوو جێبە شرەی حەمەش بەجێی هێشتم.خۆ لەمە بەولاوە لەترسی ئەو ناجوامێرە خوێنمژانە پەلە وەریش ناوێرێ بۆ لای گوندەکانی ئێمە پەل ببزێوێ . بەلام چارم ناچارە ودەبێ بە پەناو پەسیواندا بۆ شەوێ خۆ هەربگەینمەوە ماڵێ.ئەگەر هەر نەش گەیشتمەوە، هەر چەند تەزووی شەوی ئێستا ساردە، لەپەنا بەردێک تاکوو هەوا ڕووناک دەبێتەوە وچانێک دەدەم.بەلام تەنیا گیری من ئەوەیە،دەبێ لەگەل ئەوەی بوولێل بوو،بەچەشنێک خۆ بەکن پێگەی یەکەمی دوژمندا

www.arsivakurdi.org

چیرۆک

خنکانـــدن

سیامەند

شار بەیەکجاری لەبەر یەک کشاوەتەوە! سالآن هەر شیرن بوو،لەقاوەخانەی «شینە»ی دانیشتبای و گوێت لەقسەی خۆشی خەڵک راگرتبایە. بەناشکوری نەبێ،هەرچەند ئەو کاتیش عالەم بەشێوەیەکی دیکە دەیان نالآند. لەگەڵ ئەوەش سەد خۆزگە هەر بەو دەمی، بابم زۆلم و زۆری لەو سەو سەردەمەدا لەتام دەرچووە! هەرچی پێدەچێ‌پیاو حەسرەت زیاتر بۆ رابردوو دەخوازێ!

یاخوا کوێربم! بەدوای شەهید بوونی ئەوتاکە کورەمان ، « خەجیێ» دایکی بە جارێک تواوەتەوە و بووەبە قانگلە بەن. سەرباقی بەدەست گریان دێن چاوەکانیشی لە دەست بچن...چ بکا ؟ باشیشەدڵی ناتۆقی ! بەراستی ئێمەمەمانان دڵمان لەبەردیش رەقترە،دەنا دەبوایە پاش مەرگی « رەشید»ی هەردووکمان جێ بەجێ روحمان دەرچووبایە .لەئێمەش هەناسە

« زینەت»ی بووکمە پێش مەرگی مێردەکەی هەردەدتگوت ماینی حدوودە . دەست و مەچەک جوان،کێل کەردن وساردتر چاوگەش،خانمێک بوو لە شۆخ و شەنگێ دا لەونێوەنێوانەدا هاوتای نەبوو.ئەو کابانەگورج گۆڵە،پاش شەهید بوونی رەشیدی‌رەنگی لەبەردا نەماوە و هەردەلێی مەری سەر براوە چاوەکانی لە دوورا زیت دەچن !

یارەبی لەچاوی پیس و بەلآی لا بەلا بەدوورېن! ئەوەی هۆی بەسەر پێوە راوەستانمانە،تەنیا ئەو دووچەنگەمنالآنەی کورەزام « سروە » و «شەماڵە »کەمن. خۆ ئەگەر ئەوانیشمان نەبوایە،ئیدی بۆ هەمیشە چرای ماڵەکەمان دەکوژایەوە .

نێو بازار زۆر قەڵەباڵغە ورێگای رێ داری نیە! سالآن وا نەبوو! خەڵک دەڵیی لەسالی گرانی‌را گەراونەوە ،کەلە هەموو شتێک رۆدین!بابم خەڵک تاوانی نییە،هەموویان لە سەر جێگاو رێگای خۆیان هەڵکەندوونە و راویان ناونە نێو شارەکان. چبکەن؟ قوروەسەرانە هێندیان دابر دابرو رۆژی رەش دیوە، لەترسی پاشەرۆژ ناهێڵن هیچ شتێک وەهەردی کەوخۆزگە هێشتا منالەکانم لە گەڵ بایە وپڕ بە بەری خۆیان بەرگ و پێلاوم بۆ کڕیبانایە !بەستەزمانانەلەکاتی هاتن‌دا هەستیان بەوە کرد بوو دەچم بۆ شار، هەر بۆیە وەک پشیلەی بەدەورمدا هەڵدەسووران و خۆیان رێ دەخشاندم .باش بوو نەنکیان خافلآندنی و ئەمنیش خۆم لێ دزینەوە، دەنا لەو چرو بە دەندەنانەی لای خۆمان بۆم دەر نەدەچوون. بەلام بەخۆم نییە و ئێستا لە سۆیانیان دڵم چەنگێکی لێهاتووە، وا چاکەزوو ماڵەکەم بەکەمو بگەرێمەوەلایان، چونکە لەلای وان نەبێ ناحەسێمەوە.

.بروانە! پێش ئەم جامەیە چەندە شتی رەنگ بەرەنگی بۆمنالان لێ دانراوە. دەبێ ئەو پەرەنگە جوانانە و نەختێکیش زنگیانەبۆ دەست و مەچەکی کیژۆڵە کەی خۆم بکرم ! خۆ ئەگەر سوالم کردبێ ئەو کولێجەپوولەکە دارەشی بۆ هەر دەکرم! جا ئەو کات وەرن سەیری بووکە چینیەکەی من کەن! بەلام بێتوو بۆ سروەخان ئەو گەشتە شتانە بکرم، خۆ بە مەرقە دی کاکە ئەحمەدی،لە شەری شەمالی رزگاریم نایە! باشترە پێشتر لەفکری ئەو دابم .بابم زۆرگیرەیە.

جارێ با لەپێشدا لادەمە دوکانی کوتاڵ فرۆشان و دەستێک جل و بەرگ بۆ بووکەکەم و کراسێکیش بۆپیرێژنەکەم هەڵگرم، بەڵکوو بتوانم جلی رەشیان پێ لەبەر داماڵم بابم! خۆ هەر ئێمەکورمان شەهید نەبووە، کەسەرمانی بۆ لە قورنێن؟ئێمەش سایلی ئەو خەلکە جەرگ سووتاوە. ئەوجار شوکری خوای کورم شوێنەواری کوێرنییە، هیوام ئەوەیە بۆ دەدوازدەسالی دیکە شەمالەکەم جێگای بابی‌خۆی بگرێتەوە. یارەبی ئەوەندی گڵ لەسەر گۆری رەشیدە بەعومری شەمالی زیادبێ!لەگەڵ باوکی هەر دەلێی سێوێکە و قاش‌کراوە!کچیش هەر ئەوەندە چاوت هەڵێنا، بۆ خۆی گەورە دەبێ. لەچاوی پیس بەدوور بێ!سروەم زۆر ژیکەڵەیە و ئەگەر جلی جوانی لەبەرکەی ئیدی دەبێتە تاوس.

مخابن کور کوژران زۆر سەختە و پیاو وەک ژنی کەوان وێک دێنێ،منیش پیر بووم و توانام لە بەردانەماوە، دەنا نەم دەهێشت چەکی رەشیدی بکەوێ ...چ بکەم پیری چی لەکەڵ نایە! بەلآم لەوە دلنیام،شەمالّ شوێنی باب و باپیری خۆی دەگریتەبەر.چونکە رەشیدیش هەر چاوی لەمن کرد.

www.arsivakurdi.org

چیرۆکا گوندێ من

ل گوندێ من
هەبوون موختار

نەئێک و دوو
نەسێ و چار
تاخ و زەڤی
ل سەر خوەدا
دابەش کردن
کرن مشار
هەر مشارەکێ
موختارەکی دەرامەت و
بەرهەم ژێ دخار
برسی دمان
زەحمەتکێش و خەلکێ هەژار ..
گەر جارەکێ
پرسیار کر با
کا چ مایە ئەم د برسینە
مە چ نەخار
دابێژنێ: خو بگرن هندەئەڤسالێ
دێ بێت بهار ..
کەسەک نەبوو
لێ بکەت پرسیار
تا سالەکێ بسەردا هاتی
زستانەک و سەرمایە کا
گەلەک دژوار...
بێ دەنگی بێ بسەردا گرن
لێ نە هێلا دەنگ و هەوار
کوندی پێکەڤە ژێ دەرکە فتن
بشێن و زێمار
ماڤە گوندەک بێ کاڤل و
بێ شینەوار
زەڤی هەمی مانە بەیار ..
ژ نوی گوندی
بخوە حەسیان
پێکڤە گوتن:
بمرن کەد خار

فەهمی مایی

شەپۆل

زستان بوو باران لیزمەی دەهات، منیش لە قوژبنی ژوورەکەمدا هەڵ تروشکابووم ولەو ساتەدا لەسەنگەری ژینمدا بووم. لەکەنار دەریای بیرەوە رێمدا وازیم دەکرد.

کۆترەشینکەی خەیاڵم لە شەقەی باڵی دا و لە ئاسمانی بەرینداا دەورانی دەکرد، لەناکاودا شەپۆلی غەم هەڵی کردوو شاڵاوی درندانەی بۆ برد.

فلیمی داستانی بیرەوەریم کەوتە گەڕ، بارانیش تا دەهات زیاتر شەستەی دەکرد و خورەخوری بارانا و چۆراوگەی گوێ سەبانەکانیش وەک مۆسیقای(تصویری) ببوە سەمفۆنیایەک زیاتر زەمینەی خەیاڵی خۆش دەکردم.

بێ دەنگی خۆم و ژوورەکەم زنیای لێ کرد بوومەکابوسێکی زۆر مەزن، بۆ نەگبەتی لەوەشی زیاتر گەر دەلولی غەم هەڵی کرد چوار دەورەی لێکردم بەتاریکی زۆر ترسناک، درکە زەردەی ئەو ناوە گشتی بە روومدا هەڵچەقی، هاوارم کرد پڕ بەدەنگم بەڵام داخی گرانم کەس نەبوو گوێی لێرا بگرێت. دیمەنی رۆمانتیکی بیرم زیاتر دەبوو،مەلی خەیاڵم زیاتر لەشەقەی باڵی دەداو خۆشم تا دەهاتم زیاتر کزۆڵەم دەکرد لە شوێنەکەمدا. لەراستیشدا تا بلێی دانیشتنم باس و شی کردنەوەی دەروونم بوو.

لەو کاتەدا دانیشتنی لەوێ بوایە ریشەی فلچەی لە کار بوایە قەشەنگتر دەبوو لەو تابلۆ یانەی نیگاری کردوە و بەجێماوە، سەرمایەدارەبزێوەکان بەهەگبەی پڕ دۆلارەوە بەرەو نمایشتگاکەی دەرۆیشتن بۆ کڕینی تابلۆکەی ویژدانی من.

ئەی بۆ ڤیکتۆر هیکۆ یان مەکسیم گۆرکی یان .....،ئەیان نووسیانە لەسەر ئەو دیمەنەی گشت مرۆڤێکی ئازادخوازو ژێر دە ستەو نامۆی خەفەت بیکردایەیە رۆمانێک بەگشت زمان وەرگێر درابە.

ئەی ئەوانەی لەخەمدان و تیایدا دەژین هەوڵ بدەن تێبکۆشن دەرباز بین لەو زیندانە.

دسان خەیاڵ هات و جارێکی تر بەرز فریەوە لەناکاودا هاوار زریکەی زۆر بلند گوێمی پڕ کرد و رایچڵەکاندم و منیش بە پرتاو بەرەو پیری چۆوم!!

شەپۆلی ئازادی بەلەمی شەهید هێنا بووا.....

دارا سیڤەر ١٩٨٧

www.arsivakurdi.org

هۆنراوەیەک بۆ دایکم

رەفیق سابیر

لەگۆرستانی ئەم مەنفایەدا
تەنیا وێنەی تۆم لەتیشک چنیوە..
بەگەرووی نوقمی سەراب و خۆلم
گۆرانی عومرم بۆ تۆ چریوە .
* * *
دایەگیان ڕۆژگار،ڕۆژگاری مەنفا
وەکو منداڵیم کەرووی هەڵێنا..
ڕۆحی هەڵوەدام
هەتا هەتایە
لەنێوشاکەزی و باوەشتا جێما
* * *
وا لەڕۆژانی دوور ولاتیدا
خۆر لەنێو دڵما سێبەر دەچێنێ
ببوورە دایە !
ئەمشەویش ناڵەم وەک خەونێکی تاڵ،
یان وەکو زوقمی گۆڕەسرەکەت
لە شیرین خەوا راتدەچڵەکێنێ!
* * *
خۆزگە چاوانی بەکل رێژراوت
خۆزگە چاوانی لە خەم گیراوت
بە چەپکێ نیگا
ڕۆحی شکاوم، وەک چرای نێو - با - هەڵدەکاتەوە
یان چنگێ خۆڵی سەر گۆڕی تینووت
وەک نوری یەزدان لە گوناحانم پاکدەکاتەوە
* * *
ئەوا تەرمەکەم لە تەنیاییدا
بەسەر ونبووندا شۆڕدەبێتەوە..
درەختی گەردە لەنێو هەتاودا دەشەکێتەوە .
ئەوا تەرمەکەم گۆرانییەکە خاک رادەژێنێ
چنگێ شەونمە سەراب تەردەکاو
لە پاڵ ئاسۆدا هەڵدەبێتەوە .
* * *
هەروا لە یادمە
لایلایەکانت بارانی خوابوون
وەک درەختی خۆڵ دەیانتەکاندم
هێشتا ساوابووم، بەدەست و پەنجەی فریشتەییانەت
بۆرێی ئازادی و
شەوی رەنجەدەران داتدەگیرساندم.
* * *
لە تۆوە فێر بووم ..دوندەکان بکەم بەنسێی گیانم
وەک ئەسپی ئاگر لەئاسۆوەبێم
کام شەپۆل قووچە نەگاتەشانم
لەتۆوەفێربووم ..بەرزەفڕ بمرم
بەرزەفر بژیم
بەرز بڕوانم .
* * *
ببوورە دایە!
ئەوا دیسان خۆر،خۆری غەریبی
لەکێڵگەی رۆحما سێبەر دەچێنێ
بانگ و هاوارم وەک خەونێکی رەش،
یان وەکو زوقمی گۆڕە سرەکەت،
لەشیرین خەودا راتدەچڵەکێنێ.
دایە...... ببوورە !
خوایە...... ببوورە !

١٩٨٨

* ئەم هۆنراوەیە لە کۆمەڵە هۆنراوەیەکی نوێی شاعیر بەنێوی (کاروانسەرا) وەرگیراوە کە لە ژێر چاپدا یە.

www.arsivakurdi.org

دەکەن Bronkovidgand medel: ئەم جۆرە دەرمانانەکرژی لە ڕاڕەوی هەوادا کەم دەکەنەوە،ئەم دەرمانانە بەشێوەی حەب، دەرزی و سپرای هەن نموونە بریکانیل Bricanyl.

(*) - حەبەکان: Tabletter

ئەو مادەکاریگەرانەی کەلەم حەبانەدا هەن لە ڕێگای گەددە و ریخۆلەکانەوە هەلدەمژرێن بۆ خوێن و پاشان دەگوێزرێنەوە بۆ سی یەکان و بەشەکانی تری لەش. حەبەکان زۆر جار ە کاری چاک و درێژ خایەنیان هەیە ،بەلام زۆر خواردنیان باش نییە.

لە زیانەکانی ئەم حەبانە دەست لەرزین و دلْ پەلەپەل کردنە. دە ست لەرزین مەترسی نییە، بەلام نەخۆشەکە نارەحەت دەکات .

* تیۆدور Theo .Dur وەگروی تیۆفیلین Teofyllin دژی تەنگەنەفەسی بەکار دەهێنرێن. ئەم دەرمانانە دەتوانرێت لەگەل Bricanyl دا بەکار بهێنرێن .

* سپرای Spray

ماددەی کاریگەر بە جەندێتی یەکی کەم ڕاستەو خۆ دەگاتە ڕارەوی هەناسەوە هەر بە زوویی کار دەکات و دەست لەرزین و پەلەپەل کردنی دلْ زۆر بەکەمی ڕوودەدات.سپرای دەبێت لە کاتی دیارکراودا بە کار بهێنرێت بۆ ئەوەی لەگەل حەبەکان دا بەرگری یە کی باش درووست بکەن دژی تەنگەنەفەسی. سپرای دەتوانرێت بەکار بهێنرێت بۆ کەم کردنەوەی پلەی تەنگەنەفەسی .جا بۆیە نەخۆش دەبێت لە کاتی خۆیدا سپرای بەکار بهێنێ. پێش زیاد کردنی پلەی تەنگەنەفەسی یەکەی. بەکار هێنانی سپرای بە شێوەیەکی ڕاست زۆر فاکتۆرێکی گرنگە بۆ کەم کردنەوەی پلەی تەنەگەنەفەسی.

کۆرتیزۆن Kortison preparat

کۆرتیزۆن یارمەتی چاک بوونی باری گشتی نەخۆش دەدات، کارێکی خێرای لەسەر کەم کردنەوەی تەنگەنەفەسی نییە. ئەم جۆرە دهرمانە دەبێت بەپێی ئامۆژگاری پزیشک بەکار بهێنرێت.

ئەوانەی کەتەنگەنەفەسیەکەیان زۆر سەختە ،سوودی زۆر لە کۆرتیزۆن وەردەگرن ،ئەگەر ماوەیەکی درێژ بە کاری بهێنن.

لە زیانە لابەلاییەکانی کۆرتیزۆن، بریتین لە لەشی ئاوسان وەکار کردنە سەر گەشەی منداڵ.

نموونە بۆ سپرای کۆرتیزۆن Pulmicort Spray .

* دەرمانیدژی حەساسیەت Antiallergiska medel

ئەو کەسانەی کە جۆری تەنگەنەفەسی یەکەیان هۆکەی دەگەرێتەوە بۆ حەساسیەت سوود لەم جۆرە دە رمانانە وەر دەگرن .لۆدمیودال Lodmudal نموونەیەکی ئەم گرویەیە کەبە شێوەی پاودەر (تۆز) هەیە کە هەلدەمژرێت بە یارمەتی دەستگایەکی تایبەتی.ئەم دەرمانە ڕێگا لەحەساسیەت دەگرێت و تەنگەنەفەسی ڕوونادات.کاریگەری ئەم دەرمانە هەندێ جار پاش چەند هەفتەیەکەوە دەردەکەوێت.

* Expektorande ,Sleml ösande Medel

ئەو دەرمانانەی کە بەلغەم شل دەکەنەوە ویارمەتی فڕێ دانە دەرەوەی دەدەن.

کۆبوونەوەی بەلغەم لە ڕاڕاوی هەوادا تەنگەنەفەسی سەخت تر دەکات و نەخۆش زیاتر نارەحەت دەکات.

جا بۆیە ئەم جۆرە دەرمانانە سوودەکەیان لەوەدایە کە بەلغەم شل دەکەنەوە ئەمەشی لەئەنجام دا ڕوو شاندنی لینجە پەردەی ناو ڕارەوی هەوا کەم دەکاتەوە.

تەنانەت خواردنەوەی شلەمەنی یارمەتی شلکردنەوە بەلغەمی دەدەن.

لەکاتی فڕێ دانەوەی بەلغەمدا نەخۆشەکەزیاتر هەست بەئاسانی هەناسەدان دەکات.

* Allergivaccination Hyposensibilisering

خۆرا هێنان لەگەل ئەو مادانەی کەمرۆڤ تووشی حەساسیەت دەکەن.

ئەمەش ڕێگایەکە بۆ کەم کردنەوەی تەنگەنەفەسی لای ئەوانەی کە حەساسیەتیلن هەیە دژی هەندێ ماددە.تەنانەت ماددەی حەساسیەت دروست کەر بەشێوەی دەرزی لەنەخۆشەکە بۆ ماوەیەکی درێژ تا وەکو لەشی خۆی ڕاهێنێت لەگەل ئەمادادانەدا.

وەرگێرانی لە سویدیەوە:

دوکتۆر بەرزان بێکەس

١٩٨٩

www.arsivakurdi.org

گۆشەی تەندروستی

Råd och Anvisning för patienter med Astma

ئامۆژگاری و زانیاری بۆ ئەوانەی دوو چاری تەنگەنەفەسی « رەبو» هاتوون

تەنگەنەفەسی کە بەزمانی لاتینی پێی دەگۆترێت ئاستما Astma بریتیە لەکرژبونێک لە راڕەوی دەستگای هەنا سەدان دا کەلە ئەنجامی هەندێ گۆران لە بۆری وبۆریچکەکانی هەوادا دێتەکایەوە.

هەندێ کەس ئەم نەخۆشییەی بە شێوەیە کی ئاسانترتیادا دیاری دەدات و هەندێکی تر بە شێوەیەکی سەختتر.

دوو جۆرە ئاستما هەیە یە کەمیان پێی دەگۆترێت Exogen: واتە دەرەکی ئەم شێوەیە لە نێو لاواندا بلاو ترە، هۆی ئەم جۆرە تەنگە نەفەسیەش بریتیە لە حەسا سیەت ،ئەم جۆرە تەنانەت پێی دەلێن ئاستمای هەستیاری Allergis Astma: جۆری دووەم پێی دەگۆترێت Endogen واتە ناوەکی یاخود ئاستمای نا هەستیاری Icke,Allerisk Astma ،ئەم جۆرە تەنگەنەفەسی یە لە نێو یەسالا چوەکاندا زیاتر باوە.

لەحالەتی شێوەی یەکەمدا، واتە ئاستمای دەرەکی دا زۆرجار کتوپڕ نەخۆشەکە هەناسەی تەنگ دەبێت ،بەتایبەتی لەوکاتانەدا کە نەخۆشەکە لەو مادانەنزیک دەبێتەوە کە حەساسیەت دروست دەکەن.

بۆ نموونە لەوەرزی بەهاردا هەلاڵە زۆر دەبێت لە هەوادا بە هۆی گوڵ گرتنی دارو درەختەوە، ئا لەم کاتەدا تەنەگەنەفەسی زیاد دەکات .هەروەها تووک وەرانی ئاژەلی وەک : پشیلە،سەگ، ئەسپ ..هتد ،ئەوەش دەبێتە هۆی هەناسە تەنگی. ئەم جۆرەئاستمایە دەتوانرێت هۆکەی بزانرێت بە هۆی هەندێ تاقی کردنەوەی تایبەتی .

بەلام ئەونەخۆشانە هۆی ئاستماکەی نەزانراوە Endogen زەحمەتە هۆی تەنگەنەفەسی یەکەی بدۆزرێتەوە،بەلام چارە سەرکردنی کارێکی سەخت نیە.لینجەپەردەی Slemhinna ی ناو بۆری هەوا لای ئەم جۆرەکەسانە هەستیارەدژی هەوای پیس، دوکەلی جگەرە، تەپ و تۆز،سەرما... هتد.تەنانەت هەندێ جۆری دەرمان،خواردن دەبنە هۆی هەناسە تەنگی.

ئایە مرۆڤ دەتوانیت چی بکات بۆ ئەوەی وەزعی تەندروستی باش ببێ ؟

بۆ ئەم مەبەستە ئەم خالانەی خوارەوە پێویستە رەچاو بکرێت:

* وەرزش کردن،* هەولدان بۆ کەم کردنی کێش و زەعیف بوون،* واز لە جگەرەکێشان ،* دوور کەوتنەوە لەتەپ و تۆز، * داخستنی دەرگا و پەنجەرە لەوەرزی بەهاردا،بۆ ئەوەی تۆوی گوڵ و دارودرخت نەیەتە ژوورەوە،* رانەگرتنی سەگ و پشیلە و بالندەو ئاژەلی کەوی (ئەوانەی لەمالدا بەخێو دەکرێن).

ئاگاداری

هەول بدە کە بەبەردەوامی پەیوەندیت بە پزیشکەکەتەوە هەبێت و گوێرایەلی ئامۆژگاریەکانی بە.هەندێ جار هۆی هەناسەتەنگی،چەند هۆیەکە،کە پێویست بە بەکارهینانی چەند دەرمانێک بکات وەزیفەی ئەم دەرمانەنە بریتیەلە بەرگری کردن و لەهەمان کاتدا کەم کردنەوەی تەنگەنەفەسی. جا بۆیە هەندێ دەرمان پێویستە بەکار بهێنریت،تەنانەت لەو کاتانەشدا کە نەخۆشەکە نارەحەتی هەناسەدانی نیە. هەندێ جار نەخۆش پێویستی بەوەهەیە کەفێر بکرێ چۆن هەناسە بکێشێ.

هیلاک بوون،بێ ئارامی و سەرما بوون ،دەبنەهۆی زیاد کردنی تەنگەنەفەسی. گۆران لە هۆرمۆنی لەشدا لە کاتی بالق بووندا Pubertet ولەکاتی، بێ نوێژی (خوێنی مانگانە) Menstruation و، هەروەها چوون بە تەمەندا، ئەمانە هەمووی لەوانەیە کاریکەنە سەر سەختی پلەی تەنگەنەفەسی.بێگومان ئەو فاکتۆرانەی لە سەرەوە باسمان کردن هەندێ جار کاریگەر نین لەسەر سەختی تەنگەنەفەسی.

هەندێ دەرمان کە بەکار دەهێنرێت دژی تەنگەنەفەسی:

(*) ئەو دەرمانانەی بۆری هەوا فراوان

www.arsivakurdi.org

بۆ جەوری زەمانە

نووسینی : کاکە پاس

لەو کەنارانەوە، لە ولاتی غەریبی .

هەرکە دەبینم لەنجەو لاری کچی شاری، سەر هەڵدەداتەوە لەمێشکم چیرۆکی دڵداری ولاتی بەجێ ماوی بەفرو خوێنی ژیانی کوردەواری ..

ئای لەو رۆژانەی بۆ باوەشی یەکتری، شاخە شاخ، گشت رێگاو بانێکمان دەکوتی ..وای لەو شەوە تاریکانەی بەنوکی چاو، گرتبومانە بەر باریکە رێ‌ی کاروانی نادیاری !!

....

هاتوم بەفرم پێ‌یە.. بەفری‌قەد پالی ئەو لوتکە بەرزانەی بە بۆمبای کیمیاوی بۆردومان کران .

هاتوم تۆزی هەڵقرچاوی ئەو گوندانەم پێ‌یە کە فاشستەکانی سەردەم تەختیان کردن .

هاتوم هەواڵی هەڵبەرکێ‌ی زەماوەندی خوێناوی مێژووی دوو سەرکاری گەورەم لە کۆل دایە .. کە بەجوتە بونە سەرکاری سرینەوەی ئاسەواری ژیان لە بەشێکی زۆری ولاتی کوردان.

هاتوم پرێسکەی ئەو پیرەمێردو پیرێژنەم هەڵگرتووە، کە درندەکانی سەدەی بەناو ئاشتی و مافی مرۆڤ...... لە گوندی وەرتێ * هەنجن بەهەنجنیان کردن .

هاتوم...... هاتوم هەناسەی هەڵبزرکاوی دەمی ئەو شوانەلاڵ کراوانەم لە سنگ دایە کەجامبازەکانی کوردایەتی شمشاڵە کانیان لێ شکاندن .

...

ئای..ئای ..لەدەم بێزەوەری مێژوو ..ئەو مێژووەی ئەمرۆ بۆ سەرفرازی مرۆڤی ماف خۆر دەرازێنرێتەوە، پێکی مەی جۆراو جۆری بۆ هەڵدەدرێ!

ئای..ئای لەوانەی شەرم لەبەژن و بالای خۆیان ناکەن، لەئاست ژانە تەواو نەبوەکانی کوردی بەستەزمان، کوێجکەکانیان تەنیا بۆ بەرژەوەندی یان شت وەردەگرێ!

نازانم ئەمە چ سەردەمێکە ! لەبەر چاوی زەقی ئەم جیهانە پان و بەرینەدا، لەبەرۆکی ویژدانی ئەو مرۆڤانەی خۆیان بە ئالا پەروەری مرۆڤەوە لول داوە ..

ولاتەکەی ئێمە دەسوتێنن، گەلەکەمان تەفرو تونا دەکەن.

دەردی زەمانە هەرکە سەر دەنێتە سەرتەوە، وەک تەوژمێک ژانەسەری بێ ئامان دەکاتە میوان.. لەو رۆژگارە، چونکە لەو رۆژگارە سەر قاڵ و بن قالەی بەردەستی دێوەجانەکان، هەموو مرۆیەک وەک سێبەری لە کارتۆن دروست کراو دەجولێنەوە .. بەخۆشیان نازانن چی دەکەن و چی دەڵێن!

* * *

چاوەکەم، چاوی من، گوێم بۆ بگرە و بنۆرە مەبەستی من .. ئەوەی ئەمرۆ لەتاووتووی ئەم سەرو ئەو سەری سەرە داوەکان هاتوتە چەقی رێگامان، خۆی لەوەدا دەنوێنی : هەر کەسێ نەیبێ ئالای نەوتاوی سەرسنگی بابەگورگور، هەرگەلێ نەبووبێتە خاوەن دەسەلاتی کورسی حوکم کردن! با بو خۆی فوو بکات بەو بلوێرەی کەهەر لەسەر چاوەوە بەکون نەکراوی خراوەتە بازاری‌گەلانی ستەم دیدەوە .

– ٢ –

ئەو بەیانی‌یەی ژانەسەر لە خەوی راست کردبوومەوە، بەپانایی پەنجەرەی سەر شۆستەکەوە، بە دەوروبەرم دا دەروانی، هێشتا گوێسەبانەی شەو بە قەد بالای ژیانی ئاوارەیی تەکە تەکی بوو..

ئەو کاتە چاکتر لەوە تێ‌گەیشتم، هەست ونەستی بێ ترپە و زر و هۆری قەرەبالغی ژیان، جەند شتێکی سامناکە، هەر دەلێ‌ی خورپەی دلێکە لەچولەوانی بێ ئامان، لەئاست خورە خوری ئاوی جەرەیەکی سەرشانی کیژۆلەیەکی کوردەواری، مرۆ لە خەوێکی ترسناک وەخەبەر دێنی..

سەرنجم‌دا، کوتەکوتی دڵم کەوتوتە غاردانێکی سەر لەدوونراودا، وەک ئەو هێشوە ترێ‌یە رەشمیری یەی ناو رەزی نقوم بووی‌فێنکاوی ئێوارەیەکی قەدپالی هەورێ**، زۆر بەئاسانی دەکەوتە دەمی مەبەستەکان.

بەلێ ئاوارەیی بۆ ئەو کەسەی دڵی بریندارە، بەحەق سەربازێکی نەناسراوی عەشقی ئازادی کوردستان بووە.. زیانی ئاوارەیی زەقنە بوتە ..مەرگەستانە، تاوێری بەزم و راکردنە !!

(*) – وەرتێ ..یەکێکە لەگوندەگەورانەی ناوچەی رەواندز،لەپارێزگای هەولێری کوردستانی باشوور .

(**) – هەورێ ..ئەو زنجیرە چیایەیەکە دەکەوێتەنێوان دۆلی (هیران و نازەنین) و دۆلی بالیسان–ی ناوچەی خۆشناوەتی لە پارێزگای هەولێری کوردستانی باشوور .

یەکێتی‌ی لاوانی کورد لە سوێد کۆنگرەی سێەمینی بەست

لەرۆژی ٢١-٤-.١٩٩دا ،یەکێتی لاوانی کورد لەسوێد، کنگرەی سێەمینی خۆی بەست. لەکۆن‌گرەکەدا ٣٣ نوێنەر بەشداریان کرد،کە نوێنەری پێنج سێکشۆنی کۆمەڵە کوردیەکانی سوێد بوون. کۆنگرەبە دەقیقەیەک وەستان بۆ گیانی شەهیدانی کورد و کوردستان دەستی پێ کرد. لە کۆنگرەدا راپۆرتی کاروبار سنشکەش کراو گفتو گۆێ لە سەرکرا.پێشنیارێکی زۆر بۆ کۆنگرە هات بوو، لەوانەچەندێکیان پەسند کران وەک: کۆنگرەی لاوان پێویستە بەمانگێک بەر لەکۆنگرەی فیدراسیۆن بگیرێ، ئەندامی کۆمیتەی کارگێر تەمەنی لە١٥ساڵ کەمتر نەبێ، هەروەها تەمەنی سەرۆک و بەرپرسیاری ئابوری لە١٨ساڵ کەمتر نەبێ.
ژمارەیەکی زۆر نامەی پیرۆز بایی بۆ کۆنگرەهاتبوو. لەکۆتاییدا، کۆنگرە کۆمیتەی کارگێری نوێ یەکێتی‌ی لاوانی هەڵبژارد.

کۆنگرەی دووەمی یەکێتیی نووسەرانی کورد لەسوێد

لەرۆژی ٥-٥-١٩٩٠ دا، کۆنگرەی دوومەمی یەکێتیی نووسەرانی کورد لە سوێد بەبەشداری ٢١ ئەندام ، لەستۆکهۆلم بەسترا.کۆنگرە بە دەقیقەیەک وەستان بۆ یادی شەهیدانی کورد و کوردستان دەستی پێکرد .پاشان لیژنەی بەرێوەبردنی کۆنگرە لە سێ کەس هەلبژاردرا.

لەکۆنگرەدا، سکرتێری یەکێتی کاک خەبات عارف،راپۆرتی سالانەی خوێندەوە و کاک خەلیل دهۆکی راپۆرتی مالی پێشکەش کرد ، دوای گفتوگۆ کردن لە سەر رابۆرتەکان هەردووکیان پەسند کران.

لەکۆنگرەدا چەندان پێشنیار بۆ چاک کردنی کاروباری یەکێتی و چالاکی سالێ نوێ پێشکەش کرا ،بریاری لە بارەوە وەرگیرا، لەوانە : دەرکردنی گۆڤارێک، پەیوەندی کردن بەنووسەرانی کورد لە هەندەران و رێکخراوە ئەدەبیەکانی تری بێگانە. کۆنگرە چەند بریارێکی وەرگرت لەوانە:

- ناردنی بروسکەی نارەزایی بۆ دەولەتی تورکیا لە سەر گرتنی زانا و تێکۆشەری تورک،دۆستی گەورەی گەلی کورد ئسماعیل بێشکچی ،داوای ئازادی بۆ کرد .

ناردنی‌بروسکەیەک بۆ دەولەتی نورکیا ، دژی چەوساندنەوەی کورد وقەدەغەکردنی زمان و کولتوری کورد.

ناردنی‌بروسکەیەک بۆ نووسەری بەناو بانگی عەرەبی عیراقی هادی العلوی، لەسەر هەلوێستی جوامێرانەی بەرانبەر خەباتی گەلی کورد.

- نامەیەک بۆ یەکێتیی نووسەرانی کوردستان و کۆمەلەی نووسەرانی کوردستان لەپێناوی تەبایی و یەکگرتنەوەی ریزی نووسەرانی کوردستان.

- پاشان کۆنگرە کۆمیتەی کارگێری نوی‌ی هەلبژاردو،داوای لێ کردن کە راسپاردەکانی کۆنگرە بەزووترین کات ئەنجام بدەن .

چەند هەواڵێک

❐ رۆژنامەی « رایە الحریە»ی ئۆرگانی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان، لە ژمارەی (١٨)ی دا، بلاوی کردۆتەوە کە ٣٤ حیزب و رێکخراوی سیاسی ولاتانی رۆژهەلاتی نێوەراست ،بەیانێکی پشتگیریان بۆ راپەرینی کوردستانی باکوور ئیمزا کردوە.

❐ لە رۆژنامەی «صدی کردستان»ی ژمارە(٣١)دا، هاتووە کە ٧٤ کەسی ناسراوی دەولەت و هیزە سیاسیەکانی چیکۆسلۆڤاکیا بەیانێکیان بلاو کردۆتەوە، لە یادی دووەمی کارەساتەکەی هەلەبجەدا، و رژێمی عیراقیان تێدا مەحکوم کردوە و، پشتگیریان لە خەباتی گەلی کورد دەربریوە .

❐ ـ هۆمل- بلاوکراوەیەکی مانگانەی کۆمەلەی کولتوری کوردە لە لینشۆپینگ، تا ئیستە چوار ژمارەی لێ‌دەرچووە. بلاو کراوەیەکی هەمەجۆرە، واتە: ئەدەب و کولتوری گشتی، سیاسەت، چالاکی کۆمەلەکە و فیدراسیۆن.

لەسێدارەدانی ١٤ لاوی کورد لە بەندیخانەی موسل

بەپی‌ی هەوالێکی گەیشتوو، رژێمی بەغدا، دوای لێبووردنی گشتی لە ئاداری ١٩٩٠-دا، بەچەند رۆژێک، واتە لە ١٦ی ئادار دا ١٤ لاوی رواندزی، کە لە ١-٦-١٩٨٨ لە بەندیخانەکانی رژێمدا بێ سەر وشوێن بوون ، لەسێدارە دروان.ئەم تاوانەیش ئەو راستیە دەسەلمێنی کەرژێمی صدام حسین ی خوێنمژ درێژە بە سیاسەتی قەلاچۆ کردنی کورد دەدا و هیچ جۆرە ئاشت بوونەوەیەکی لەگەل پەسند نیە.

www.arsivakurd.org

بۆ خەلکی نسێبین دەربڕی و کەوتنە جادەکان و خۆپیشاندانیان ساز کرد.لەشکری تورک کەوتە مەترسی و بەتیرۆر کەوتە گیانی خەلکی راپەریو ،تەنانەت چەکیشیان بەکار هێنا ،لەئەنجام دا ،بەپێ سەرچاوەی باوەڕپێکراو ٥کەس شەهید و ٩ کەسیش برینداربوون. هەروەها دانیشتوانی شارەکانی تریش وەک : دیاربەکر ،میدیات،قزلتەپە، سلۆپیا، دێرکی ، چنار، تاتوان ، دیجلە، فەرقین، لجێ و شارەکانی تر مانیان گرت و دوکانەکانیان داخست، پشتگیریی خۆیان بۆ جەماوەری راپەریوی نسێبین و جەزیرە نیشاندا. ئەوەی شایانی باسە،دروشمی جەماوەری راپەریو دژی رژێمی تورکیا بوو : بژی کوردستان، بژی پێشمەرگە ، بژی سەرخۆبوون و بمرێ داگیر کەر.

پرشکی ئاگری راپەرینی نسێبین گەیشتە هەموو شوێن ،خوێندکارانی زانکۆی دیاربەکر مانیان لە خوێندن گرت و خۆپیشاندانیان کرد، کچە کورد « زەکیە ئالکان» خوێندکاری بەشی بزیشکی زانکۆی دیجلەلە دیاربەکر ، خۆی کردە نیشانە و قوربانی ئەو راپەرینە.

لە رۆژی ١٦ی ئاداردا ئەو کچە کوردە رایگەیاند:

- نەورۆز ئاگرێکی گڕتری دەوێ
- راپەرینی نسێبین سلاوی دەوێ.

دوای ئەم وتانە، لەسەر جادەی دیاربەکر، لەناوەندی شاردا، بەنزینی بەخۆ داکرد و ئاگری لە خۆ بەردا.زەکیە هەتا هەتایە بوو بە ئەستێرەیەکی پرشنگدار لەئاسمانی کوردستانی خوێناوی.

بریارنامەی ژمارە ٤١٣

دیارە ئەو رووداوانەی ئەم دواییەی کوردستانی باکوور، ترس و لەرزێکی مەزنی خستە دڵی کاربەدەستانی تورکیا، سەرکردە سەرزلەکانی دەولەتی تورکیا کەوتنە خۆ ، بۆ داڕشتنی پلانێکی گلاو تر دژی گەلی راپەریو مان. لە کۆتایی نیسانی ئەو ساڵەدا، بەمەبەستی سەر کوتکردنی ئەو راپەرینانە، دەولەتی تورکیا بریارنامەی ژمارە ٤١٣ ی دەرکرد ، کە بە پێی ئەم بریارنامەیە دەبێ:

-.....٩سەرباز لەناوچەکانی کوردستان زیاد بکرێت
- ئەوانەی یارمەتی (تیرۆریستیان) داوە،لە کوردستان دەر بکرێن .
- ئەوانەی دژ بە دەولەت خەبات دەکەن سەر کوت بکرێن .
- ژمارە و پارەی پاسدارانی کوندەکان زیاد بکرێت .
- جەزا و لە سێدارەدانی خەباتگیرانی کورد جێ بە جێ بکرێت.
- ناوچەکانی شرناخ و باتمان بکرێن بە ویلایەت .
- ئەو کاربەدەستە تورکانەی بشتگیری کوردیان کردوە ، لە کارەکانیان دەر بکرێن .

لە کوردستانیش گەلی کوردمان دژی ئەم بریارانە، بریاری خۆی وەرگرتووە کە رۆژنامە گۆڤارە تورکیەکان لە کوردستان نە کرن، ورەو هێزی جەماوەری کوردمان زیاتر لە دژی ئەو بریارانەیە، ، بوو بەیەک و وزەیەکی یەکجار بەهێزی وەرگرتووە.

سەرکەوتن هەمیشە بۆ جەماوەری راپەریوی کوردستان

www.arsivakurdi.org

سلاو له گەلی
راپەڕیومان له کوردستانی باکوور

م.مایی

له وەتی کوردستان پارچه پارچەکراوه، دوژمنانی گەلی کورد له چەوساندنەوەی گەلی کورد دریغیان نەکردوه ، بەهەموو جۆرێک هەوڵی لەناو بردنیان داوه. کوشتن، برین، سووتاندن، کاول وو ێران کردن بوەته ژیانی رۆژانەی خەلکی‌کوردستان. گەلی کوردیش هەردەم بەرەنگاری داگیر کەرانی بردووه، خەباتێکی بێ وچانی کردوه له پێناو مافیچارەنووسی خۆیدا، لەم رێگایەش بەهەزاران قوربانی داوه. جەماوەری گەلی کوردمان ، لەگوند و شار و شاروچکەکانی له هەموو راپەرین و بەرەنگاربوونەوەیەکدا به پیر یەکترییەوه هاتوونه. سلێمانی راپەریووه، کەرکووک ودهۆک و هەولێر پشتگیریان لێ‌کردوه، دوژمن لەمهاباد کوردی کوشتوه، کورد لەبانه وسنه و مەریوان تۆلەیان سەندووەتەوه. ئیستەش لەنسێبین گەل راپەري، له دیار بەکر، جزیره و لجێ دەنگی دایەوه!

روداوەکانی نسێبین:

له رۆژی ١٣ی ئاداری ١٩٩٠ دا، له ناوچەی ماردین ، له شەرێکدا ١٣ پێشمەرگەی پ.ک.ک شەهید کران، ٥کەس لەوانه خەلکی شاری نسێبین بوون، کاربەدەستانی لەشکری تورکیا، وەک هەر جار دەیانویست ،ئەو شەهیدانه بەجل و بەگەوه! بنێژن . بەلام خەلکی شەرەفمەندی نسێبین ،ئەم جارەیان خۆیان به خاوەن زانی و تەرمی شەهیدەکانیان له دوژمن سەندەوه.له رۆژی ١٥ی ئاداردا، هەزاران کوردی نسێبین بەشداری نێژتنی تەرمەکانیان کرد .ئەمەش کاربەدەستانی تورکی نارەحەت کرد و مەترسی خسته دلی دوژمن.

لەسەر قەبرانەوه بەرەو سەره هەلْدان

له چاو پێکەوتنێکی رۆژنامەگەری دا، هاوولاتیەکی نسێبین رایگەیاند : « ئێمه که نزیکەی ٤-٥ هەزار کەس بووین، که شەهیدەکانمان ناشت، هەموو پێکەوه له قەبرستانەوه بەرەو شار دەگەراینەوه،کۆماندۆی لەشکری تورک هاتن بۆ ئەوەی پەرشو بلاومان بکەنەوه، جەماوەر به ژن و منداڵ و پیرەوه بەرنگاری کۆماندۆی تورک بوونەوه . ئەوان به چەک و تفەنگ، ئێمەش به دار و بەرد به گژیان هاتین، له ئەنجامدا کوڕێکی ١٩ سالی شەهید بوو و زۆرکەسیش بریندار کران .»

ئا بەم جۆره ، جەماوەری نسێبین راپەری، راپەرینەکه له هەموو کوردستان و تورکیا دەنگی دایەوه، تارادەیەک له ئەنقەرەو ئەستەمبوڵیش له سەر پشتگیری خەلکی نسێبین هاتنه گرتن ولێدان، بەلام شێوەی ئەو پشتگیرییه یه لەدەورو بەری نسێبین دژوار تر بوو.له جزیرا بۆتان هەزارەها کەس پشتگیری خۆیان

www.arsivakurdi.org

لەم ژمارەیەدا

بەشی کرمانجی خواروو

٥٧-سڵاو لەگەڵی ڕاپەڕیومان...م.مایی

٥٤-بۆ جەوری زەمانە.......کاکەباس

٥٣-گزشەی تەندروستی ..د.بەرزان بێکەس

شیعر

٥١- هۆنراوەیەک بۆ دایکم .. ڕەفیق سابیر

٥٠-چیرۆکا گوندێ من.... ف.مایی

چیرۆک

٤٩- خنکاندن ..... سیامەند

لێکۆڵینەوە

٤٥-دڵزار..دڵێکی ناسک ...حەمە سەعید حەسەن

٣٩- گۆڤاری هاوار......جەمشید حەیدەری

٣٤- ڕەخنەی ئەدەبیی کوردی .. ئاسۆ گەرمیانی

کرمانجی ژووروو

٥-بەربانگێکی چۆن ...... ن.کریڤ

٦- گونتەر والف چی لەتورکیا دیوە...و:تەمۆ زێرین

٨- حکومەتی سوید گونمان ناداتێ..ح.مزگین

١١- لەکەمپەکانی تورکیادا چ ڕوودەدا...

١٢- بۆ بزووتنەوەیەکی سەربەخۆی ژنان پێویستە..شەرمین هێڤیدار.

١٦- شێخی کوردناسی حاجیی جندی

١٨- مەسەلەی یەکێتیی نووسەرانی کورد لەئەورووپا..ڕۆهات

١٩- ڕۆڵی کورد لە مێژوو شارستانیەتیدا..د.کەماڵ مەزهەر

٢١- چەند گۆتن لەسەر لجێ و زاراوەی وی..ئامەد تیگریس

٢٤- لەکەباب خانە-چیرۆک- .تۆسنێ ڕەشید

٢٦- فرانس کافکا ....م.عەلی .ک

٢٨- زەکیە ....شیعر .. م.مایی

بەشی دملی(زازا)

٣٠- ئۆغل بەزازاکیش نووسین هەیە؟ هۆ.دڵۆەن

٣١- کوچک گۆشتی کوچک ناخوا..محەم هەمبێلیۆ

بەربانگ

ئۆرگانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوید

بەرپرسیار

ن. کریڤ

دەستەی نووسەران

ئاسۆ گەرمیانی — ئا. تگریس

ج. حەیدەری — ل. جەنگین

حەسەنی مەتێ — مەحفوز مایی

م. عەلی.ک — ڕۆهات

تەمۆ زێرین

ئابونەی ساڵانە: ١٠٠ کرۆنی سویدییە

بۆ دەزگاکان: ٢٠٠ کرۆنی سویدییە

دەستەی نووسەران بەرپرسیار نیە لە نووسین و وتارەکانی فیدراسیۆن و لەو نووسینانەی بە ئیمزای خاوەنەکانیان بڵاوەکرێنەوە.

ئاونیشان:

BERBANG
Box 45205
104 30 STOCKHOLM

تەلەفۆن:

08- 668 60 60

پۆستگیرۆ:

64 38 80-8

ژمارە ٦٤ ساڵ (٩)

گوڵانی ١٩٩٠

کۆچی دوایی زاناو نووسەری گەورەی کوردی سۆڤیەت، مامۆستا حاجیێ جندی

Heciyê Cindî

لە رۆژی ١ی گولانی ١٩٩٠ دا ، لەتەمەنی ٨٢ ساڵیدا، لە شاری یەریڤان حاجیێ جندی کۆچی دوایی کرد. پرۆفیسۆر حاجیێ جندی، ٦٠ساڵی تەمەنی خۆی، خزمەتی ئەدەب و فۆلکلۆری کوردی کرد، هیوای ئازادی کوردستانی لەگەڵ خۆدا بردە ژێر گڵەوە.

هەزاران سڵاو لەگیانی حاجیێ جندی.

(بۆ بتر ئاشنایەتی پەیدا کردن لەسەر ژیان و کارە زانستیەکانی زانای گە ورەمان، تەماشای ئەو وتارەبکەن کەلە ژمارەی (٤)ی بەربانگدا لەساڵی -١٩٨٨ دا بلاو کراوەتەوە)

کۆچی دوایی تێکۆشەر زەکی آدسز

سکرتێری گشتی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان هەڤاڵ زەکی آدسز، دوای نەخۆشی‌یەکی‌گران (شێرپەنجە)، لە رۆژی ١٧ی نیسانی ١٩٩٠دا، لە یەکی لە نەخۆشخانەکانی ئەڵمانیای رۆژاوا (کولن) کۆچی دوایی کرد.

زەکی آدسز، لەساڵی ١٩٤٨ لە شاری بینگول لە دایک بووە. لە لاویەتییەوە هاتۆتە کۆری خەباتەوە، لە ساڵی ١٩٧٢دا زیندان کراوە،دوای دەرچوونی لە بەندیخانە، کاری رۆژنامەگەریی کردووە، لەسەر هەندێ لەوتارەکانی دیسان گیراوە و پاشانیش دوور خراوەتەوە بۆ دیاربەکر، لەویندا چالاکی لەریزی سەندیکای Disk دا کردوە، بەنوێنەری کارگەرانی‌شارەوانی هەڵبژاردراوە.لە ساڵی (١٩٧٤)ەوە هاتۆتە ریزی پارتی سۆسیالیستی کوردستانی تورکیاوە، تا گەیشتۆتە ئەندامێتی کۆمیتەی ناوەندی. لە ساڵی ١٩٧٩دا لەبەر چالاکی سیاسی گیراوە. دوای کودەتای جونتا لە١٩٨٠دا رووی لە کوردستانی ئێران کردووە. لەساڵی ١٩٨٢دا لە پارتی سۆسیالیست جیا بوەتەوە و رۆژنامەی رۆژا وڵاتی دەرکردوە. لەساڵی ١٩٨٦دا لەگەڵ گروپێک لە ئەندامانی کیپ Kip دا رێکخراوی بزووتنەوەی سۆسیالیستی دامەزراندوە و بەسکرتێری ئەو رێکخراوە هەڵبژێردراوە.

هەزاران سلاو لە گیانی تێکۆشەر
زەکی آدسز

www.arsivakurd.org

بەربانگ

ژمارە ٦٤ | گۆڤاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوید | ساڵ «٩»

بەبۆنەی ڕۆژی جیهانی منالان

دایەگیان برسیمانە..چایەکمان بۆ دەمکە..

لەو سنوورە،بەلکوو نان وچایەکی بخۆین